

II. Przegląd piśmiennictwa

A. Dział prawniczy

1. Prawo karne, proces karny i inne nauki kryminologiczne.

K u c z m a Tadeusz Edm.: Przeszłość zbiorowa w świetle współczesnej kryminologii. Nakł. Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 1932, str. 157.

Układ pracy jest następujący: po wstępie (str. 1—13), w którym Autor przedstawia punkt wyjścia swych rozważań, następuje (jako część I) psychosocjologiczna analiza tłumu przestępnego (str. 15—63), której poszczególne rozdziały zajmują się tłumem w świetle dotychczasowych badań (str. 15—28), psychosocjologiczna analiza zbiorowości (w szczególności powstaniem wierzenia i zrzeczenia i ich cechami charakterystycznymi) str. 28—50, pojęciami zbiorowości i zbiorowiska (str. 50—52), stanem psychicznym jednostek w zbiorowiskach (str. 53—59), wreszcie analizą zbiorowiska w przeciwstawieniu do mnogości skupionej (str. 60—63).

Przedmiotem dalszej części pracy (część II) są prawnokryminologiczne problemy przestępstwa kolektywnego (str. 64—148).

Poszczególne rozdziały omawiają: zagadnienie poczytalności w przestępstwach tłumu (str. 64—79), podmioty przestępstwa kolektywnego (str. 79—85), przedmiotowe znamiona tłumu przestępnego (str. 85—98), rozpiętość reakcji karno-społecznej ze względu na podmioty (str. 98—105), wymiar takiej reakcji (str. 105—129), jej indywidualizację (str. 129—143), wreszcie problem prewencji w przestępstwach kolektywnych (str. 143—148).

Zakończenie pracy (str. 148—154) mieści sprecyzowanie linii wytycznych badania i konkluzje oraz horyzonty badań w przyszłości.

Tok rozważań i dowodzeń autora jest następujący:

Kodeksy karne, które przewidują przestępstwa, odrębne od przestępstw jednostkowych i wspólnych, czyli t. zw. przestępstwa zbiorowe, ograniczają je do dwóch stanów faktycznych, przedstawiających szczególnie niebezpieczeństwo dla ustroju państwowego, a mianowicie do wypadków rozruchów oraz naruszenia miru powszechnego.

Że tak jest, tłumaczy się tem, że psychologia kolektywna, która powstała w ostatnim ćwierćwieczu XIX stulecia, albo jeszcze nie istniała w chwili tworzenia kodeksów obecnie obowiązujących, albo istniała wprawdzie, lecz była jeszcze zbyt młodą nauką, aby mogła podać wyniki badań w syntetycznej całości, zdolnej do użycia w systemie karnym (str. 86).

Komentatorowie i teoretycy prawa karnego uważają za wystarczający warunek karalnego uczestnictwa w tych przestępstwach świadomość jednostki, iż znajduje się w tłumie, który dopuszcza się powyższych przestępstw (str. 99).

Takie ujęcie problemu uważa autor za niewystarczające i błędne z punktu widzenia psycho-socjologii.

Twierdzi wbrew temu, że odpowiedzialność uczestników tłumy należy rozpatrzyć z punktu widzenia kryminologicznego (nie tylko z punktu widzenia polityki państwowej), a te rozważania prowadzą do wniosku, że w sposób zbiorowy można dokonać wszystkich przestępstw (nie tylko dwóch), których istota polega na gwałtownem wyzwoleniu składników emocjonalnych przy równoczesnem stłumieniu czynników intelektualnych (str. 96). Przestępstwem zbiorowym jest (zdaniem autora) także zniewaga, której dopuszcza się jednostka pod wpływem tłumy, albowiem czyn ten wykazuje te same składniki psychologiczne, co n. p. gwałt na osobie, zadany w tłumie przez kilka osób (str. 97).

Omawiając wyniki psychologii kolektywnej i warunki powstania przestępstw zbiorowych, tworzy autor następujące tezy:

1. Działanie zbiorowe winno znaleźć (jako specyficzna forma przejawów przestępczości) określenie w części ogólnej kodeksu karnego w formie, sprecyzowanej przez autora (str. 97).

2. Ze względu na odmienną postawę psychologiczną należy wyłączyć z kategorii osób, objętych tym przepisem, następujące dwie grupy osób:

a) Jednostki, które korzystają ze skupienia tłumy dla realizacji swych zamiarów przestępnych z pobudek czysto egoistycznych.

b) Te wszystkie osoby, obecne w tłumie, które nie uczestniczą w antyspołecznem nastawieniu, lecz znajdują się w tłumie jedynie z ciekawości, żądzy sensacji i t. p. (str. 99).

W stosunku do pierwszej grupy należy stosować kary za przestępstwo jednostkowe względnie wspólne z szczególnem zaostreniem reakcji ze względu na jaskrawe antyspołeczne nastawienie (str. 127), zaś reakcja co do drugiej grupy może ograniczyć się do kary porządkowej kodeksu policyjnego (str. 128).

3. Zastosowanie przy przestępstwach tłumy przepisów o obronie koniecznej i stanie wyższej konieczności jest niedopuszczalne

dla braku nie aktywnego nastawienia względnie braku nie zawinionej sytuacji (str. 104).

4. Konieczne jest ogólne złagodzenie reakcji karnej dla uczestników tłumu (str. 107), a to z następujących rozważań:

a) Krótsze nastawienie antyspołeczne, aniżeli w wypadkach przestępstwa jednostkowego lub wspólnego (str. 108).

b) Zacieśnienie świadomości wskutek sugestji lub zarażenia myślowego (str. 108).

c) Mniejszy wskutek powyższych okoliczności stopień niebezpieczeństwa społecznego (str. 109), gdyż jednostka popełniająca czyn przestępny w tłumie, przedstawia się zwykle w gorszeni świetle aniżeli na to zasługuje, i dlatego nie należy oceniać ujemnie wyłącznie na tej podstawie jej wartości dla społeczeństwa (str. 110).

d) Zanik czynników inhibitoryjnych (antyimpulsów przestępnym) w tłumie (str. 109), co łączy się także z faktem, że znaczna liczba uczestników tłumu tworzy szanse ujścia bezkarnego, a to zmniejsza lub usuwa siłę impulsywną wyobrażenia inhibitoryjnego (str. 141).

e) Uczuciowe nastawienie przestępcy, które wynika z istoty skupienia, zasadzającego się na impulsywnej sile składników emocjonalnych (str. 110).

f) Przekonanie o słuszności działania, oparte na chwilowym nastawieniu uczuciowym, nie wyraża trwałego ustosunkowania się jednostki do społeczeństwa nawet ze względu na środki działania (str. 111).

g) Tłum jest masą niezorganizowaną, niezdolną do konsekwentnego wysiłku i dlatego bezpieczeństwa i spokoju publicznego, na które składa się system różnorodnych wartości, zdobytych drogą długotrwałego i przemyślanego działania oraz wysiłków wspólnych, nie może usunąć nieskoordynowane działanie, wypływające z siły impulsów (str. 112).

5. Z związku z powszechnie przyjętym podziałem uczestników tłumu na dwie kategorie, mianowicie tych, którzy ożywiają tłum, martwy jako całość, i tych, których wytrąca z bezwładności siła jednostek aktywnych, należy (zdaniem autora) uznać za przywódców tych, którzy przed powstaniem skupienia wykazywali antyspołeczne nastawienie w kierunku późniejszego działania przestępnego tłumu, a w tłumie odgrywają rolę aktywną (str. 120).

Surowsza reakcja wobec przywódców jest uzasadniona (str. 123) i winna być zdaniem autora przedmiotem wyraźnego przepisu części ogólnej kodeksu karnego.

6. Natomiast wyraża autor zastrzeżenia co do tworzenia surowszej reakcji w stosunku do t. zw. uczestników czyn-

n y c h, t. j. tych, którzy dopuścili się zamachu na dobra prawne (poza jednostkami, nie należącymi psychicznie do skupienia, o których wyżej była mowa), gdyż czynny udział zależy w wysokim stopniu od warunków miejsca (bliskość przedmiotu przestępstwa), następnie od indywidualnej dyspozycji jednostki (pobudliwość, temperament, otoczenie jednostki w tłumie), ma zatem zbyt wiele cech przypadkowości, aby można było na nim oprzeć normę ściśle określoną (str. 137).

Nakoniec analizuje autor wpływ poprzedniej przynależności do zreszenia (str. 144) oraz wpływ prasy (str. 145) na działalność specyficznych składników psycho-fizjologicznych w tłumie, co łączy z zamierzeniami prewencyjnymi.

Walory pracy są następujące:

1. Autor zużytkował bardzo obszerną literaturę problemu w zakresie prawa i psychologii zbiorowej w językach polskim, angielskim, francuskim, włoskim i niemieckim.

Literaturę tę udostępniło mu roczne studjum w Instytucie kryminologicznym Uniwersytetu Paryskiego oraz kilkutygodniowe okresy pracy w Londynie i Berlinie.

2. Na analizie psychologicznej przestępstwa zbiorowego oparł autor własną oryginalną konstrukcję prawną, ujętą w konkretne formy przepisów i dostosowaną logicznie do psychicznych momentów działających grup lub jednostek.

Konstrukcja ta opiera się zatem na r z e c z y w i s t o ś c i p s y c h o - s p o ł e c z n e j.

Tem więcej należy to podkreślić, że można spotkać się z poglądem wybitnych nawet naukowców innych gałęzi wiedzy, jakoby dla prawnika punkt wyjścia i sposób podejścia do problemu były z góry zamknięte w ramach przepisu ustawy.

Prawdą jest właśnie przeciwieństwo: w nowem prawie karnem konstrukcja prawna jest nie pierwszym, lecz końcowym etapem pracy, jest wierzchołkiem szczytu budynku, którego fundamentem i belkami są fakty życia, badane w ramach nauk społecznych i przyrodniczych.

Prof. Dr. Józef Jan Bossowski (Poznań).

M a k a r e w i c z Juljusz: Kodeks karny z komentarzem. Trzecie wydanie. Lwów, Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1932, str. 470.

K o d e k s k a r n y r. 1932 z dostosowaniami do kodeksu tezami z orzeczeń Sądu Najwyższ., odpowiedniami ustępami uzasadnienia projektu Komisji Kodyfikacyjnej oraz ze skorowidzem

opracowali i objaśnieniami opatrzyli: Prof. J. J a m o n t t i Prof. E. St. R a p p a p o r t , sędziowie Sądu Najw., członkowie Komisji Kodyf. przy udziale Dra L e m k i n a , podprokuratora S. O., ref. S. G. Komisji Kodyf. Warszawa, Wydawnictwo „Biblij. Prawnicza”, 1932, str. 616.

M a k o w s k i Wacław: Kodeks karny 1932. Komentarz. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 704.

W o l t e r Władysław Dr., profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego: Zarys systemu prawa karnego. Część ogólna. Tom I. Kraków, Frommer, 1933, str. 274.

G l a s e r Stefan Dr., profesor Uniwersytetu Wileńskiego: Polskie prawo karne w zarysie. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1933, str. 463.

Trzy pierwsze dzieła są komentarzami, zaś dwa ostatnie systemami nowego polskiego prawa karnego, przyczem system Prof. Woltera obejmuje narazie tylko naukę o przestępstwie, a tom drugi będzie obejmował rzecz o karach i środkach zabezpieczających. Jeżeli się zważy, jak krótki okres czasu dzieli chwilę wydania powyższych dzieł, (z których książka Prof. Makarewicza ukazuje się już w trzecim wydaniu), od daty wejścia w życie nowej ustawy (1 września 1932), należy uznać, że dokonano wielkiego i trudnego wysiłku, aby jak najrychlej dać prawnikom (uczącym się czy już pracującym w zawodach praktycznych) naukową wykładnię tekstu i systematyczne ujęcie problemów nowej ustawy.

Przy lekturze nasuwa się uwaga ogólna: okazują się różnice w polskim języku prawniczym, które niezawodnie będą wymagały pewnego ujednoczenia także na tem polu. _

J. J. B.

M o g i l n i e k i Aleksander Dr., adwokat, b. prezes Sądu Najw.: Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tekst jednolity, ogłoszony 30. IX. 1932. Przepisy wprowadzające K. P. K. Ustawy dodatkowe. Regulaminy. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1933, str. 1103.

Autor był szczególnie powołany do opracowania komentarza jako współtwórca ustawy procesowej i ze względu na trafną ocenę zeszłorocznej nowelizacji na łamach „Gazety Sądowej Warszawskiej”. Komentarz mieści uwagi Autora (bardzo obszerne), motywy ustawodawcze, tezy z orzeczeń Sądu Najw., przepisy dodatkowe, rozporządzenia i okólniki ministrów. Ważne jest, że artykuły K. P. K. powołane w motywach ustawodawczych, orzeczeniach Sądu Najw.

i przepisach dodatkowych, podano wszędzie w nowej numeracji co zapobiega chaosowi, wytworzonemu wielokrotną nowelizacją w ciągu kilku miesięcy.

J. J. B.

Ustawa karna skarbowa z dnia 18 marca 1932 roku (Dz. Ust. R. P. Nr. 34/32). Komentarze, orzecznictwo Sądu Najw., motywy ustawodawcze, okólniki ministerjalne. Opracował Dr. Rafał Lemkin, podprokurator dla spraw karnych skarbowych przy Sądzie Okręg. w Warsz., członek-korespondent Międzynarodowego Biura Unifikacji Prawa Karnego. Przejrzał Konrad Berezowski, sędzia Sądu Najw. Warszawa, Wydawnictwo „Biblj. Prawnicza”, 1932, str. 256.

Nowa ustawa karna skarbowa z 18. III. 1932 z uwydatnieniem zmian i różnic. Wydał Dr. Alfred Kotwicz-Zgórski. em. sędzia okręg. i obrońca w sprawach karnych. Lwów, Bodek, 1932, str. 80.

Ustawa karna skarbowa z dnia 18 marca 1932 wraz z rozporządzeniem o wykonaniu ustawy karnej skarbowej. Hoesicka teksty ustaw obowiązujących w Rzplitej Polskiej. Nr. 58a. Warszawa 1932, str. 109.

Wydania księgarni Hoesicka i Dra Zgórskiego mieszczą tylko tekst, natomiast opracowanie Dra Lemkina daje ponadto obszerny komentarz, judykaturę i materiały ustawodawcze.

J. J. B.

Behrmann Herman: Bankructwo. Rozprawa doktorska, przyjęta przez Radę Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego z przedmową Prof. W. Makowskiego. Monografie opracowane w Seminarjum prawa karnego U. W. IX. Warszawa 1932, s. 184.

Cypin S.: magister praw: Stan wyższej konieczności w prawie karnem. Rozprawa doktorska, przyjęta przez Radę Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego z przedmową Prof. W. Makowskiego. Warszawa, Skład główny: Kasa im. Mianowskiego, Instytut Popierania Nauk, 1932, str. 151.

Fajgenberg Dr., adwokat: Lichwa. Rozprawa doktorska, przyjęta przez Radę Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa, Skład główny: Kasa im. Mianowskiego, Instytut Popierania Nauki, 1932, str. 168.

Są to prace, wyszłe w ciągu r. 1932 z pracowni naukowo-pedagogicznej Prof. Makowskiego. Wszystkie trzy uwzględniają przepisy nowego kodeksu. *J. J. B.*

Rališ Antonin Doc. Dr.: Soudní výslech obviněného podle osnovy čl. trestního řádu. Sborník Právnické Fakulty University Komenského v Bratislave. Číslo 6. V Bratislave 1932, str. 39.

Wyczerpujące przedstawienie problemu przesłuchania obwionego na tle ustawodawstwa czechosłowackiego z obszernym uwzględnieniem odnośnej literatury naukowej. *J. J. B.*

Ustawodawstwo prasowe. Zbiór ustaw, rozporządzeń i okólników oraz orzecznictwo sądów. Zebrał i opracował Leon Zieleniewski. Warszawa, Hoesick, 1933, str. 292.

Mieści kolejno: przepisy zasadnicze o prasie (objęte ustawą konstytucyjną, statutem organicznym wojew. śląskiego i rozporządzeniami Prezydenta Rzplitej o stanie wyjątkowym i stanie wojennym), następnie prawo prasowe, przepisy o informowaniu prasy, przestrzeganiu w prasie tajemnic wojskowych, współpracownictwie wojskowych w prasie, ogłoszeń w prasie, sprzedaży dzienników i czasopism, przepisy dotyczące dziennikarzy, wyjątki z ostatnio wydanej ustawy karnej i bibliografię książek i artykułów o prawie prasowym (polską).

Książka stanowi tom I „Wydawnictwa polskiego Związku Wydawców dzienników i czasopism”. *J. J. B.*

Kodeks postępowania karnego z komentarzem i orzecznictwem Sądu Najw. wraz z przepisami wprowadzającymi, wykonawczymi i dodatkowymi opracowali: Jerzy Nisenson, prokurator Sądu Najw. i Mieczysław Siewierski, wiceprokurator Sądu Okręg. w Warszawie. Nakładem Gazety Adm. i PP. Warszawa 1933, str. 349.

Komentarz zawiera objaśnienia własne autorów, w których zwrócono szczególną uwagę na przepisy nowe, wprowadzone lub zmienione w drodze nowelizacji, następnie tezy z uzasadnienia Komisji Kodyf., dostosowane do obowiązującego tekstu. Ponadto przytoczono pod poszczególnymi artykułami tezy z orzeczeń Sądu Najw. aż do chwili wydania komentarza. Niektóre rozdziały poprzedzono krótkimi wyjaśnieniami o charakterze ogólnym (o ustroju sądów, dowodach i t. p.). *J. J. B.*

Amnestja 1932 r. Rozp. Prezydenta Rzplitej z 21 października 1932 o amnestji (Dz. U. B. P. 91/32). Doktryna. Komentarze. Orzecznictwo Sądu Najw. Okólniki ministerjalne. Opracował Dr. Rafał Lemkin, podprokurator przy Sądzie Okręgowym w Warszawie. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1932, str. 47.

Pożyteczny komentarz dla praktyki, we wstępie trafne uwagi o amnestji (na tle nowych poglądów naukowych, opartych na ob-
serwacji życia) i jej stosowaniu. *J. J. B.*

Kodeks karny dla wszystkich. Nowy kodeks karny z 1932 roku wraz z nowem prawem o wykroczeniach. Omówił i przykładami objaśnił Wiktor Natanson, adwokat. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1932, str. 49.

Jednym z nowoczesnych postulatów jest zdemokratyzowanie ustaw tak, aby nie były zamknięte pieczęciami koniecznego niezrozumienia dla laika, a dla prawnika dostępne tylko na podstawie scholastyczno-jurydycznego wykształcenia. Stąd „nowy styl” w ustawach, krańcowo odmienny od dawnego. Jeżeli tak jest, to mają rację bytu opracowania takie, jak wyżej wymienione, które podaje zasadnicze wiadomości o nowem prawie karnem dla nieprawników, popierając informację przykładami z życia, i zbliża szerszy zasięg społeczeństwa do zrozumienia celów ustawy.

J. J. B.

Ruff J.: Odpowiedzialność karna lekarza. Warszawa, F. Hoesick, 1929, str. 29.

W swej bardzo interesującej tematycznie pracy autor postawił sobie jako przedmiot rozważań trzy zagadnienia: a) odpowiedzialności karnej lekarza za nieostrożne spowodowanie śmierci, uszkodzenie ciała lub zdrowia, b) prawa lekarza do interwencji, c) uchylenie się lekarza od udzielenia pomocy.

Do tych zagadnień podchodzi autor metodą historyczno-opi-sową. Podaje więc zwięzłe informacje historyczno-prawne o sposobie pozwiązania tych zagadnień przez ustawodawstwo różnych państw od początku XIX wieku do czasów obecnych szczególnie uwzględniając ustawodawstwo angielskie i francuskie, pozatem opisuje stan prawny rozważanych zagadnień w Polsce według ustawodawstw pozaborczych. Szczególnie interesujące są rozważania na temat prawa lekarza do naruszania nietykalności cielesnej pacjenta wbrew jego woli dla ratowania zagrożonego zdrowia. Autor zebrał kilka wprost sensacyjnych rozstrzygnięć sądów różnych państw i rozliczne poglądy autorów w tej kwestji ogłoszone, słusznie przy-tem wypowiada się za przyznaniem prawa lekarzowi do przedsię-wzięcia wszystkich środków zaradczych, uznanych za konieczne według swych zawodowych wiadomości, o ile chodzi o wypadki grożące życiu chorego. Podkreślić należy, że zagadnienie prawa lekarza do interwencji nabrało specjalnie ważkiego znaczenia w na-

szym nowym kodeksie karnym zwłaszcza z uwagi na art. 233 punkt a k. k. zezwalający na spędzenie płodu, konieczne ze względu na zdrowie kobiety ciężarnej.

Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

Szałkowicz E.: Kodeks Postępowania karnego. Lublin 1931, str. 386. — „Uzupełnienie I” do tegoż. Lublin 1932, str. 60.

Tak dziwnie uboga literatura prawnicza, szczególnie, o ile chodzi o dziedzinę procesu karnego, została w ostatnich miesiącach poważnie wzbogacona przez wydanie prawie pół tysiąca stron liczącego Podręcznika postępowania karnego, napisanego przez Sędziego Sądu Apelacyjnego w Lublinie, Eugenjusza Szałkowicza.

Jest to bodaj jedyne (nie licząc przestarzałego, na prawie austriackim opartego „Wykładu procesu karnego” prof. Krzymuskiego) dotychczas w języku polskim pisane dzieło, obejmujące systematyczny kurs procedury karnej w jej całości, poczynając od przewodnich zasad, kierujących współczesnym procesem kryminalnym, od ustroju sądów, położenia wobec nich stron, poprzez analizę środków dowodowych, postępowania przed sądami różnych instancyj tak w trybie zwykłym, jak i poszczególnym, aż do uprawomocnienia się wyroku, do aktów łaski i wznowienia postępowania.

Jest to więc pierwsze, przeto najcięższe przeoranie gruntu na tych naszych do chwili obecnej niemal ugiętych terenach.

Materiał ten wobec ogłoszenia Ustawy z dnia 21 stycznia 1932 r., nowelizującej niektóre przepisy Kodeksu Postępowania Karnego, na którym zasadniczo oparł sędzia Szałkowicz swój Podręcznik, został uzupełniony w kwietniu b. r. wydaniem II-go tomu, analizującego treść wspomnianej Noweli.

Każdy dział omawianego Podręcznika, poczynając od podstaw historyczno-filozoficznych danej instytucji procesowej, przedstawia wyraziście i treściwie tkwiący w niej dogmat, uzupełniając go bogato i sumiennie z judykatury Sądu Najwyższego przytoczonymi orzeczeniami (aż po ostatnie dni zapadłymi), tudzież w drodze metody porównawczej zestawia przepisy polskiego Kodeksu Postępowania Karnego z innymi europejskimi, a nawet pozaeuropejskimi ustawami karno-formalnymi. Pod koniec odnośnego działu Autor naświetla ten bogaty materiał prawniczy krytycznie własnymi spostrzeżeniami, zacierpniętymi ze swej obfitej, bo trzydziestoletniej praktyki sędziowskiej, projektując takie lub inne uzupełnienia i ulepszenia działającego obecnie w Państwie Polskiem prawodawstwa karno-procesowego i niejako wprowadzając do lex lata swój jasny, doświadczony sąd de lege ferenda.

Poza systematycznym przerobieniem i ceną przepisów obowiązującego w Polsce w dziedzinie procesu karnego prawa, tudzież zestawieniem odnośnego orzecznictwa Sądu Najwyższego, Podręcznik sędziego Szałkowicza zawiera w sobie ponadto zbiór przepisów specjalnych, jako to Prawa o ustroju sądów powszechnych, o kosztach sądowych, Ustawy karno-skarbowej, regulaminów Ministra Sprawiedliwości — ogólnego, karnego, prokuratorskiego i więziennego, całego szeregu rozporządzeń i okólników Ministra Sprawiedliwości; wszystko to zebrane skrzątnie, zestawione systematycznie i połączone z głównymi arterjami dzieła organicznymi węzłami wyczerpuje całość problemu procesu karnego i ułatwia zorientowanie się w labiryncie odnośnych przepisów, oświetlając nakształt reflektora każdą kwestję i czyniąc zbytecznym poszukiwanie nieraz po rozmaitych źródłach rozproszonego materiału.

Tak ujęta książka zastępuje w zupełności komentarz, jakich odnośnie do naszego K. P. K. pojawiło się już kilka, górując nad nim i przerastając go bogactwem procesowego materiału dogmatycznego oraz obfitością materiału poza przepisami samego K. P. K. się mieszczącego, a z procedurą karną jak najistotniej zespolonego.

Jako długoletni praktyk, Autor nadał swej książce tem cenniejszy walor, że każde zagadnienie procesowe traktuje nie sub specie aeternitatis, lecz baczy na praktyczną stronę jego rozwiązania, na to, jak ono się przedstawia w realnym życiu, w laboratorjum sali sądowej, czy rozwiązanie to w zetknięciu się z rozpoznawaniem konkretnych spraw karnych da dodatnie wyniki, czy też przyniesie przewagę pozycyjn minusowych.

W tem znaczeniu podręcznik sędziego Szałkowicza dalekim jest od zbioru oderwanych, scholastycznych formułek, dających tak niewiele sędziemu, prokuratorowi lub adwokatowi, zawiera w sobie jednak tyle przesłanek historyczno-filozoficznych i dogmatycznych, by wystarczyć i tym, którzy teoretycznie do nauki postępowania karnego przystępują, jakimi są w pierwszym rzędzie słuchacze uniwersyteckich Wydziałów Prawnych.

Mówiąc już pro domo sua, to znaczy poruszając bólaćzki naszego życia sądowego, należy podkreślić, że ten tylko, kto zna warunki uciążliwej, wyczerpującej i skromnie uposażonej pracy sędziowskiej, jest w stanie zrozumieć, ile wprost benedyktyńskiej pracy, ile samozaparcia się, połączonego z ofiarnem poświęceniem zdrowia, czasu i środków, poza Jego wiedzą i doświadczeniem wymagało od Autora, zaabsorbowanego obowiązkami zawodowymi, napisanie, a następnie wydanie książki o tak bogatym, wszechstronnie ujmującym wielką dziedzinę proceduralną materiale, tembar-

dziej, że przy tworzeniu tego dzieła Autor ciągle musiał mieć na oku uwzględnienie całości i stworzenie jednolitego systemu karno-procesowego, czego, z natury rzeczy, niema przy pracach monograficznych, a co na każdym kroku z konieczności pociągać za sobą musiało, z jednej strony, obawę przed zbyt niemiernym zagłębianiem się w jakieś poszczególne zagadnienie, a, z drugiej strony, niepokój przeoczenia jakiegoś detalu istotnego i ważnego jednak dla całości kształtu procedury karnej. Jeżeli do pracy sędziego Szałkowicza zakradły się niedociągnięcia lub braki w ułożeniu i wygładzeniu szczegółów, natury zresztą czysto stylistycznej, względnie redakcyjnej, to położyć to należy wyłącznie na karb pośpiechu, z jakim praca ta była pisana, i od której konieczność spełnienia obowiązków zawodowych odrywała Autora ustawicznie, tudzież na karb rozległości nagromadzonego w niej materiału.

To też podręcznik sędziego Szałkowicza znaleźć się winien na biurku każdego sędziego i prokuratora, adwokata i słuchacza prawa, jak też w rękach tych przedstawicieli gałęzi administracji publicznej, którzy z postępowaniem karnem się spotykają, a więc prowadzących dochodzenia funkcjonariuszów służby bezpieczeństwa, urzędników, sądzących w drodze postępowania karno-administracyjnego, naczelników więzień i t. p., a również w rękach lekarzy i innych biegłych sądowych. *Dr. Adam Berger* (Lublin).

B u d z i ń s k i Wilhelm, Dr.: Der Ueberzeugungsverbrecher. Leipzig, Noske, 1931, str. 51.

Autor omawia problem, który w fazie kolejnych projektów kodeksu karnego niemieckiego był w literaturze kryminologicznej niemieckiej bardzo szeroko dyskutowany. Przepis § 20 kodeksu karnego niemieckiego z roku 1871 doznał faktycznie rozszerzenia przez opublikowane przez Trybunał Rzeszy z dnia 7 czerwca 1923 zasady wykonania kar pozbawienia wolności (Reichsrätliche Grundsätze für den Vollzug in Freiheitsstrafen R. G. Bl. II. S. 263); § 52 ogłoszonych zasad stanowi, że więźniom, którzy popełnili czyn przestępny z poczucia obowiązku opartego na przekonaniu moralnym, religijnym lub politycznym, ma się bez szczególnego uzasadnienia poczynić udogodnienia, przewidziane dla danego rodzaju kary. Teorja Radbrucha, bojownika o odrębny typ przestępny z przekonania, która znalazła swój wyraz w § 71 projektu k. k. niemieckiego z roku 1925, została odrzucona na 34 Zjeździe Prawników niemieckich (34. Deutscher Juristentag). Wynikiem uchwał powziętych na wspomnianym zjeździe było to, iż pojęcie przestępcy z przekonania zniknęło z projektu karnego z roku 1927, a miejsce przepisu § 71 projektu z roku 1925 zajął przepis § 72, przewi-

dujący specjalną karę zamknięcia (Einschliessung) dla sprawców, którzy dokonali czyn przestępny wyłącznie z pobudek zasługujących na uwzględnienie (Achtenswerte Beweggründe) i jeżeli... itd.

Autor w rozdziale II o istocie przestępcy z przekonania (str. 12—23) odmawia mu charakteru specjalnego typu psycho-kryminalnego. Różni go od innych przestępców wyobrażenie o słuszności i poprawności działania oraz poczucie obowiązku działania (Pflichtbewusstsein). Sprawca z przekonania musi czyn uważać za zgodny z swem własnym sumieniem i za konieczny. Ponieważ sprzeczność między jego przekonaniem o słuszności działania a przekonaniem innych, znajdującym wyraz w przepisach prawnych, jest zjawiskiem społecznym, przestępca z przekonania może być jedynie specjalnym typem socjologicznym, nigdy zaś psycho-kryminalnym. Rozważania i konkluzje autora nie są oryginalne, gdyż tego rodzaju konstrukcje przestępcy z przekonania znajdujemy również u Naglera i Wolfa Erica¹⁾ z tem jednakże, że zostały one głębiej uzasadnione przez autora. Przyjmując, że przestępca z przekonania uważa popełnienie czynu przestępnego za swój obowiązek, autor rozpatruje zagadnienie, czy przekonanie o spełnieniu obowiązku wyklucza winę przestępcy z przekonania (str. 22). Problem ten przekracza zdolności kompilacyjnego umysłu autora; tutaj też autor popada w sprzeczności. Na stronie 23 powiada bowiem autor, że ze względu na społeczno-etyczną moc ustaw państwowych musimy oddzielić indywidualno-moralną winę od winy prawno-karnej, przyznaje zatem, że przestępca z przekonania winy w znaczeniu winy indywidualnej nie ponosi, gdy tymczasem na innym miejscu twierdzi: Der Vergeltungsgedanke fordert, dass der Ueberzeugungsverbrecher, der Schuld auf sich geladen hat, bestraft wird (str. 31). Skoro brak winy indywidualnej, sprawca nie mógł na siebie ściągnąć nieistniejącej winę, najwyżej przypisuje mu się winę ze względów prawno-państwowych. Skoro zdaniem autora państwo nie może być sędzią moralności (str. 23) (bo wówczas nie mogłoby karać przestępcy z przekonania), to na jakiej podstawie państwo rozstrzyga o winie względnie o braku winy sprawcy z przekonania? Tendencja autora jest niedwuznaczna: nie można w żaden sposób dopuścić do tego, by przestępca z przekonania miał uchodzić bezkarnie, oznaczałoby to bowiem, że państwo toleruje przekonanie osób trzecich, wyrażające się w normach postępowania wprost przeciwnych pod względem treści do norm ustalonych w kodeksie, innymi słowy państwo zrezygnowałoby wówczas z prawa karania. Nie

¹⁾ Nagler: Der Ueberzeugungsverbrecher (Der Gerichtssaal, Band XCIV 1927, str. 54), który tamże powołuje Wolfa.

wchodząc w słuszność myśli autora, rozprowadzonej wyraźnie w rozdziale V pracy, pragniemy jedynie przez wspomniane uwagi podkreślić, że w nauce należy myśli swe wyrażać jasno i otwarcie, przekonań swych nie zaciemniać z obawy przed krytyką, ponieważ wówczas popada się w sprzeczności, których umysły takie, jak umysł autora, nie potrafią usunąć grą słów. Gdyby był autor wyraził jasno swe zapatrywanie, że ze względów społeczno-państwowych przestępcy z przekonania bezkarnie uchodzić nie mogą, nie byłby napotkał na trudności przy omawianiu przestępców z przekonania, którzy przeszli następnie do historii jako bohaterowie. Autor tworzy dla nich specjalne pojęcie t. zw.: *Grosse Ueberzeugungsverbrecher*; zdaniem autora wzdrygamy się przed sądzeniem tego rodzaju przestępcy. Nie chodzi jednakże zdaniem naszym o to, czy z przyjemnością i chęcią sądzi się tego rodzaju jednostki, lecz czy społeczeństwu przysługuje prawo sądzenia takiej jednostki oraz czy faktycznie może w konkretnych wypadkach państwo przez swe organa wymiar sprawiedliwości w stosunku do takiej osoby wykonać. Na pierwsze pytanie należy zdaniem naszym odpowiedzieć twierdząco, odpowiedź na drugie zależeć będzie od faktycznych stosunków w danej chwili w danym społeczeństwie zaistniałych. Z chwilą bowiem, gdy dany przestępca z przekonania swym potencjałem psychicznym przewyższając potencjał psychiczny grupy, obala dotychczasowy ustroj prawny, tworząc na gruzach zburzonego nowy ustroj prawny, grupa dotychczasowa przestaje istnieć, a powstaje grupa nowa, która istnienie swe zawdzięcza działaniu przestępcy z przekonania; stosowanie reakcji karnej przeciwko współsprawcom, którzy działaniem swym stworzyli nową grupę, przez tę grupę, zawierałoby sprzeczność, gdyż godziłoby w istnienie samej grupy.

Praca niniejsza nie rzutuje, jak już wyżej wspomnieliśmy, nowych, nieporuszonych dotychczas w literaturze kryminologicznej problemów; posiada ona charakter kompilacyjny. Na uznanie zasługuje łatwy styl, nawet w częściach, w których autor wchodzi w analizę psychologiczną pojęć tak złożonych jak usposobienie, pobudki, przekonanie i t. p. Zaznaczyć wkońcu należy, że autor biorąc niejedne przykłady z prac uprzednio wydanych, winien był to uwidocznić, czego jednak nie uczynił²).

Dr. T. E. Kuczma (Poznań).

²) Por. przykład kradzieży popełnionych rzekomo przez św. Kryspina (str. 29) z pracą Wolfa: *Verbrechen als Ueberzeugung*, 1927 (str. 16) i Naglera: op. cit. (str. 69).

F ä l s c h u n g e n . Graz, Mosers Verlag, 1930.

Praca wydana pod powyższym tytułem, pod redakcją wiedeńskiego kryminalisty profesora Dr. Zygryda Türkla, jest dziełem zbiorowym, obejmującym szereg prac, wybitnych specjalistów w dziedzinie fenomenologii, symptomatologii i dagnostyki oszukańczego fałszerstwa. Wydawnictwo to jest niewątpliwie początkiem dalszych publikacji w tej olbrzymiej dziedzinie przestępstwa, którego różnorodne przejawy stanowią dotychczas niewyżyskane możliwości ze stanowiska naukowej kryminalistyki. Już H. Gross¹⁾ podkreślił trudności wyłaniające się dla praktyki sądowej, zwłaszcza w sprawach fałszerstw przedmiotów i dzieł sztuki, wieków minionych. Współcześnie do najbardziej rozpowszechnionych przedmiotów wyrobu i handlu oszukańczego należą: szkło, monety i medale, wyroby złotnicze, obrazy, grafika, emalja, ceramika, fajanse i porcelana, rękopisy, książki i ich oprawy, meble i tkaniny, broń, instrumenty muzyczne (skrzypce Stradivariusa, Amadi'ego i t. p.) oraz rzeźba²⁾. Trudność ustalenia autentyczności względnie identyczności przedmiotów tego rodzaju tkwi w tem, iż naogół nie rozporządzamy innymi kryterjami poza subiektywną oceną znawców poszczególnych dziedzin, oceną, która mimo długoletnie doświadczenie i znajomość rzeczy, nie może ochronić nawet najlepszych specjalistów od przykrych omyłek. Ta względna wartość ustaleń znawców doprowadziła w niejednym już wypadku do wymiany diametralnie sprzecznej różnicy poglądów i oceny dzieł sztuki. Jako przykład klasyczny służyć może osławiona „cause célèbre”, znana pod nazwą fałszerstwo tjary Sajtafarnesa. Falszyfikant wykonał w mistrzowski sposób około 1896 r. złotnik odeski Ruchimowski. Zaznaczyć należy, że ofiarą fatalnej omyłki pierwszorzędnych znawców padł wówczas nie kto inny, jak instytucja tak poważna, jak Muzeum Luwru w Paryżu. Ostatnio poruszyło opinię publiczną, głośna afera sprzedaży przez berlińskiego „kunsthaendlera” O. Wackera, kolekcji składającej się z 33 obrazów holenderskiego mistrza Van Gogh. Autentyczność powyższej kolekcji po uzyskaniu aprobaty ze strony holenderskich i niemieckich znawców sztuki zdawała się nie ulegać żadnej wątpliwości. Dopiero znacznie później, w toku przeprowadzonego dochodzenia oraz przewodu sądowego, ujawniono fałszerstwo i ustalono współczesnego wytwórcę rzekomo antycznych obrazów.

Że w tym stanie rzeczy podnoszą się coraz częściej głosy żądające stosowania najnowszych techniczno-naukowych metod badania

¹⁾ Handbuch für Untersuchungsrichter. München 1922. Tom II, str. 1047 do 1065.

²⁾ Porówn. Paul Endel. Fälscherkünste. Leipzig 1909.

jest zupełnie zrozumiałem. Kwestja ta posiada dla kryminalisty doniosłe znaczenie, gdyż jedynie tylko obiektywna opinja biegłego, opierająca się na zasadach ściśle naukowej metody badania, może przyczynić się w podobnych wypadkach do wyświeślenia i ustalenia istotnego stanu faktycznego. Zainteresowanie się naukowych kół kryminalistycznych tak specjalną dziedziną natrafiało jednakże w praktyce na trudności, wynikające głównie z braku stosownych publikacji, stąd też akcja Türkla, polegająca na ujęciu najnowszych metod badania naukowego na tern polu w jedno wydawnictwo i udostępnienie tegoż najszerszym kołom kryminalistów, stanowi dużą zasługę redaktora wydawnictwa.

Wydawnictwo rozpoczyna praca Türkla p. t. „Fälschung und Verfälschung sogenannter naturwissenschaftlicher Objekte”. Autor wyświeśla naogół mało znaną metodę fałszerstw, dokonywanych na przedmiotach mających wartość naukowo-zabytkową, w dziedzinie zoologii, paleontologii, botaniki i mineralogji. Fałszerstwa takie są przeważnie wynikiem nierzetelnych restauracyj, względnie t. zw. rekonstrukcyj przedmiotów zabytkowych.

Rozdział ten cechuje systematyczne ujęcie oraz rzeczowe przedstawienie rafinowanych i skomplikowanych metod fałszerzy trudniących się „preparowaniem” okazów muzealnych na polu nauk przyrodniczych.

Dr. K. Penn w pracy o fałszerstwie pieczęci (Siegefälschung) omawia — poza znanymi już z literatury metodami sporządzania fałszywych pieczęci lakowych i woskowych — wyniki szeregu własnych prób, ilustrowanych doskonałemi zdjęciami mikrofotograficznymi.

W pracy ś. p. Dra T. Gottlieba znajdujemy interesujące szczegóły dotyczące się fałszowania opraw antycznych rękopisów i ksiąg; działalność fałszerska w tej dziedzinie przybiera w miarę rozwoju i doskonalenia się techniki, znaczne rozmiary.

B. Haschamowa opisuje metodę postępowania zastosowaną przez autorkę w celu ustalenia i udowodnienia sposobu sfalszowania pewnego rzekomo autentycznego listu Franciszka Schuberta.

Końcowe cztery rozdziały książki traktują o kwestji badania dzieł grafiki i malarstwa. W szczególności J. Meder w rozdziale p. t. „Fälschungen von Handzeichnungen und grafischen Blättern” podnosi sprawę rozpowszechnionych na wielką skalę falsyfikatów rysunków i szkiców starych mistrzów. Naśladownictwa odznaczają się ucherz do tego stopnia doskonałym wykonaniem, iż niełatwo jest uchronić się przed omyłką. Przy dzisiejszym stanie wiedzy do ustalenia fałszerstw może się głównie przyczynić optyczne i chemiczne

badanie materiału. przy pomocy którego sporządzono rysunki, a więc papieru, podkładek, znaków wodnych, ołówków, atramentu oraz tych wszystkich sposobów sztucznego postarzania rysunków, mających na celu nadanie falsyfikatowi charakteru antycznej patyny. Stosowanie naukowych metod badania zadało w rezultacie silny cios rzemiosłu fabrykacji fałszywych rysunków antycznych.

R. Maurer w rozdziale p. t. „Mikroskopische chemische und mikrochemische Untersuchung von Kunstgegenständen” przedstawia wynik prób przeprowadzonych przez autora w Zakładzie doświadczalnym Akademii Sztuk Pięknych w Wiedniu, na polu badania obrazów. Autor przywiązuje dużą wagę do mikroskopowego badania materiału malarskiego obrazów, a więc do metody zapoczątkowanej w 1904 r. przez prof. Ostwalda. Metoda ta, udoskonalona z biegiem czasu, przedstawia się dziś jako jeden z ważnych czynników w ocenie dzieł sztuki malarskiej. Polega ona na mikroskopowym badaniu drobnych cząstek farby, tak w prześwietleniu jak i naświetleniu, a także w świetle polaryzowanym. Autor doradza sporządzanie przy pomocy mikrotomu przekrojów drobnych cząstek warstw farb autentycznych, oraz przechowywania uzyskanych tą drogą preparatów w specjalnych zbiorach, dla celów porównawczych. Metoda badania chemicznego względnie mikrochemicznego może oddać również wyśmienite usługi, jeśli chodzi o ustalenie składu farb tak co do samych barwników jak i środków je wiążących, a więc np. kleju, wosku, żywicy, olejków i t. p.

Dr. E. Petertil w rozdziale zatytułowanym: „Die Gemälde-Untersuchung mit Röntgenstrahlen” porusza doniosłość metody badania obrazów przez prześwietlanie tychże promieniami Röntgena. Sposób ten daje wyniki wprost rewelacyjne, zwłaszcza w tych wypadkach, gdy pod wierzchnią warstwą farby badanego obrazu znajduje się inne dawniejsze malowidło, które „zamalowano”, pokrywając je nową warstwą farby. Metoda ta, polegająca na ujawnianiu pod obrazem rzekomo antycznym innego malowidła, którego charakter i sposób malowania wskazuje na nowsze pochodzenie niż obraz rzekomo autentyczny, przyczyniła się w wielu wypadkach do zdemaskowania fałszerstwa. Świetne wyniki, uzyskane metodą fotografii rentgenowskiej znajdują uzasadnienie w tym, iż farby używane w dawnym malarstwie zawierały prawie wyłącznie składniki metaliczne, jak biel ołowiana, cynober, minja, ochra, żółć chromowa, błękit kobaltowy, które składając się z elementów o wyższym ciężarze atomowym, posiadają zdolność pochłaniania promieni rentgenowskich w większym stopniu, niż farby nowszej produkcji, w których przeważają barwniki anilinowe, o mniejszym ciężarze atomowym.

Książkę zamyka rozdział o identyfikacji malowideł (Identifizierung von Gemälden) pióra S. Türkla, w którym autor stwierdza, że również próby fotografii przy zastosowaniu promieni ultrafioletowych i odpowiednich sączków dały pozytywne rezultaty.

Wnosić należy, że omawiane wydawnictwo, jako wartościowy nabytek kryminalisty, w tej naogół mało mu dostępnej dziedzinie fenomenologii, symptomatologii i dagnostyki fałszerstw przedmiotów nauki i sztuki, zainteresuje niewątpliwie zarówno badaczy i znawców zabytków sztuki, jak i przyrodników.

Władysław Sobolewski (Warszawa).

Grassberger Roland, Dr.: Die Strafzumessung. Wien, Springer, 1932, str. 105.

Punktem wyjścia pracy jest dążenie autora do uwzględnienia tych wszystkich czynników, których należyta ocena doprowadzić ma w konsekwencji do wymiaru słusznej kary. Warunkiem reakcji społeczeństwa wyrażonej przez reakcję karną jest, zdaniem autora, czyn, który w treści swej szkodzi społeczeństwu przez to, że wstrząsa poczuciem bezpieczeństwa prawnego (Unrechtsgehalt der Tat). Reakcja karna jest usunięciem skutków psychicznych dokonanego czynu, stanowi zatem wyrównanie, które restytuuje bezpieczeństwo prawne. Drugim istotnym warunkiem reakcji jest subiektywne ustosunkowanie się sprawcy do społecznie szkodliwego zamachu. W psychicznym stosunku sprawcy do czynu dopatruje się autor istoty winy w znaczeniu prawno-karnem (str. 42). Pojęcie przypisalności (Zurechnungsfähigkeit) dotyczy prawnej oceny okoliczności faktycznych składających się na winę, która posiada charakter czysto faktyczny.

Wymiar kary, którego określenie autor postawił sobie za cel, zależeć winien od momentu przedmiotowego, a mianowicie od stopnia szkodliwości danego czynu oraz od momentu podmiotowego, a mianowicie rodzaju psychicznego ustosunkowania się sprawcy do czynu. Badanie stopnia winy redukować się powinno do ustalenia, w jakim stopniu czyn należy uważać za wpływ osobowości sprawcy. Problem t. zw. Personalitätsadäquananz staje się zatem istotny pod kątem oceny przypisalności.

Autor zajmuje się szczegółowo elementami szkodliwości czynu. Ustawodawca wypowiedział swój sąd o szkodliwości poszczególnych czynów przestępnych w przepisach zagrażających sprawcom różnym rodzajem i różną wysokością kar. Stopień szkodliwości czynu zależy od skuteczności wybranego przez sprawcę sposobu zamachu na poszczególne dobra. Autor analizuje szczegółowo środki służące do realizacji czynu przestępnego, które zwiększają szkod-

liwość samego czynu (str. 17—31), przechodząc na stronach 31—42 do omówienia ilości i jakości zaatakowanych interesów ogółu jako dalszego znamienia stopnia szkodliwości czynu przestępnego. W ten sposób dochodzi autor do nakreślenia granic słusznej kary w zależności od momentu przedmiotowego, a to od stopnia naruszenia poczucia bezpieczeństwa prawnego w społeczeństwie.

Drugie istotne różnicowanie kary dokonać się winno w zależności od stopnia udziału osobowości sprawcy, przyczem sędzia winien skrupulatnie zbadać zgodność osobowości z czynem. Im większy był wpływ otoczenia na czyn popełniony przez jednostkę, tem mniejszy jest udział osobowości sprawcy w czynie przestępnym. Jeżeli kara ustalona według wspomnianych wyżej kryterjów ma się stać karą słuszną, winna ona ulegać dalszej modyfikacji stosownie do wrażliwości i sugestywności sprawcy (str. 67), albowiem stanowiąc zamach na dobro jednostki, wywołuje z kolei pewną stratę dla społeczeństwa, nadmiar zatem kary sprzeciwiałby się realizacji najmniejszej, a zarazem koniecznej szkody społecznej¹⁾.

W pracy rzuca się jasno w oczy podkreślenie momentów przedmiotowych jako składników przypisalności. Chorzy umysłowo przedewszystkiem dlatego nie powinni zdaniem autora odpowiadać za swe czyny, ponieważ czyny ich nie naruszają poczucia bezpieczeństwa prawnego dzięki temu, że stanowią wyjątki. Znaczenie t. zw. *Personalitätsadäquanz*, a więc czynnika podmiotowego, osłabione zostaje, zdaniem naszym, przez to, że nie uwzględnia się w zupełności udziału osobowości w czynie jako wskaźniku stanu niebezpieczeństwa sprawcy; wysokość kary, której jeden składnik został określony znaczeniem czynu przestępnego, w nieznacznym jedynie stopniu ulegnie zdaniem naszym modyfikacji, pomijając oczywiście wypadki stanu wyższej konieczności, obrony koniecznej i t. d., w których to wypadkach zgodność osobowości z czynem spadnie do zera, zaczem sprawca zdaniem autora karze ulegać nie może.

Jakkolwiek autor opiera się w wielu wypadkach na teorii Mezgera, cała jego teoria przypisalności stoi raczej w sprzeczności z zapatrywaniami wspomnianego uczonego. Pojęcie winy u Mezgera²⁾ opiera się na logicznie wyprowadzonych przesłankach, gdy tymczasem autor w sposób niejasny wywodzi różnicę między winą a poczytalnością. Ciężkość stylu cechująca autora czyni myśl

¹⁾ Autor za Exnerem i Foltinem hołduje t. zw. zasadzie karno-ekonomicznej (str. 3).

²⁾ Patrz między innymi *Schuld und Persönlichkeit* Marhurg 1932, str. 16—24.

jego niejednokrotnie niejasną, a nawet niezrozumiałą. Nie można jednak odmówić autorowi umiejętności doskonałego ujęcia psychologicznego w części omawiającej treść szkodliwości czynu. Na wzmiankę zasługuje rozdział V. stanowiący próbę zastosowania teorii wrażliwości Webera-Fechnera do kary pozbawienia wolności; określenie matematyczne wymiaru kary usunęłoby zdaniem naszym w praktyce swobodę orzeczeń sędziowskich, nie przyczyniając się bynajmniej do wymierzenia słusznej kary. Zresztą autor sam traktuje wspomnianą próbę jedynie jako ilustrację dla sędziów, którzy nie zdobyli dostatecznej praktyki w ferowaniu wyroków.

Autor przeprowadził analizę elementów przypisalności przykładowo przedewszystkiem pod kątem przepisów austriackiej ustawy karnej, przy szerokim uwzględnieniu postanowień projektu kodeksu karnego austriackiego. *Dr. T. E. Kuczma* (Poznań).

H o f f n e r Manfred Dr.: Kriminalität und Schuld. Kriminalistische Abhandlungen, Heft XVII. Leipzig, Wiegandt, 1932, str. 39.

Badania autora rozciągają się na przestępców w wieku od lat 18 do 21, którzy od 25 czerwca 1929 do 25 czerwca 1930 zgłoszeni byli w Centrali opieki nad młodzieżą w Lipsku. Na podstawie materiałów statystycznych porównawczych z życia szkolnego wyciąga autor wnioski ogólne co do łączności, zachodzącej między prowadzeniem się w szkole, a zepsuciem młodzieży. Z tablic statystycznych wynika, że przeciętne zachowanie się późniejszych przestępców różni się od zachowania byłych uczniów, którzy nie weszli na drogę przestępstwa. Przedewszystkiem wykazują nieletni przestępcy gorsze noty z zachowania się, z pilności i z postępów w różnych przedmiotach w nauce szkolnej. Oni dostarczali też w okresie nauki szkolnej stosunkowo wyższy procent uczniów opuszczających lekcje bez usprawiedliwienia. Nie wykazały natomiast zdaniem autora badania statystyczne, by opuszczanie lekcji szkolnych miało stanowić ogólną przyczynę sprawczą późniejszej przestępczości, jakkolwiek w poszczególnych wypadkach takiego związku przyczynowego w pewnym stopniu odrzucić nie można.

Badania autora dotyczą 163 nieletnich przestępców, zatem z charakteru pracy samej wynika, że rezultaty badań statystycznych uogólniane być nie mogą, jakkolwiek ich zgodność z obserwacjami życiowymi rzuca się jasno w oczy. Autor słusznie zajął się nieletnimi w fazie przejściowej, to znaczy w czasie po ukończeniu lat 18, a przed ukończeniem lat 21, mimo że ustawodaw-

stwo pozytywne karne osobami temi specjalnie się nie zajmuje. Ukończony 18 rok życia zbiega się zazwyczaj z opuszczeniem przez jednostkę szkoły zawodowej; rozpoczyna się zatem okres, w którym jednostka dana wyjęta jest z pod wpływu osób trzecich pod względem intelektualnym. Jednostka taka przestaje zarazem powiększać teoretycznie swój skarbiec myślowy, obejmując życie w przeważnej mierze praktycznie. Stąd też badanie przestępczości młodzieży w tym właśnie okresie aż do czasu pełnoletności posiadać musi szczególne znaczenie dla oceny stosunku zachodzącego między uprzedniem postępowaniem w szkole i zejściem na drogę przestępstwa. Zrozumiały też jest psychologicznie fakt, że w tym właśnie okresie życia natężenie przestępczości jest szczególnie silne. Nie małą rolę w tym względzie odgrywa też zdaniem naszym poczucie jednostki, że mimo dojrzałości psychicznej, którą suponuje ustawodawstwo karne, prawnie jest ona skrępowana licznymi ograniczeniami, paralizującymi jej swobodę działania. Pomijamy w tem miejscu zupełnie znaczenie ewolucji somatycznej i wpływ jej na psychikę jednostki.

Wyniki badań autora potwierdzają siłę i wpływ wywierany przez życie na postępowanie dorastającej młodzieży. Procesy wolowe i działania, jako wyniki wrażeń, wyobrażeń oraz procesów uczuciowych, nie wykazują jeszcze u nieletniego zasad i ogólnych reguł, których wymaga się dla własnego działania na podstawie jasno uzasadnionego i dokładnie ustalonego wartościowania¹⁾, stąd też nie zadziwia ściślejsza łączność — wykazana przez autora w stosunku do uczniów szkół zawodowych — między trybem życia ucznia, jego postępowaniem w nauce, zachowaniem się, nieusprawiedliwionem opuszczaniem lekcyj, a późniejszym ucziwem względnie przestępnym zachowaniem się, w porównaniu do uczniów szkół powszechnych. Skoro bowiem przemożny wpływ na duszę nieletniego wywierają czynniki uchylające się z pod kontroli rodziny czy też pracodawcy, zaniedbywanie nauki w szkole zawodowej będzie w wyższym stopniu prawdopodobieństwa symptomem negatywnego ustosunkowania się nieletniego do wartości społecznych, niż w szkole powszechnej.

Opracowanie wspomnianych problemów przestępczości nieletnich w związku z uprzedniem życiem szkolnem w ramach przedstawionych przez autora nie może być uważane za wyczerpujące; zdaniem naszym można było pogodzić z rozpiętością pracy uwzględnienie czynnika bandy, jako przyczyny sprawczej działań przestępnych osób nieletnich. Statystycznie nie nastęczałoby to żąd-

¹⁾ Patrz Dr. Rudolf Neurath: Die Pubertät Wien 1932, str. 67.

nych poważniejszych trudności, rzuciłoby zaś światło na formę i przejawy przestępczości młodych adeptów sztuki kryminalnej, którzy tworzą nie tylko w Ameryce zorganizowane kadry (Gangster)²⁾, lecz zaczynają również zagrażać bezpieczeństwu obywateli szczególnie w metropoljach europejskich. Ze znajomości osobowego składu współsprawców możnaby było wyciągnąć niejedne wnioski istotne dla omawianego przez autora w niniejszej pracy zagadnienia.

Dr. T. E. Kuczma (Poznań).

- Białkowski W.: Prawo o wykroczeniach. Łuków, 1932.
- Czerwiński S. i Przyjemski M.: Kodeks postępowania karnego. Tekst obow. od 1. IX. 1932, wyd. II. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1932, str. 373, 8 zł.
- Encyklopedia podręczna prawa karnego pod red. W. Makowskiego, zes. 1—5. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1932—33.
- Fajgenberg D.: Lichwa. Warszawa, Kasa im. Mianowskiego, 1932, str. 168, 5,— zł.
- Frühling B.: Problem wznowienia na tle przepisów kodeksu postępowania karnego. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1931, str. 64, 4,60 zł.
- Garbolewski T.: Śledztwo w Warszawie, Warszawa, 1932.
- Genin L.: Kodeks karny i prawo o wykroczeniach. Kraków, 1932.
- Godecki T.: Kodeks postępowania karnego. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1932, str. 300, 3 zł.
- Jamontt J.: Podstawowe zasady nowego prawa karnego, (komplet wykładów), część ogólna. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1932, str. 59, 4 zł.
- Jankowski T. i Przestrzelski St.: Prawo o wykroczeniach oraz postępowanie karne administracyjne. Warszawa, 1932.
- Karyory J. i Lemkin R.: Ustawa karna skarbową z 18. III. 1932 wraz z rozporządzeniem o wykonaniu ust. karnej skarbowej. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 109 i 493, 9 zł.
- Klimów R.: Prawo o wykroczeniach. Lwów, Bodek, 1932.
- Kodeks karny. Prawo o wykroczeniach. Przepisy wprowadzające. Warszawa, Min. sprawiedl., 1932.
- Kodeks postępowania karnego. Zmiany wprowadzone ustawą z dn. 21. I. 1932. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 23, 1 zł.
- Kotwicz-Zgórski A.: Nowa ustawa karno-skarbową z dn. 18. III. 1932. Lwów, Bodek, 1932, str. 80, 1,50 zł.
- Laniewski A. i Sobolewski K.: Kodeks postępowania karnego II wyd. Lwów, M. Bodek, 1933, str. 177, 2,50 zł.
- Lemkin R.: Amnestja. Warszawa, Hoesick, 1932.
- Lemkin R.: Ustawa karna skarbową z 18. III. 1932. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1932, str. 256, 12 zł.

²⁾ Frederic Thrasher: The Gang Chicago 1927.

- Lemkin R.: Kodeks karny z 1932 r. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1932, str. 208, 2,50 zł.
- Lewandowski L.: Kodeks karny. Łódź, Czytaj, 1932, str. 182, 2 zł.
- Lipkin S.: Kodeks postępowania karnego wraz ze zmianami (z 21. I. 1932). Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1932, str. 245, 4 zł.
- Martiniec W.: O sztucznym przerywaniu ciąży z punktu widzenia sądowno-lekarskiego. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1931, str. 102, 8 zł.
- Miller A.: Kodeks karny administracyjny. Warszawa, Hoesick, 1932.
- Mogilnicki A.: Komentarz do k. p. k. Kraków, Księgarnia powszechna, 1933, str. 1103.
- Natanson W.: Kodeks karny dla wszystkich. Warszawa 1932.
- Nowela do kodeksu postępowania karnego z 11. VII. 1932, z 23. VIII. 1932 i do rozporządzenia o postępowaniu karno-administracyjnym z 22. III. 1928. Lwów, M. Bodek, 1932, str. 32, 0,50 zł.
- Nowy kodeks karny wojskowy. Lwów, M. Bodek, 1933.
- Nusbaum H.: Zarys etyki lekarskiej. Poznań, Archiwum historii i filozofii medycyny, 1932, str. 87.
- Olechnowicz B.: Przestępstwo prasowe. Wilno, 1932, str. 120, 3,50 zł.
- Oleksy Wł.: Prawo przeciw pornografii. Poznań, Św. Wojciech, 1932.
- Peiper L.: Komentarz do kodeksu postępowania karnego i przepisów wprowadzających tenże kodeks. Kraków, Frommer, 1932, str. 1031, 30 zł.
- Perelstein J.: Kara śmierci w obow. ustawodawstwie. Wilno, Wileński Przegląd Prawniczy, 1932, str. 15.
- Pieracki J.: Polskie prawo karne. Lwów, M. Bodek, 1932.
- Podoleński St. X.: O życie nienarodzonych. Kraków, Wyd. T. J., 1933, str. 128.
- Rabinowicz L.: Podstawy nauki o więziennictwie. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1933.
- Rafacz J.: Dawne polskie prawo karne. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1932, str. 212, 7,50 zł.
- Rosenberg J.: Przepisy karno-administracyjne. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 27.
- Rotbard N.: Kodeks karny z 21. VIII. 1932 (Kieszonkowa Biblioteka Ustaw Nr. 10). Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1932, str. 8, 2 zł.
- Rothfeld, Modlinger i Szeftel: Kodeks postępowania karnego. Równe, 1932.
- Sisslé E.: Nowa kodyfikacja prawa karnego a ubezpieczenie społeczne. Warszawa, Min. Pracy i Opieki Społ., 1932.
- Urstein M.: Przestępczość a psychoza. Warszawa, Hoesick, 1933.
- Walka z pornografią. Poznań, Akcja katolicka, 1932.
- Wróblewski Br.: Studja z dziedziny prawa i etyki. Wilno, Rutki. 1933, s. 80.
- Wusatowski Z.: Kodeks postępowania karnego. Miejsce Piastowe. Michalinum, 1932.

Czasopisma: Pieracki J.: Nowe ustawodawstwo karne (Czasopismo Adwokatów Polskich, Nr. 7—9, 1932). — Łasiński H.: Wniosek o ukaranie, jego forma i właściwość (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachód., Nr. 1—2, 1932). — Brosse X. A.: Postępowanie karne w kodeksie prawa kanonicznego i w nowym K. P. K. (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachód., Nr. 3, 1932). — Badura J.: Zabójstwo a kara śmierci (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachód., Nr. 3, 1932). — Grabowski St.: Na marginesie art. 483 K. P. K. (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachód., Nr. 4—5, 1932). — Grabowski St.: Czy i kiedy są karalne fałszywe zaręczenia w miejsce przysięgi (Czasopismo Adwokatów Polskich, dział woj. zachód., Nr. 8—9, 1932). — Gidyński K.: Zagadnienie mocy obow. wstecznej w nowym K. K. i prawie o wykroczeniach (Czasopismo Adwokatów Polskich, Nr. 10—11, 1932). — Grzywo-Dąbrowski W.: Sprawozdanie z czynności Zakładu Medycyny Sądowej U. W. za 1931 r. (Czasopismo Sądowo-lekarskie, Nr. 1—2, 1932). — Rytel M.: Zabójstwo ojca przez syna etc. (Czasopismo Sądowo-lekarskie, Nr. 1—2, 1932). — Baranowski W.: Przyczynek do kazuistyki samobójstw przez postrzał (Czasopismo Sądowo-lekarskie, Nr. 3, 1932). — Grzywo-Dąbrowski W.: Samobójstwa w Warszawie w 1931 r. (Czasopismo Sądowo-lekarskie, Nr. 3, 1932). — Fele W.: Zejście śmiertelne jako następstwo połknięcia trzonka łyżki (Czasopismo Sądowo-lekarskie, Nr. 3, 1932). — Felc W.: Charakterystyczne zranienie ręki przy strzale z pistoletu automatycznego (Czasopismo Sądowo-lekarskie, Nr. 3, 1932). — Grzywo-Dąbrowski W.: Polska bibliografia kryminologiczna (Czasopismo Sądowo-lekarskie, Nr. 3, 1932). — Manczarski St.: Kilka słów o uszkodzeniach kręgosłupa (Czasopismo Sądowo-Lekarskie, Nr. 3, 1932). — Manczarski St.: Kule wędrujące (Czasopismo Sądowo-lekarskie, Nr. 3, 1932). — Piotrowski A.: Samobójstwa za pomocą prądu elektrycznego (Czasopismo Sądowo-lekarskie, Nr. 3, 1932). — Piotrowski A.: Odbicie medallika i łańcuszka na skórze przy śmiertelnym rażeniu prądem o napięciu 220 volt (Czasopismo Sądowo-lekarskie, Nr. 3, 1932). — Wałęcka H.: Śmierć wskutek zapalenia otrzewnej w 8 miesięcy po postrzale brzucha (Czasopismo Sądowo-lekarskie, Nr. 3, 1932). — Weinberg B.: Niezwykły przypadek zgwałcenia nieletniej (Czasopismo Sądowo-lekarskie, Nr. 3, 1932). — Grzywo Dąbrowski W.: Samobójstwo czy zabójstwo (Czasopismo Sądowo-lekarskie, Nr. 4, 1932). — Szarbe T.: Dwa przypadki śmierci w związku z urazem bez/uchwytnych zmian anatomicznych (Czasopismo Sądowo-lekarskie, Nr. 4, 1932). — Laniewski A.: Z psychologii oskarżonego (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 3—4, 1932). — Kowalski K.: Prokurator i Sąd a uproszczenie proceduralne w postępowaniu karnem (Czasopismo sędziowskie, Nr. 5—6, 1932). — Laniewski A.: Z psychologii świadka (Czasopismo sędziowskie, Nr. 5—6, 1932). — Kotwicz-Zgórski A.: Nowości karne skarbowe (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 5—6, 1932). — Mosing K.: Wymiar kary w polskim kodeksie karnym (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 7—8, 1932). — Dawid J.: Brak przestępczości

czynu, bezkarność przestępstwa i sędziowskie darowanie kary (Czasopismo Sędziowskie, Nr. 11—12. 1932). — Mioduszewski J.: Z praktyki sądowej karno-administracyjnej (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 9. 1932). — Niżankowski T.: Postępowanie karno administracyjne na Śląsku Cieszyńskim na tle nowego prawa o wykroczeniach (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 21, 1932). — Wotke A.: Zwalnianie urzędników z obowiązkowej tajemnicy urzędowej w postępowaniu karno-sądowym (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 1, 1932). — Mogilnicki A.: Zmiany w procedurze karnej (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 10. 1932). — Wołski L. „Przestępcze obrażenie uczuć moralnych przez rozszerzenie i udostępnianie nieuczynnych utworów w niemieckich ustawach karnych” (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 17, 18, 19, 1932). — Mogilnicki A.: Lepsza i gorsza postać dowodu (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 28, 1932). — Mogilnicki A.: Wszczęcie postępowania karnego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 29. 1932). — Mogilnicki A.: Nieważność wyroku karnego z powodu niewłaściwości sądu (Gazeta Sądowa Warszawska Nr. 30. 1932). — Mogilnicki A.: Przekazanie sprawy karnej do innego sądu (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 31. 1932). — Mogilnicki A.: Łączenie spraw karnych (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 32. 1932). — Mogilnicki A.: Wyłączenie sędziego karnego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 33. 1932). — Mogilnicki A.: Powództwo cywilne w prawie karnem (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 34. 1932). — Rabinowicz L.: Legalna bezkarność (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 35, 1932). — Bartz A. Wszczęcie postępowania karnego i odmowa wszczęcia postępowania karnego w K. P. K. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 41—42. 1932). — Mogilnicki A.: Zniesienie oskarżenia posiłkowego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 45. 1932). — Rabinowicz L.: Drogi więziennictwa polskiego (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 50. 1932). — Bekerman J.: Art. 277 i 278 K. K. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 1. 1933). — Chojnowski Wł.: O właściwości sądu grodzkiego w przypadkach stosowania art. 291 K. K. (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 2. 1933). — Jankowski T.: Nawiązka w procesie o wykroczeniach (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 3. 1933). — Steinman A.: Wyrok łączny (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 4. 1933). — Mogilnicki A.: Oszustwo (Gazeta Sądowa Warszawska, Nr. 8, 1933). — Kästenblatt S.: Czy w razie odrzucenia sprzeciwu w myśl art. 381 § 2 K. P. K. służy zażalenie (Głos Adwokatów, Nr. 1. 1932). — Bross J.: Zagadnienia sądów przysięgłych (Głos Adwokatów, Nr. 3. 1932). — Peiper L.: Studja nad nowelą do K. P. K. (Głos Adwokatów, Nr. 4. 1932). — Goldblatt W.: Przedawnienie wedle polskiego K. K. (Głos Adwokatów, Nr. 5. 1932). — Rappaport E. St.: W sprawie skorowidza dokumentacji porównawczej w zakresie K. K. (Głos Adwokatów, Nr. 5—6. 1932). — Fenichel Z.: Problemy prawa robotniczego w kodeksie karnym (Głos Adwokatów, Nr. 7. 1932). — Frühling Br.: Uwagi do wykładni art. 487 i 480 K. P. K. dotyczące kwestji podpisu apelanta na zapowiedzeniu i wywodzie apelacji (Głos Adwokatów, Nr. 8—9. 1932). — Aller-

hand M.: Wpływ K. K. na prawo prywatne (Głos Prawa, Nr. 7. 1932). -- Peiper L.: Ze studjów nad kodeksem karnym (Głos Prawa, Nr. 8—9. 1932). — Gruszkiewicz M.: Do kwestji nowych idei w K. K. (Głos Prawa, Nr. 12. 1932). — Nestorowicz Wł.: Stnowisko sędziego śledczego u nas i na zachodzie (Głos Sądownictwa, Nr. 3. 1932). — Grzybowski A.: Konflikt wschodnio-azjatycki, a art. III proj. polskiego K. K. (Głos Sądownictwa, Nr. 1. 1932). — Nowiński W.: Z powodu artykułu „Reforma sądownictwa karnego” (Głos Sądownictwa, Nr. 5. 1932). — Angiewicz H.: Wniosek o przeprowadzenie śledztwa (Głos Sądownictwa, Nr. 5. 1932). — Gumiński J.: Nowelizacja K. P. K. (Głos Sądownictwa, Nr. 5—6. 1932). — Apółow K.: Kilka uwag; o wątpliwościach przy stosowaniu K. P. K. (Głos Sądownictwa, Nr. 7—8. 1932). — Nestorowicz Wł.: Meandry oskarżyciela posiłkowego (Głos Sądownictwa, Nr. 7—8. 1932). — Blutstein W.: O przebudowie systemu dowodowego w procesie karnym (Głos Sądownictwa, Nr. 9. 1932). — Canuto G.: Medycyna i lekarze w nowym włoskim kodeksie karnym (Głos sądownictwa, Nr. 9. 1932). — Kryczyński O.: O wzajemnym stosunku prokuratora i władzy administracyjnej w postępowaniu w sprawach karno-administracyjnych (Głos Sądownictwa, Nr. 10. 1932). — Berger A.: Usiłowanie przestępstwa (Głos Sądownictwa, Nr. 12. 1932 i 1. 1933). — Nestorowicz W.: Różne poglądy na potrzebę śledztwa (Głos sądownictwa, Nr. 1.1933). — Błoński St.: Problem wychowania w polskim K. K. (Głos Sądownictwa, Nr. 2. 1933). — Gumiński J.: Art. 280 K. K. 1932 (Głos Sądownictwa, Nr. 2. 1933). — Wieńlikowski G.: O przestępstwach na szkodę wierzycieli według nowego K. K. (Palestra, Nr. 3—10. 1932). — Rosenberg J. M.: Uwagi na marginesie przepisów karno-administracyjnych K. P. K. (Palestra, Nr. 11. 1932). — Goczałkowski St.: Na marginesie noweli do K. P. K. (Prawo, Nr. 3—4, 1932). — Sas-Wisłocki J.: Polski kodeks karny (Prawo, Nr. 7. 1932). — Goczałkowski St.: Walka z alkoholizmem w świetle przepisów K. K. z 1932 (Prawo, Nr. 7. 1932). — Goczałkowski St.: Środki zabezpieczające w projektach kodeksów karnych: polskim i niemieckim (Prawo, Nr. 8—9. 1932). — Wąsowski H.: Polski kodeks karny (Prawo, Nr. 8....9, 1932). — Zieleńczykówna J.: Obrona Wandy Okszyńskiej (Prawo, Nr. 1—2, 1933). — Rittelman H.: Błąd co do indywidualności ofiary przestępstwa (Przegląd prawa i Administracji, Nr. 1, kw. I. 1932). — Papierkowski Z.: Udział w przestępstwie według proj. polskiego K. K. (Przegląd Prawa i Administracji, kw. II. 1932). — Wiesenberg M.: Kwestje praktyczne z zakresu K. P. K. (Przegląd Prawa i Administracji, kw. III. 1932). — Hrobóni J.: Spędzenie płodu w świetle proj. K. K. (Przegląd Sądowy, Nr. 3. 1932). — Bartz A.: Odstąpienie od oskarżenia w K. P. K. (Przegląd Sądowy, Nr. 3. 1932). — Badura J.: Projekt kodeksu karnego (Przegląd Sądowy, Nr. 4. 1932). — Peiper L.: W sprawie wykładni art. 380 K. P. K. (Przegląd Sądowy, Nr. 6. 1932). — Lesko W.: Nowa rejestracja skazanych na warunkowe zawieszenie wykonania kary (Przegląd Sądowy, Nr. 7 1932). — Bartz A.: Cofnięcie apelacji po dozwoleniu wznowienia postępowania

nia karnego (Przegląd Sądowy, Nr. 9. 1932). — Skąpski J.: Zredukowane przestępstwo (Przegląd Sądowy, Nr. 10. 1932). — Czarnek M.: Uwagi do § 481 K. P. K. z powodu orz. S. N. Zbr. Nr. 31/32 (Przegląd Sądowy, Nr. 11. 1932). — Czuchajowski B.: Śledztwo ma na celu wykrycie sprawców (Przegląd Sądowy, Nr. 12. 1932). — Gross Z.: Czy artykuł 30 K. P. K. ma zastosowanie przy prawomocnych nakazach karnych (Przegląd Sądowy, Nr. 12. 1932). — Bibring J.: Wpływ nowego K. K. na proces cywilny (Przegląd Sądowy, Nr. 1. 1933). — Puglia G. M.: Zasada równości wobec prawa karnego w nowych kodeksach włoskich (Rocznik Prawniczy Wileński, r. VI. 1932). — Rafacz J.: Kara „sześć grzywien” w Łęczyckim w późniejszym średniowieczu (Themis Polska, s. III, T. VII. 1932). — Rafacz J.: Kradzież w statucie łęczyckim z 1502 r. (Themis Polska, s. III, T. VII. 1932). — Kryczyński O.: Nowelizacja K. P. K. i przepisów wpraw. K. P. K. (Wileński Przegląd Prawniczy, Nr. 4. 1932). — Kulikowski L.: Prawo łaski (Wileński Przegląd Prawniczy, Nr. 5, 6. 1932). — Engiel M.: Zawieszenie czasopisma jako środek prewencyjny (Wileński Przegląd Prawniczy, Nr. 6. 1932). — Wróblewski Br.: Prawda sądowa (Wileński Przegląd Prawniczy, Nr. 7. 1932). — Jasiński Zb.: Nowelizacja ustawy o sądach doraźnych (Wileński Przegląd Prawniczy, Nr. 9. 1932). — Kryczyński O.: Nowelizacja procedury karnej (Wileński Przegląd Prawniczy, Nr. 10. 1932). — Smilg E.: Zagadnienie amnestyjne (Wileński Przegląd Prawniczy, Nr. 1. 1932). — Müller K.: Środki ochrony społecznej w sowieckim kodeksie karnym (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 1. 1932). — Sarnicki K.: Fakultatywne wydalenie z wojska oficera w wypadkach skazania za występki z art. 99, 102, 107 K. K. W. (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 1. 1932). — Majewski Zdz.: Projektowane zmiany w ustawach karnych wojskowych (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 1. 1932). — Adamus J.: Przegląd źródeł powstańczego prawa wojskowego (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 1. 1932). — Projekt K. K. wojskowego (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 2. 1932). — Müller K.: Wojskowe sądownictwo doraźne w świetle obow. ustaw (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 2. 1932). — Buszyński M.: Zasady nowego kodeksu karnego powszechnego (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 3. 1932). — Wrześniowski T.: Na marginesie art. 10 i 11. proj. K. K. wojsk. (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 3. 1932). — Zawistowski J.: Uwagi w art. 10, proj. K. K. wojsk. (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 3. 1932). — Daniec J.: O polski charakter nowego wojskowego kodeksu karnego (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 4. 1932). — Güntner M.: Z rozważań prokuratora (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 4. 1932). — Adamus J.: Nieco o odwadze i tchórzostwie (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 4. 1932). — Wieniawa-Długoszowski B.: Sądzenie niewinnych (Wojskowy Przegląd Prawniczy, Nr. 4. 1932).

Appleton P. et Salama M.: Droit médical. Paris, „Monde médical”, 1932, Str. 760.

- Boucly F.: De la transportation des condamnés aux travaux forcés. Paris, Giard, 1932, 20 fr.
- Brissaud J. et Béchade-Labarthe J.: Les attributions nouvelles du jury criminel. Paris, Sirey, 1932, 15 fr.
- Cambréal A.: Guide formulaire de la pratique du droit et de la procédure criminels. Paris, Sirey, 1932, 60 fr.
- Caujole M.: Rapport fait au nom de la Commission de l'hygiène concernant la création d'annexes psychiatriques des prisons et des laboratoires d'anthropologie criminelle. Paris, 1931.
- Cirés M.: Le crime et le suicide. Lyon, Desvigne, 1932.
- Claude H.: Psychiatrie médico-légale. Paris, Sirey, 1932, 32 fr.
- 3 Conférence internationale pour l'unification du droit pénal. Bruxelles, Off. de publicité 1931, str. 198.
- Dworzak L.: L'application de la loi pénale aux infractions commises par des étrangers hors de leur territoire. Warszawa, Księgarnia prawnicza, 1932, str. 12.
- Fréjaville M.: Elements de droit criminel. Capacité. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1932, 20 fr.
- Glaser St.: L'uniformisation du droit d'extradition. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1932, str. 21.
- Hebraud P.: Des infractions de droit commun commises par les militaires en temps de paix. Paris, Sirey, 1932, 7 fr.
- Jean G.: Contribution à l'étude du secret médical au point de vue juridique. Paris, Rivière, 1932, 25 fr.
- Le Foyer J.: Exposé du droit pénal normand au XIII s. Paris 1932, 50 fr.
- Locard E.: Traité de criminalistique, 2 vol. T. III i IV. Paris 1932, 200 fr.
- Louveau F. E.: Technique de quelques vols et escroqueries. La Haye 1932.
- Martin E.: Précis de médecine légale. Paris, Sirey, 1932, 65 fr.
- Martin E. et Mouret V.: Les enfants en Justice. Paris 1932.
- Mosé A.: Variétés pénitentiaires. Paris, Sirey, 1932, str. 84, 12 fr.
- N....: 2-me conférence internationale d'unification du droit pénal. Paris, Colin, 1932, str. 76, 9 fr.
- Péritch J.: Compétence universelle, jury ou échevinage. Paris, Godde, 1932, str. 24.
- Picone-Chiodo: La conception spiritualiste et la sociologie criminelle. Paris, Ficker, 1931.
- Pleindoux Ch.: Chirurgie esthétique et responsabilité médicale. Lyon, Bosc et Riou, 1932, str. 99.
- Pommerol A.: La responsabilité médicale devant les Tribunaux. Paris, Sirey, 1932, 18 fr.
- de Rougemont E.: Une nouvelle science sociale; la Graphologie. Paris, Rivière, 1932, str. 232.

- Tulet E.: Contribution à l'étude du nouveau Code de justice militaire du 9. III. 1928. Paris, Sirey, 1932, 25 fr.
- Warrain G. et London G.: Ce que doit savoir un juré siégeant en cour d'assises. Paris 1932, 8 fr.
- Werth L.: Cour d'Assises. Paris 1932, 15 fr.
- Basier X.: Thomas V. Aquin u. die Begründung d. Todesstrafe aus d. absoluten Überlegenheit d. Staates u. d. Individuum. Freiburg (Schw.), Divus Thomas-Verlag, 1931, str. 51.
- Behrle A.: Die Stellung d. deutschen Sozialisten zum Strafvollzug v. 1870 bis zur Gegenwart. Berlin, de Gruyter, 1931, str. 182, 5,40 M.
- Bergmann W. u. Waltering A.: Merkblatt f. d. Protokollführer in Strafsachen. Berlin, Vahlen, 1933, str. 43.
- Byloff Fr.: Strafrechtsfälle für praktische Uebungen. Graz, Leuschner u. Lubensky, 1932, str. 112.
- Eliasberg WL: Rechtspflege u. Psychologie. Berlin, Heymann, 1933, str. 151, 5,— M.
- Elster A. u. Lingemann H.: Handwörterbuch d. Kriminologie u. d. anderen strafrechtlichen Hilfswissenschaften. Berlin, de Gruyter, 1932, str. 112, 6 M.
- Exner Fr.: Studien ü. d. Strafzumessungs-Praxis d. deutschen Gerichte. Leipzig, Wiegandt, 1931, str. 119, 3,90 M.
- Festgabe f. Reinhard v. Frank zum 70 Geburtstag 16. VIII. 1930. (Beiträge zur Strafrechtswissenschaft) her. v. A. Hegler, B. I—II. Tübingen, Mohr, 1932, str. 588.
- Finke H.: Der Verbrecher im Lichte d. Erziehung. Weimar, Böhlau, 1931, str. 88.
- Foag A.: Die strafrechtliche Bedeutung d. Astrologie in Vergangenheit u. Gegenwart. Düsseldorf 1933, str. 52.
- Förster R.: Über Sexual-Delikte u. sexuelle Triebrichtungen. Hamburg, Brosehek & Cie, 1932, str. 36, 1 M.
- Frede L. u. Sievarts R.: Die Beschlüsse d. Internat. Gefängnis-Kongresse 1872—1930. Eisenach, Thür. Gefängnisges., 1931, str. 139.
- Gemmingen H.: Die Rechtswidrigkeit d. Versuchs. Breslau, Kurtel, 1932, str. 172, 6,40 M.
- Gerlaud H.: Deutsches Reichs-Strafrecht, 2 Aufl. Berlin, de Gruyter, 1932, str. 732, 16,50 M.
- Gichtel H.: Das internationale Strafrecht u. d. Entwürfen eines Allgemeinen Deutschen Strafgesetzbuchs u. eines Einführungsgesetzes dazu im Vergleich z. geltenden Recht. München, Salesian Offizin, 1931, str. 111.
- Gömöri E.: Das Problem der Todesstrafe (Enquete). Lichtenstein, Alpenland-Verlag, 1931, str. 112.
- Grau H.: Automobilstrafrecht, 3 Aufl. Berlin, „Das Auto“, 1932, str. 200, 7 M.

- Creinwald S.: Für u. wider Todesstrafe. München, Seyfried, 1931, str. 103, 2,40 M.
- Crünbut M.: Straf rechtswissenschaft u. Strafrechtspraxis. Bonn, Röhrscheid, 1932, str. 27, 1,80 M.
- Henne-Laufer, Leppmann etc.: Jugendliche als Zeugen. Eberswalde, Müller, 1932, str. 62.
- Hentig H.: Die Strafe. Ursprung Zweck. Psychologie. Stuttgart, Deutsche Verl.-Anst., 1932, str. 292, 8,25 M.
- Hippel R.: Lehrbuch d. Straf rechts. Berlin, Springer, 1932, str. 440, 15,80 M.
- Hippel R.: Die Entstehung d. modernen Freiheitsstrafe u. d. Erziehungs-Straf-vollzugs. Jena, Fromann, 1932, str. 80, 2,50 M.
- Holzer M.: Die Gelddelikte u. d. Entwurf zu einem Schweiz. Strafgesetzbuch von 23. VI. 1918. Bern, Stämpfli, 1932, str. 177, 6 M.
- Honig R.: Die Entwicklung d. Unterlassungsdelikts v. römischen bis zum gemeinen Recht. Leipzig, Hirschfeld, 1932, str. 31.
- Jadrnicek K.: Die tschechoslowakische Strafgesetzgebung in den Ländern Böhmen u. Mähren — Schlesien. Wien, Manz, 1931, str. 126, 5 M.
- Kisch E.: Prager Pitaval. Berlin, Reiss, 1931, str. 342.
- Krille H.: Weibliche Kriminalität U. Ehe. Leipzig, Wiegand, 1931.
- Kriminalstatistik. Bearb. im Reichsjustizministerium u. im Statist. Reichsamt 1929. Berlin, Hobbing, 1932, str. 73.
- Kuttner St.: Die juristische Natur d. falschen Beweissaussage. Berlin, de Gruyter, 1931, str. 76.
- Lenz A., Seelig E. etc.: Mörder. Graz, Moser, 1932, str. 106.
- Liszt Fr.: Lehrbuch d. deutschen Straf rechts. Bd. 1, 26 Aufl. Neubearb. v. E Schmidt. Berlin, de Gruyter, 1932, str. 488, 11,70 M.
- Lorentz W.: Die Totschläger. Leipzig, Wiegand, 1932, str. 85, 2,80 M.
- Lothar Ph.: Grundzüge der modernen Kriminalistik. Bd. 1. Leipzig, 1931, str. 69.
- Manser J. B.: Beitrag zur Frage d. verminderten Zurechnungsfähigkeit. Halle, Marnoid, 1932, str. 92.
- Marbe K.: Der Strafprozess gegen Philipp Halsmann. Leipzig, Hirschfeld, 1932, str. 163.
- Mezger E.: Schuld u. Persönlichkeit. Marburg, Elwert, 1932, str. 24.
- Nieft Fr.: Gefängnisarbeit. Berlin-Charlottenburg, Fachverb. d. dt. Gefängnis etc., 1931, str. 108, 2,50 M.
- Noack V.: Das soziale Sexualverbrechen. Stuttgart, Püttmann, 1932, str. 80, 1,50 M.
- Piaas K.: Die Rechtsprechung d. Reichsgerichts zur Qualifizierten. Breslau, Kurtze, 1932, str. 53, 305.
- Plaut P.: Psychologische Gutachten in Strafprozessen. Leipzig, Barth, 1932, str. 160.

- Reik Th.: Der unbekante Mörder. Wien, Int. Psychoanal. Verl., 1932, str. 183, 5,50 M.
- Reine Th.: Der Sadismus in Einzeldarstellungen. Bd. 1 Sadismus u. Prostitution. Berlin, Sexualwiss. Verlagsanstalt, 1932, str. 95.
- Ritter P. H.: Die Apologie d. Verbrechers. Duisburg, Deutscher-Brücke Verl., 1932.
- Roe der H.: Willensfreiheit u. Straf recht. Leipzig, Deuticke, 1932, str. 214, 14 M.
- Schmidt R.: Die Stellungnahme d. Deutschnationalen Volkspartei z. Entwurf Allg. Deutschen Strafgesetz-Buches, unters, auf Grund d. Beratungen d. Strafrechtsausschusses d. 3. u. 4. Wahlperiode d. dt. Reichstages. Dresden, Risse, 1932, str. 53, 3 M.
- Schneickert H.: Kriminaltaktik u. Kriminaltechnik. 4. Aufl. Lübeck, Deutscher Polizei-Verl., 1933, str. 388, 8,50 M.
- Senf W.: Der Kampf gegen Schwindel u. Tricks. Hirschberg i. Riesengeb., Vogelburg-Verl., 1931, str. 211.
- Stock U.: Entwicklung u. Wesen d. Amts verbrechen. Leipzig, Weicher, 1932, str. 279.
- Thierfelder R.: Objektiv gefasste Schuldmerkmale. Breslau, Kurtze, 1932, str. 130, 5 M.
- Thies W.: Die Bevollmächtigtenuntreue des § 266 Abs. 1. Ziff 2. StGB mit bes. Berücks. d. Entwürfe. Breslau, Kurtze, 1932, str. 84, 3 M.
- Türekell S.: Beiträge zur kriminalistischen Symptomatologie U.Technik. Graz, Moser, 1931, str. 173, 18 M.
- Weiser M.: Neue strafrechtliche Bestimmungen. Wien, Staatsdruckerei, 1932, str. 40, 1,50 M.
- Wolf E.: Vom Wesen d. Täters. Tübingen, Mohr, 1932, str. 36, 1,50 M.
- Wutscher H.: Der Verdacht d. Beteiligung an der Tat in § 57 Ziffer 3 RSt. P. 0. Breslau, Kurtze, 1932, str. 71, 2,80 M.
- Bishop C.: Women and crime. London, Chatto & W., 1931, str. 295, 10 s. b. d.
- Borchard E. M. a. Rüssel L. E.: Convicting the innocent: errors of criminal justice. N. Haven-Yale, Inst. of human relations, 1932, str. 450.
- Brearley H. C.: Homicide in the United States, Chapel Hill, The Univ. Press of North Carolina Press, 1932, str. 249.
- Cantor N.: Crime, criminals and criminal justice. N. Y., Holt, 1932, str. 487, 2,80 \$.
- Ettlinger C. J.: The problem of crime. N. Y., R. Long a. R. Smith, 1932, str. 538.
- Gault R. H.: Criminology. Boston, Heath, 1932, str. 470, 3,48 \$.
- Howard P.: Criminal justice in England. N. Y., Macmillan, 1931, str. 451, 3 \$.

- Laurence J.: A history of capital punishment with special reference to capital punishment in Great Britain. London, Law, 1932, str. 256, 12 s. 6 d.
- Lucas A.: Forensic Chemistry and scientific criminal Investigation, 2 ed. London, Macmillan, 1931, str. 317.
- Prothero M.: The history of the criminal Investigation Department at Scotland Yard. London, Jenkins, 1931, str. 319.
- Reeles W. a. Smith M.: Juvenile Delinquency. London, M. Graw, 1932, str. 412.
- Robinson L. N.: Should prisoners Work? Philadelphia, Winston, 1931, str. 365, 2,50 \$.
- Sen P. K.: From punishment to prevention. London, Oxford Un. Press, 1932, 10,— s.
- Seil in Th. u. Sutherland E.: Prisons of to-morrow. Philadelphia, Locust Street, 1932, str. 262.
- Shaw C. R.: What the delinquent boys own story reveals. London, Rel. Educ., 1931.
- Wood St.: Shades of the prison house; a personal memoir. London, Williams & N., 1932, str. 411, 12 s. 6 d.
- Zelitch J.: Soviet administration of criminal law. Philadelphia, Univ. Press, 1931, str. 437, 5 \$.
- Bovio C.: Delitti e delinquenti nel nuovo Codice penale. Napoli 1931, str. 263.
- Carnevale E.: Diritto criminale V I—III. Roma, „Fora italiana“, 1932, str. 469, 499, 563.
- Falchi G. F.: Le basi morali del diritto penale. Treviso, Vianello, 1931, str. 386, 50 L.
- Finzi M.: „Scopo“, „fine“, „intenzione“, „motivo“ nel codice penale italiano. Napoli, Tip. Sanitaria, 1932.
- Fontana A.: Il sistema e i principi del nuovo codice penale. Torino, Schioppo, 1931, str. 323, 12 L.
- del Giudice A.: Nuovi aspetti della cassazione in materia penale. Roma 1932, str. 23.
- del Giudice A.: Riflesioni cavourriane sul problemu penitenziario. Roma, Mantellate, 1931, str. 19.
- Grammatica F.: Coscienza e illecito nella nazione del dolo. Genova, Circolo di cultura giuridica, 1932, str. 28.
- Gregori I.: I reati di truffa e di insolvenze nel nuovo codice penale. Bologna, Zanichelli, 1932, str. 27.
- Jemolo A. C.: Peculiarità del diritto penale e ecclesiastico, Padova. Cedam, 1932, str. 15.
- Leone G.: Applicabilità della legge straniera in materia penale. Torino 1932, str. 30.
- Lombardi G.: Dottrina sociologica del reato. Napoli, Guida, 1931, str. 351, 20,— L.

- Longhi S.: Anticipazioni della riforma penale. Milano, Treves, 1931, str. 286, 25,— L.
- Maggiore G.: Principi di diritto penale, V. I. Bologna, Zanichelli, 1932, str. 483.
- Majetti M.: La delinquenza dei minorenni e „il buon giudice italiano”. Roma, della Camera dei Deputati, 1932, str. 166.
- Manfredini M.: Manuale di diritto penale. Roma, Athenaeum, 1931, str. 656, 50 L.
- Manzini V.: La pena di morte nel nuovo diritto penale italiano. Padova, Antoniana, 1930, str. 12.
- Petrocelli B.: I limiti della scienza del diritto penale e la nuova legislazione. Modena, Modenese Tip, 1931, str. 85.
- Piromallo E. J.: Corso di diritto criminale. Roma 1932, str. 437.
- Rende D.: Lineamenti del nuovo sistema penale italiano. Roma, For. italiano, 1932, str. 143.
- Romano di Falco E.: Gli elementi politici e sociologici del progetto definitivo di codice penale. Padova, Rivista ital. di diritto penale, 193, str. 29.
- Rossi P.: II nuovo codice penale. Caltanissetta, Arte del Libro, 1931, str. 35.
- Spirito U.: Storia del diritto italiano da Cesare Beccarie ai giorni nostri, 2 ed. Torino, Bieca, 1932, str. 259.
- Stocchiero G.: Diritto penale della chiesa e dello stato italiano. Codex juris canonici, L. V., Codice penale 1930, Vicenza, 1932, str. 756.
- Thot L. i Penso G.: Pensieri giuridico-penalni, Bolscevismo e diritto penale etc. Messina, Ed. Arma, 1932, str. 40.
- Di Vico P.: Diritto penale comune di guerra. Roma, Tip. del Senato, 1932, str. 321.

2. Prawo cywilne, handlowe i procesowe.

Bielak Michał dr.: Papiery wartościowe na okaziciela. Warszawa 1932, str. 81.

Tytuł jest zbyt obszerny w stosunku do treści pracy. Wierniejszym odpowiednikiem jest podtytuł pracy: sprzedaż obligacji premjowych na raty, sądowe umarzenie utraconych obligacji na okaziciela. W rzeczywistości bowiem książka stanowi opis prawnego stanu tych dwu zagadnień na podstawie ustawodawstwa, obowiązującego na poszczególnych obszarach prawnych Rzeczypospolitej.

Zestawienie podzielnicowych norm prawnych wraz z nowelami polskimi stworzyło jawny obraz rzeczywistości prawnej, dotyczącej poruszanych zagadnień, wskazując wyraźnie na konieczność unifikacji i w tej dziedzinie. Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

D o m a ń s k i Ludwik: O małżeństwie. Warszawa, 1932, str. 153.

Opozycji przeciwko opracowanemu przez Komisję Kodyfikacyjną projektowi prawa małżeńskiego, występującej dotąd przeważnie w prasie codziennej, przychodzi z pomocą członek Komisji Kodyfikacyjnej i adwokat w Warszawie, Ludwik Domański, w swej pracy o małżeństwie którą nazwał studjum społeczno-prawnym, omawiającem kwestje małżeństw religijnych i cywilnych oraz rozwodów.

W studjum swem autor kreśli rozwój konstytucji małżeństwa od czasów rzymskich do czasów obecnych w niektórych państwach, a zwłaszcza we Francji i w b. państwach zaborczych, przedstawia poglądy Kościoła katolickiego i ewangelickiego na instytucję małżeństwa, występuje przeciwko rozwodom, widząc w nich poparcie rozwiązłości obyczajów, niemniej przeciwko ślubom cywilnym, poczynając je za zwykłe konkubinaty, projekt zaś Komisji Kodyfikacyjnej nazywa „antyreligijnym, antyspołecznym, amoralnym i szkodzącym zgorszenie w społeczeństwie”.

Studjum autora nie spotkało się dotąd w prasie naukowej z przychylnem przyjęciem. Referent projektu prawa małżeńskiego w Komisji Kodyfikacyjnej wskazał w szeregu artykułów, ogłoszonych w Gazecie Sądowej Warszawskiej (Nr. 37 i nast. z r. 1932), na pewne rzeczowe usterki, które dostrzegł w pracy omawianej. Recenzent Przeglądu Prawa i Administracji zauważył również niedociągnięcia w naukowem opracowaniu historii rozwoju tak instytucji małżeństwa jak i prawa małżeńskiego.

Nie da się zaprzeczyć, że dzieło wielce zasłużonego w swej pracy zawodowej jak i w pracach kodyfikacyjnych autora napisane jest z żywym temperamentem. W gromkie, niezwykle w pracach naukowych, słowa autor ujmuje swe zarzuty przeciwko projektowi. Ten styl nadaje dzieła raczej charakter pracy agitacyjnej niż rzeczowej. Zarzuty autora przeciwko projektowi nie różnią się zasadniczo od argumentów, jakimi posługuje się prasa codzienna. Autor zestawia je jednak w pewną całość. Zarzuty te nie wymagają więc szczegółowego omówienia. Zarzuty podobne, z innych stron pochodzące, rozpatrzone już są w formie ścisłej wyczerpująco przez prof. Gołąba w dziele: „Polskie prawo małżeńskie w kodyfikacji”, które niedawno zostało omówione na łamach Ruchu.

Dr. Wł. Dbałowski (Warszawa).

K o s i e r a d z k i Władysław: Przewłaszczenie w świetle prawa rolnego bez uwzględnienia parcelacji. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1932, str. 155.

Przedmiotem rozprawy są zagadnienia prawne, związane z przeniesieniem własności nieruchomości ziemskich. Stoją one na pogra-

niczu prawa cywilnego i administracyjnego. Autor rozważa je raczej z punktu widzenia cywilistycznego, kładąc nacisk na zmiany i nowe pojęcia, jakie przepisy o obrocie ziemią wprowadzają do prawa cywilnego. Stąd też całą część wstępną poświęca rozwojowi pojęcia własności w świetle prawa rolnego a raczej szeregowi nowych pojęć przez przepisy prawa rolnego wprowadzonych o dotychczasowemu ujmowaniu własności przez prawo cywilne obcych jak maximum i minimum władania, wykup przymusowy, obowiązki właściciela nieruchomości ziemskiej, prawo państwa do pierwokupu, wpływ przeznaczenia gospodarczego rzeczy na pojęcie własności aż wreszcie na tem ogólnem tle przechodzi do tematu właściwego t. j. warunków, wśród których może nastąpić przeniesienie własności ziemskiej czyli przewłaszczenie.

Ponieważ autor zgóry ograniczył materję do przeniesienia własności bez uwzględnienia parcelacji, musiał przy odgraniczeniu tematu natknąć się na kwestję parcelacyjnego i nieparcelacyjnego przewłaszczenia. Sprawa ta jest bardzo sporną, ponieważ przepisy ustawowe pojęć tych dostatecznie nie określają, jakkolwiek w jednym i drugim przypadku każą stosować zupełnie odmiennie prawidła. Autor słusznie odrzuca zapatrywanie prof. Jaworskiego, iż każdy „podział” jest parcelacją jako zbyt skrajne i praktycznie nie nadające się do zastosowania i nie kusząc się o teoretyczne rozwiązanie problemu, staje na gruncie judykatury, formułując szereg tez, stwierdzających, w jakich przypadkach przeniesienie własności uznano za niepodlegające przepisom o parcelacji. Poza przypadkiem zbycia wszystkich nieruchomości należących do jednego właściciela niepodzielnie jednemu nabywcy należą tu transakcje z zastrzeżeniem nieszkodliwości dla celów reformy rolnej, dalej częściami idealnymi nieruchomości, wydzielienia oraz transakcje obszarem wyłączonym od przymusowego wykupu. Niewątpliwie de lege lata jest to może najrealniejsze rozstrzygnięcie, jednakowoż de lege ferenda nie można się zrzec ścisłego rozgraniczenia pojęciowego między przewłaszczeniem parcelacyjnem a nieparcelacyjnem.

W części szczegółowej omawia autor wyczerpująco kwestje związane z koniecznością uzyskania zezwolenia władz na przeniesienie własności, a mianowicie jakich nieruchomości i których tytułów zmiany własności przepis ten dotyczy, rozważa skutki cywilne orzeczeń władz ziemskich, warunki udzielenia względnie odmówienia zezwolenia i wreszcie dwa projekty reformy ustawodawstwa o obrocie ziemią prof. Jaworskiego i prof. Ludkiewicza.

Jakkolwiek całość wywodów rozprawy dotyczy głównie ustawodawstwa obowiązującego w b. Kongresówce, to jednak uwzględniano także ważniejsze przepisy innych dzielnic.

Rozprawa napisana z talentem i znajomością rzeczy. Judykatura bardzo skrupulatnie zebrana tak, że i dla praktyków stanowi będzie ta książka niepoślednią pomoc. Szczupłej zaś naszej literaturze prawa agrarnego przybyło dzieło prawdziwie naukowej wartości.

Prof. Alfred Ohanowicz (Poznań).

L u t w a k Aurelus Dr.: O t. zw. „Konkretyzacji” twierdzeń faktycznych w procesie cywilnym. Lwów, Głos prawa, 1932, str. 31.

Brozura jest odbitką artykułu drukowanego w Nr. 4—5 „Głosu Prawa” z r. 1932. Podjętę psychiczną do napisania artykułu dał autorowi Sąd Najwyższy, wydając wyrok z 9. września 1930 r. dotyczący redagowania zarzutów w postępowaniu nakazowym według dawnej poaustriackiej procedury cywilnej. Autor poddaje krytyce rygorystyczne stanowisko Sądu Najwyższego, który uznał, że „bez znaczenia jest ogólnikowy zarzut, że weksel przeniesiono na powoda skutkiem porozumienia się na szkodę dłużników jeżeli nie przytoczono okoliczności faktycznych, wskazujących na czas, miejsce i sposób przyścia do skutku zmowy powoda z jego poprzednikiem w celu pozbawienia strony pozwanej merytorycznych zarzutów, wekslowych, jak niemniej na treść zmowy.” Ze względu na postępowanie nakazowe, wprowadzone do nowego kodeksu postępowania cywilnego wspomniany wyrok zachował znaczenie prawne. Dlatego też pozostała nietknięta ważność praktyczna krytyki tego wyroku w pracy autora. Oparta jest jednak na zawisłach i niejasnych rozważaniach teoretycznych, które niepotrzebnie przesłaniają trafność zasadniczego stanowiska autora. Rażą też neologizmy języka prawniczego w postaci „dobrowiernie”, „uszczerólnienie” „najwyższosądowa”. Zagadnienie, podjęte przez autora, stanowi jedno z podstawowych zagadnień procesu cywilnego. Dobrze się stało, że zostało podjęte.

Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

S a m o l e w i c z St. D.: Zarys prawa cywilnego, obowiązującego w b. zobarze austriackim. Lwów, Bodek, 1932, str. 268.

Krótkie i związane repetytorjum prawa cywilnego, przeznaczone dla studentów wydziału prawa oraz wyższych szkół handlowych. Usystematyzowanie materji przejęte z podręcznika prof. Zolla p. t. Prawo cywilne w zarysie z tą tylko różnicą, że prawo zastawu omawia autor w dziale praw rzeczowych. Wykład jasny i przystępny. Książka może oddać przysługi przy przygotowaniu się do egzaminów zwłaszcza — jak autor doradza — po poprzednim przestudjowaniu kodeksu cywilnego oraz dzieł naukowych.

S z y s z k o w s k i Władysław: Czynności z właścicielem mniemanym. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1932, str. 57.

Broszurka poświęcona jest zagadnieniu, czy na podstawie kodeksu cywilnego b. Królestwa oraz kodeksu porosyjskiego jest warunkiem koniecznym ważności aktu prawnego przeniesienia własności rzeczy, aby tytuł własności przysługiwał przenoszącemu. Stwierdziwszy istnienie tej zasady, autor wymienia wyjątki w wypadkach przeniesienia własności przez domniemanego spadkobiercę mimo późniejszego wykazania praw przez spadkobiercę, posiadającego lepsze prawa, oraz nabycia nieruchomości w zaufaniu do wykazu hipotecznego.

Praca nie wykazuje wartości naukowej. Nie można dostrzec samodzielnego podejścia do zagadnienia, czy to w jego postawieniu, czy też rozwiązaniu. Autor ograniczył się prawie wyłącznie do zebrania cytat z prac kilka autorów francuskich i polskich oraz kilka orzeczeń Sądu Najwyższego francuskiego, rosyjskiego i polskiego. Wskutek tego broszurę można uważać tylko za popularną pracę informacyjną. *Dr. J. K. Gidyński (Poznań)*

Z y l b e r Wacław, adwokat: Wynagrodzenie szkód, spowodowanych przez działalność władz publicznych według prawa niemieckiego. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1932, str. 24.

Broszura jest niejako dalszym ciągiem pracy, poświęconej temu samemu zagadnieniu, rozważanemu na podstawie ustawodawstwa francuskiego. Z właściwą sobie zwięzłością i przejrzystością autor przedstawia najpierw historję zagadnienia odpowiedzialności za szkody spowodowane działaniem władz publicznych w prawie niemieckim od XIX wieku począwszy, a następnie opisuje stan prawny, istniejący w Niemczech przed Konstytucją Weimarską. Ten stan prawny jest miarodajny obecnie dla polskich obszarów prawnych ustawodawstwa poniemieckiego. Autor przedstawia stan prawny wiernie i z doskonałą znajomością przedmiotu. W specjalnym rozdziale zabrał orzecznictwo naszego Sądu Najwyższego, przedstawiając kilka bardzo ciekawych rozstrzygnięć.

Rozważanie swe zamyka autor opisem rozwiązaniu zagadnienia w Niemczech przez Konstytucję Weimarską.

Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

Zoll Fryderyk: Prawo cywilne opracowane głównie na podstawie przepisów obowiązujących w Małopolsce przy współudziale Jana Gwiazdomorskiego, Leona Oberlendera i Tomasza Sołtysika. T. II. Prawa rzeczowe i rzeczowym podobne. Wydanie trzecie. Poznań, Wojewódzki Instytut Wydawniczy, 1931, str. 191.

Drugi tom podręcznika prof. Zolla jest stosunkowo szczupły z uwagi na odmienny rozkład materji niż w dotychczasowych systemach. Instytucje bowiem posiadania i ksiąg gruntowych przedstawione zostały w tomie pierwszym, a prawo zastawu w najogólniejszym znaczeniu przesunięte do tomu trzeciego, który traktować będzie o zobowiązaniach. Z praw rzeczowych objął więc ten tom tylko własność, służebności, prawo zabudowy, prawo dzierżawcy wieczystego, czynszownika wieczystego i superficjarjusza; prawo zatrzymania oraz prawa do rzeczowych podobne. Te ostatnie zajmują zwyż trzecią część tomu. Omówione są tam prawa wodne, górnicze, polowania, rybołówstwa, autorskie, t. zw. własność przemysłowa oraz prawo dotyczące energii elektrycznej. Dział ten jest szczególnie cenny z uwagi na to, że obejmuje poglądowe opracowanie prze-ważnie ustawodawstwa już polskiego, którego autor w tej materji był głównym promotorem. Ustęp dotyczący charakterystyki praw na dobrach niematerialnych zawiera niezmiernie ciekawy i zwięzły rzut oka na podstawowe zagadnienie z tej dziedziny. Zresztą prawo rzeczowe opracowane z tą samą starannością i wykazuje takie same zalety co tom pierwszy, który równocześnie uległ uzupełnieniu pod względem literatury i judykatury. Uzupełnienie to obejmuje nowych

Prof. Alfred Ohanowicz (Poznań).

Muszalski Edward, adwokat: Prawo cywilne, obowiązujące w b. Królestwie Kongresowem. Prawo osobowe i familijne. Prawo rzeczowe. Warszawa, F. Hoesick, 1932, str. 426.

Pracę swoją autor nazwał zwięzłym podręcznikiem. Nazwa ta określa dokładnie zawartość książki. Na 426 stronicach trudno wyczerpać całkowicie materiał, obejmujący prawo osobowe, familijne i rzeczowe. Trudno wymagać, aby w tak wąskich ramach znalazły wszechstronne oświetlenie poszczególne zagadnienia oraz teksty, wywołujące wątpliwości i rozbieżność zdań. Nie jest to jednak wada. Autor postawił sobie inne zadanie i cel swój osiągnął. Pragnął dać podręcznik, któryby przede wszystkim mógł być pomocą przy studjach prawa cywilnego, zwłaszcza dla tych, którzy jeszcze studjują na uniwersytecie, lub którzy niedawno studja ukończyli.

Zadanie to autor wypełnił bardzo sumiennie. Aczkolwiek dał skrót, lecz skrót w dodatkiem znaczeniu tego wyrazu, gdyż zawarł w nim dużo treści. Ponadto autor podał w szerokich granicach literaturę przedmiotu zarówno ogólną, jak i monograficzną, co zasługuje na szczególne podkreślenie.

Pomimo wielkiej staranności w opracowaniu, co już wyżej zaznaczono, gdzieś tam dają się zauważyć pewne usterki i niedokładności. Np., omawiając historię kodeksu cywilnego, nie wyjaśnił autor, skąd się wzięła nazwa „Kodeks cywilny Napoleona”, wspomina bowiem o pierwotnej nazwie „Kodeks cywilny francuzów”, a pomija ustawę z 9. IX. 1807 r., nadającą mu nazwę „kodeks Napoleona” (str. 10). Błędna jest informacja, jakoby dotąd zwyczajnie normowały spadkobranie wśród włościan w niektórych kwestjach (str. 15). Również nieściśle jest twierdzenie, iż powód w sprawach przeciwko mężatce zawsze ma obowiązek zapoznania małżonków. Nie zwrócił autor uwagi na znowelizowany w 1921 r. art. 182 kpc. (str. 128). Nie zaznaczono wyraźnie, iż rozwiązanie małżeństwa wskutek dyspensy Stolicy Apostolskiej (can. 1119 c. i. c.) nie jest przewidziane w prawie o małż. z 1836 r. (str. 89). Wreszcie, trudno się zgodzić z formułą, iż nabycie nazwiska następuje „przez nadanie przy urodzeniu przez ojca lub matkę”. Sądzić należy, że zachodząca tutaj niedokładność jest raczej wynikiem wadliwej stylizacji.

Wszakże te nieliczne usterki nie zaważą na wartości pracy, za którą autorowi należy się całkowite uznanie.

Wacław Miszewski (Warszawa).

Neyman Antoni: O darowiznach. Warszawa, F. Hoesick, 1932, str. 96.

Praca p. Neymana nie jest dziełem naukowym. Ma ona na względzie przede wszystkim cele praktyczne. Przeznaczona jest do codziennego użytku w kancelariach notarialnych. Zawiera zbiór przepisów dotyczących darowizn, z przytoczeniem judykatury. Składa się z trzech części.

Pierwsza obejmuje normy, regulujące umowę darowizny i jej skutki. Autor ograniczył się wyłącznie do prawodawstwa, obowiązującego w b. Królestwie Kongresowym, dla tego bowiem terytorjum praca jest przeznaczona. W tej części zgrupowane są według treści poszczególne działy kod. cyw. Napoleona i kod. cyw. Król. Pol., a wśród nich także dział, traktujący o działach, dokonanych przez wstępnego na rzecz zstępnych.

Druga część zawiera przepisy o podatkach, pobieranych od aktów darowizny.

Wreszcie trzecia podaje kilka wzorów aktów darowizny.

Zadanie praktyczne, które spełnić ma praca p. Neymana, niewątpliwie będzie osiągnięte. *Wacław Miszewski* (Warszawa).

S w o b o d a Ernst Dr.: *Das Privatrecht der Zukunft*. Berlin-Grünewald, Rothschild, 1932, str. 64.

Autor wychodzi z trafnego założenia, że na terenie prawa prywatnego daje się zauważyć od jakiegoś czasu pewne załamanie, dają się odczuć pewne braki, które świadczą o niespełnianiu przez nowoczesne ustawodawstwa przeznaczonych im zadań. Przyczyny tego stanu rzeczy dopatruje się autor w tem, że w całym cywilizowanym świecie ustawodawstwa w zakresie prawa prywatnego operują i opierają się wyłącznie na podstawowych pojęciach prawa rzymskiego, które miało nastawienie statyczne. Tymczasem prawo nie jest tworem oderwanym, nie jest celem samo w sobie, przeciwnie jest ono silnie związane z życiem gospodarczym, ze stosunkami społecznymi i jest przeznaczony dla życia z jego nieskończoną różnorodnością zjawisk, z ustawiczną zmianą warunków życiowych w różnych czasach, w różnych terytorjach i u różnych narodów. Prawo nie tworzy się samo z siebie, jego powołanie i treść pozostają w ścisłym związku z ogólnymi zewnętrznymi warunkami życiowymi i z wewnętrznymi poglądami ogółu, a przedmiotem prawa prywatnego jest właściwie całość życia społecznego z jego potrzebami, tak materialnymi, jak i idealnymi. Szybkie zmiany w życiu gospodarczym, wywołane zwłaszcza przez rozwój techniki, które wykazuje życie współczesne, narzucają nowoczesnemu człowiekowi myślenie dynamiczne, a do tego rozwoju wypadków musi się przystosować i prawo prywatne. Ono musi stać się prawem, któreby się przystosowywało łatwo do ustawicznych zmian stosunków życiowych, musi zatem stać się prawem o nastawieniu dynamicznym a nie statycznym. Odnawianie się prawa winno się odbywać, o ile możliwości, w ramach ustawy, bo tylko w ten sposób da się uniknąć rozdzwiewu między systemem prawnym a życiem. W tem leży konieczność dynamicznego kształtowania prawa, bo tylko żywotna forma może umożliwić życie. Ale czysto dynamicznego ustawodawstwa nie da się stworzyć. Stałoby ono zresztą w sprzeczności z samem pojęciem prawa, z którym zwłaszcza na terenie prawa prywatnego nieodłącznie związane jest znamię stałości. Dlatego też przy kształtowaniu nowych podstaw prawa prywatnego nie należy zapoznawać związków historycznych. Zresztą przy każdym badaniem pojęciu okazuje się, że spuścizna, jaką zostawili nam Rzymianie, ma i dzisiaj niesłychaną wartość a potrzebuje tylko pewnego

uzupełnienia i pogłębienia drogą rozwijania w kierunku dynamicznym. Chodzi zatem o połączenie doświadczenia, wyniesionego z przeszłości, z potrzebami teraźniejszości.

W poszukiwaniu dynamicznych fundamentów prawa zwraca się autor do Kanta, który jego zdaniem położył podwaliny pod zwalenie i obalenie prawa natury, a równocześnie wykorzystał jego wartościową treść. Kant ograniczył niezmienną naturę prawa do następujących trzech najbardziej podstawowych zasad a mianowicie do zasad: sprawiedliwości, wzajemnie ograniczonej wolności i równości wobec prawa. Ale te zasady niezmiennie zbudowane są z nastawieniem dynamicznym, bo one — niezmiennie w założeniu i ich określeniu — zmieniają ustawicznie swą treść w miarę zmian, dokonywujących się w życiu społecznym i w zapartywaniach społeczeństwa. Te trzy zasady, pojęte dynamicznie, otrzymują jasne i ściśle określone znaczenie przez ich wzajemne oddziaływanie i wspólne działanie. To też winny one być uznane także i dziś za regulujące podstawy (regulative Prinzipien), do których ustawodawstwa powinny się stosować. Te trzy regulujące podstawy, tworzące jednolitą ideę prawną, są uzupełnione przez zasadę harmonii w ustawodawstwie, która umożliwia rzeczywistnie „duchowej jednolitości” prawa, opartego na jednolitych ideach, t. zn. stworzenie systemu. Wszystkie te cztery podstawowe zasady mają trzy zadania do spełnienia: a) przy powstawaniu prawa, jako wskaźniki i granice dla ustawodawcy; b) dla obowiązującego prawa, jako środek wykładni na szerokim terenie wątpliwości, zatem nigdy przeciw jasnemu brzmieniu ustawy; c) na terenie lub w ustawie, jako bezpośrednie źródło prawa (por. n. p. § 7 k. c. austr.).

W dalszym ciągu rozprawy przedstawia autor przy zużycowaniu wyżej podanych „regulujących podstaw”, w jaki sposób pewne podstawowe pojęcia prawa prywatnego (n. p. pojęcie osoby, rzeczy i t. d.) mogą być przetworzone z punktu widzenia dynamicznego, przyczem wykazuje, jak dalece to dynamiczne nastawienie — za sprawą Zeillera, który w naukę Kanta głęboko się wczuł i umiał ją jeszcze bystrzej i w sposób bardziej liczący się z potrzebami życia rozbudować i zużytkować przy tworzeniu ustawy — znalazło swój oddźwięk w kod. cyw. austr., i jak ono do najnowszych czasów — głównie wskutek jednostronności szkoły historycznej — nie zostało zrozumiane i należycie wyzyskane.

Oto najważniejsze myśli rozprawy. Nie zawiera ona poglądów rewolucyjnych, ale jest (wraz z poprzednimi pracami autora, dotyczącymi tego samego lub pokrewnych tematów) pewnego rodzaju rewelacją, polegającą na rzuceniu nowych światła na rzeczy wprawdzie znane, które jednak w dotychczasowym oświetleniu nie miały

tak ostrych konturów a niejednokrotnie nawet były pomijane z powodu niezrozumienia ich doniosłości. Rozprawa jest zresztą tylko fragmentem, którego celem — wedle zamiarów autora — było danie podniety i skierowane uwagi na to, jakie bezcenne skarby pozostawili wielcy myśliciele przeszłości dla rozwoju nowoczesnego prawa. Ten swój cel spełnia rozprawa doskonale.

Rozprawę, napisaną jasno, interesująco i żywo, czyta się jednym tchem. Wśród bogato powołanej literatury czytelnik polski nie bez satysfakcji odnajdzie cytaty z ogłoszonych w obcych językach prac autorów polskich (Zoll, Jaworski, Łyskowski) oraz pochlebne opinie, jakie autor wypowiada o projekcie części ogólnej pol. kod. cyw. *Prof. Jan Gwiazdomorski* (Kraków).

Balken-Neuman J. Dr.: Zarys Prawa Handlowego. Lwów, Bodek, 1932, str. 96.

Książka powyższa stanowi repetytorjum z zakresu prawa handlowego, obowiązującego w b. zab. austriackim. Przeznaczona jest dla przygotowujących się do egzaminów uniwersyteckich, adwokackich i sędziowskich. Obejmuje przepisy kodeksu handlowego, ustaw uzupełniających oraz pozostające z nimi w związku postanowienia k. c. i k. p. c. Przepisy powyższych ustaw zostały przytoczone w dużym skrócie i bez systematycznego ujęcia (brak jakichkolwiek podziałów). Przy przedstawieniu treści ustaw polskich nie podano w nawiasach ważniejszych artykułów, które uwzględniono w opracowaniu. Przepisy k. p. c. przytoczono według brzmienia z 1930 r. Powyższe braki utrudnią w znacznym stopniu możliwość posługiwania się repetytorjum, zwłaszcza przy egzaminach adwokackich i sędziowskich. *Dr. T. Ereciński* (Poznań).

Prawo o spółkach akcyjnych. Komentarz pod redakcją Henryka Kona. Praca zbiorowa. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1933.

Praca jest niewątpliwie bardzo na czasie. Bowiem poza komentarzem J. Kaczkowskiego dotychczas nie posiadaliśmy dzieła, któreby zajmowało się w sposób bardziej wyczerpujący tłumaczeniem przepisów naszego nowego prawa o spółkach akcyjnych. Było to tembardziej konieczne, iż nowe prawo akcyjne, jakkolwiek utworzone zostało pod mocnym wpływem wzorów obcych, jednak w całym szeregu zagadnień żłobi nowe drogi prawniczej.

Brakiem Komentarza jest głównie to, iż ma on charakter pracy zbiorowej, w której brała udział znaczniejsza liczba osób. Przyczem poszczególni autorzy opracowali samodzielnie wykładnię po-

szczególnych artykułów. Daje to oczywiście indywidualnym opracowaniom piętno oryginalności, jednocześnie jednak prowadzi do tego, iż poszczególne części Komentarza posiadają różny charakter i tam, gdzie chodzi o materje pokrewne, poglądy różnych autorów mogą być niezupełnie skoordynowane. Z temi właściwościami trzeba się liczyć przy posługiwaniu się Komentarzem.

Trudno byłoby w krótkiej recenzji poddawać charakterystyce i ocenie poszczególne części Komentarza — każdy autor ma swoje właściwości i swój sposób podejścia do rozwiązywania nastroczających się zagadnień. Naogół jednak zauważyć należy, iż autorzy nie omijali kwestyj trudnych, wskazując drogi ich rozwiązania. Jeżeli nawet z wynikiem badań w tym lub innym zakresie możnaby się nie godzić, to jednak już samo to, że większość spornych kwestyj została podjęta — stanowi poważne ułatwienie dla tych, którzy nad naszym prawem akcyjnym mają sposobność pracować.

Zewnętrzna forma wydawnictwa — bardzo staranna.

Prof. Adam Chełmoński (Wilno).

S z a t e n s t e i n Wł. Józef: Kodeks handlowy obowiązujący w b. Królestwie Kongresowem. Warszawa, Biblioteka Prawnicza, 1932, str. 727.

„Kodeks handlowy”, opracowany przez adw. Szatensztejna, obejmuje kodeks handlowy, obowiązujący w b. Królestwie Kongresowem, oraz teksty ustaw, rozporządzeń, instrukcyj, okólników itp., uzupełniające przepisy prawa handlowego wzgl. pozostające z nim w związku. Ustawy powyższe zostały przytoczone w dosłownem brzmieniu z pominięciem postanowień, uchylonych w sposób wyraźny. Ustępy artykułów, obecnie już nieobowiązujących podano kursywą. „Kodeks handlowy” zawiera pozatem obszerne orzecznictwo sądów polskich i francuskich. Orzecznictwo sądów polskich obejmuje nie tylko wyroki Sądu Najwyższego, Trybunału Administracyjnego, ogłoszone w zbiorach urzędowych i innych, ale opinię Rady Spółdzielczej i orzeczenia Wydziału Spraw Spornych i Wydziału Odwoławczego Urzędu Patentowego.

Ustawy, rozporządzenia i inne przepisy, zamieszczone przez Szatensztejna w „Kodeksie handlowym”, niezawsze pozostają w związku z przepisami prawa handlowego, zwłaszcza, że zostały one podane bez opuszczenia tych ustępów, które wykraczają poza jego zakres. Dotyczy to w szczególności przepisów, odnoszących się do stabilizacji złotego, prawa prywatnego międzydzielnicowego i międzynarodowego itd. Z tego też względu zupełnie słusznie wydaje się zastrzeżenie, podniesione przez prof. Chełmońskiego w Przegl. Pr. Handl. (r. 1932 s. 350 i in.), co do tytułu książki.

opracowanej przez adw. Szatensztejna. Nie można uważać za ściśle określenie jej mianem kodeksu handlowego.

Przy korzystaniu z tekstów ustaw, rozporządzeń i innych przepisów, przytoczonych w „Kodeksie handlowym”, należy zachować pewną ostrożność, gdyż niektóre z nich uległy zmianie. Odnosi się to np. do ustawy o lichwie pieniężnej, przytoczonej w zbiorze według brzmienia z 30. VI. 1926 (Dz. U. p. 372, str. 641), która obecnie została zniesiona rozporządzeniem z 23. VIII. 1932 (Dz. U. p. 656); odnosi się to następnie do przepisów, regulujących wysokość odsetek umownych, które z dniem 21. X. 1932 zostały obniżone na 12% w stosunku rocznym (Dz. U. p. 759) itd. Przepisy k. p. c. (np. str. 639) podano w brzmieniu z 1930 r. Mimo to, usługi praktyczne, jakie odda „Kodeks handlowy”, będą niewątpliwie bardzo duże. Od dłuższego już bowiem czasu odczuwano w b. Królestwie Kongresowym brak opracowania, uwzględniającego zmiany, jakie w ciągu ostatnich kilku lat dokonały się w zakresie ustawodawstwa, dotyczącego prawa handlowego, oraz uwzględniającego najnowszą judykaturę. To też prawnicy b. Królestwa Kongresowego powitali opracowanie adw. Szatensztejna z dużym uznaniem (por. Przegl. Pr. Handl. 1932 s. 350, Palestra 1932 s. 215). Można przypuszczać, że będzie ono pomocne również prawnikom innych dzielnic.

Z punktu ogólnego należałoby jednak wyrazić pewną wątpliwość, czy w pracach nawet o takim charakterze jak „Kodeks handlowy” Szatensztejna, wskazane jest przytaczanie w dosłownym brzmieniu wszelkich przepisów, choćby tylko pośrednio łączących się z tematem, który jest przedmiotem głównego opracowania. Przytaczanie tekstów ustaw związkowych, sądząc na podstawie dotychczas opublikowanych wydawnictw, jest szczególnie ulubioną formą polskiej literatury prawniczej. Wydaje się jednak, że taki sposób opracowania nie jest zupełnie słuszny, zwłaszcza jeżeli się uwzględni, że w zakresie ustawodawstwa polskiego dokonują się częste zmiany. Dlatego też przy opracowaniach należałoby zwracać większą uwagę na interpretację zasadniczych przepisów ustawowych oraz na judykaturę, ograniczając się, o ile chodzi o przepisy dodatkowe, zwłaszcza pozostające w luźnym tylko związku z opracowywanym zagadnieniem, do podania źródła, w którym zostały one opublikowane wraz z ewentl. zmianami.

Dr. T. Ereciński (Poznań).

Glass Jakub: Rzut oka na systemat hipoteczny w Tunisie. Warszawa, F. Hoesick, 1932, str. 39.

. Praca autora stanowi interesujące studjum, przyswajające polskiej literaturze prawniczej zasady prawa hipotecznego, wprowa-

dzonemu przez Francję w Tunisie. Prawo hipoteczne tunezyjskie stanowi ciekawą i udaną próbę zaszczepienia na terytorjum kolonialnym materialnego prawa francuskiego, odnoszącego się do nieruchomości, z równoczesnym wprowadzeniem odrębnego systematu rejestracji praw rzeczowych, dopasowanego bardziej do warunków Tunisu i Algieru niż system francuski. Autor w bardzo zwięzły i przejrzysty sposób przedstawia organizację i funkcjonowanie tego systematu hipotecznego, dającego możliwość wyeliminowania zarejestrowanych praw rzeczowych z pod ustawodawstwa krajowego i podania ich materialnemu prawu francuskiemu.

Rozważania swoje autor snuje także pod kątem widzenia korzyści, jakie możnaby wyciągnąć z eksperymentu tunezyjskiego dla polskich prac unifikacyjnych w zakresie prawa hipotecznego.

Dr. J. K. Gidyński (Poznań).

J a c k o w s k i Rudolf Dr.: Teoria organizacji społecznej w państwie kapitalistycznym, a ustroj ksiąg ziemskich. Warszawa, Hoesick, 1931. str. 33.

Po wstępie ogólnym, uwydatniającym odrębność w każdym organizmie państwowym funkcji państwowych sensu stricto, spełnianych bezpośrednio przez państwo, od funkcji samorządowych, spełnianych przez organizacje społeczne, autor przechodzi do rozważania, do jakiej kategorii funkcji należy prawo instytucji ksiąg ziemskich, przeznaczonych do rejestracji funkcji ekonomicznych, odnoszących się do nieruchomości i praw z nimi związanych.

Stwierdziwszy, że w b. zaborze pruskim i b. zaborze austriackim urząd ksiąg ziemskich jest instytucją ściśle państwową, w b. zaś zaborze rosyjskim ma charakter urzędu publicznego, przez państwo jedynie kontrolowanego, autor oświadcza się za tym ostatnim systemem, jako godzącym zarówno interesy państwa, jak i poszczególnych jednostek. W konsekwencji proponuje zaprowadzenie w przyszłym prawie ziemskim ogólnopolskiej instytucji, któraby, czyniąc zadość wymaganiom państwa, uwzględniała zarazem interesy jednostek przez to, że urzędy ziemskie udzielać będą stronom odpowiednich rad i wskazówek. Czynniki społeczny w urzędzie ksiąg ziemskich reprezentowałyby dawny pisarz hipoteczny, którego autor proponuje nazwać sędzią ziemskim. Sędzia ten rozpoznawałby czynności, dotyczące ksiąg ziemskich, jednosobowo i, w razie, gdy uzna wpis za dopuszczalny, bezpośrednio wpisywałby treść zaprojektowaną do wykazu. W wypadku zaś gdy wpis uzna za niedopuszczalny, przekazuje sprawę pod rozpoznawanie specjalnego kompletu, składającego się z prezesa kompletu orzekającego urzędu ksiąg ziemskich, sędziego stale do kompletu delegowanego oraz dotych-

czasowego pisarza hipotecznego, jako referenta. Od orzeczeń takiego kompletu służyłaby skarga tylko w drodze kasacji do Sądu Najwyższego. Prezes kompletu orzekającego pobierałby od stron opłaty na utrzymanie całej instytucji.

Sprawa, poruszona przez dr. Jackowskiego — ściśle urzędowego lub społecznego poniekąd charakteru urzędów hipotecznych jest to sprawa pierwszorzędnej wagi, wymagająca nader szczegółowego roztrząśnienia, w której rozbiór na tern miejscu wchodzić nie mogę. Zwrócę jedynie uwagę, że wprowadzenie różnicy pomiędzy orzeczeniami, przekazywanymi do rozpoznawania jednoosobowo a kolegialnie, w praktyce bynajmniej nie łatwe, w istocie rzeczy jest całkiem zbyteczne. W krajach, gdzie instytucja ksiąg hipotecznych ma charakter nie ściśle urzędowy, — jak Francja, a przede wszystkim cały kompleks krajów, rządzących się prawem Torrensa, orzeka wszędzie i zawsze jednoosobowo konserwator hipoteczny. W związku z tem praktyka polska poucza, że rozpoznawanie spraw hipotecznych w komplecie sprowadza się do pożąłowania godnej fikcji. Zresztą według jakiego kryterjum przeprowadzić to rozróżnienie kompetencyj: wszak i dopuszczenie wpisu — np. na wykryślenie innego wpisu — może budzić poważne wątpliwości i nie może być traktowane niejako *brevi manu*.

Prof. J. Glass (Warszawa).

- Gołęb St. i Wusatowski Z.: Kodeks postępowania cywilnego, cz. II. Kraków, Księgarnia powszechna, 1932, str. 930.
- Gołęb St.: Zarys polskiego procesu cywilnego. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1932, str. 184.
- Gołęb St. i Wusatowski Z.: Kodeks sądów polubownych Kraków, Księgarnia Powszechna, 1933, str. 238.
- Wusatowski Z.: Postępowanie nakazowe. Kraków, 1932.
- Allerhand M.: Kodeks postępowania cywilnego. Lwów, Bodek, 1932, str. 808, 22 zł.
- Kruszelnicki Św.: Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające. Poznań, 1933, str. 272.
- Postępowanie cywilne. Warszawa, Min. Spraw., 1933.
- Mührring u. Helbig: Polnische Zivilprozessordnung. Poznań, 1933, str. 210.

Prace kodyfikacyjne w dziedzinie procesu cywilnego i egzekucji wywołują w dalszym ciągu bogatą literaturę. W pierwszym rzędzie trzeba wymienić dalsze prace i to aż trzy prof. Stanisława Gołęba i Dr. Zygmunta Wusatowskiego. Autorowie wydali obecnie część drugą „Kodeksu Postępowania Cywilnego”, zawierającą — w ostatecznej redakcji — postępowanie

egzekucyjne i zabezpieczające. Komentarz ten zaopatrzony jest obszernym wstępem (124 stron), dającym doskonale ujęty rzut oka na postępowanie egzekucyjne, przyczem rozdział pierwszy wprawdzie niezbyt liczne wskazówki z praktyki sądowej i jest ujęty raczej teoretycznie. Wynika to jednak z natury rzeczy, gdyż dopiero praktyka sądowa może ujawnić całe bogactwo problemów, nasuwających się przy stosowaniu ustawy. Przepisy, wprowadzające prawo egzekucyjne oraz rozporządzenia wykonawcze uzupełniają bogatą treść komentarza. Dołączono też tekst ustawy o egzekucji administracyjnej oraz przepisy o kosztach sądowych. — Poza tern autorowie wydali pracę o postępowaniu

pod tytułem: „Kodeks Sądów Polubownych” Jest to również komentarz zaopatrzony obszernym wstępem, omawiającym w sposób systematyczny postępowanie polubowne. Komentarz ten uwzględnia ostateczną redakcję art. 479 do 507 i jest częściowo przedrukem uwag do odnośnych artykułów, zawartych w pierwszej części komentarza do „Kodeksu Postępowania Cywilnego” tych samych autorów. Jednakże uwagi do poszczególnych artykułów są w wielu miejscach przeredagowane i znacznie rozszerzone. Przy dzisiejszej tendencji do załatwienia sporów w drodze polubownej komentarz ten może oddać praktyce duże usługi. — Dalej należy przytoczyć Stanisława Gołąbka „Zarys Polskiego Procesu Cywilnego”. Zarys ten jest głęboko ujętym wykładem procesu cywilnego, a dzięki swym szerokim podstawom teoretycznym jest właściwie systemem. Dotychczas ukazał się tylko zeszyt pierwszy zarysu o jurysdykcji sądów powszechnych, doprowadzony do art. 62 k. p. c. Z uwagi na to, że autor zapowiada, iż wywody teoretyczne o procesie cywilnym obejmie zeszyt ostatni dokładne naukowe omówienie tego cennego wydawnictwa będzie możliwe dopiero po ukazaniu się całego dzieła.

Zygmunt Wusatowski wydał „Postępowanie nakazowe” według kodeksu postępowania cywilnego. Jest to dogmatyczne omówienie odnośnych przepisów kodeksu postępowania cywilnego z wzorami postępowania. — Z większych wydawnictw innych autorów duże znaczenie dla praktyki sądowej posiadać będzie komentarz Maurycego Allera. Jest to komentarz podręczny, przeznaczony dla praktyków, a więc bez dłuższych wywodów teoretycznych. Pisany jędrnie i krótko, zaopatrzony cennymi wykazami z bardzo bogatym materiałem ustawodawczym w tekście i w dodatkach oraz dokładnymi skorowidzami stać się może niezbędnym przewodnikiem dla sędziego i adwokata. Można się z autorem niezgadzać co do niektórych wyjaśnień, zawartych w kome-

tarzu, lecz trzeba uznać, że autor głęboko wnika w każdy nasuwający się problem i operuje ogromnym materiałem z wszystkich dziedzin prawa, mających chociażby luźny tylko związek z procesem cywilnym. Żałować tylko należy, że komentarz ten nie uwzględnił procedury w najnowszej redakcji. Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające opracował Świątosław Kruszelnicki, dając dogmatyczny zarys sądowego postępowania dla użytku praktyki, a w drugiej części książki teksty ustaw. Z wydawnictwa tekstów ustawodawczych należy zanotować wydawnictwo Ministerstwa Sprawiedliwości całego kodeksu postępowania cywilnego w nowej redakcji wraz z ustawami wprowadzającymi. Ukazało się też tłumaczenie niemieckiego tekstu kodeksu postępowania cywilnego w opracowaniu Mühring'a i Helbig'a.

Prof. Br. Stelmachowski (Poznań).

Kuratowski Roman: Sądownictwo polubowne. Warszawa, Hoesick, 1932, str. 255.

Autor w podtytule nazwał swoją pracę studjum teoretyczno-praktycznym z uwzględnieniem prawodawstwa, obowiązującego w trzech dzielnicach Rzeczypospolitej i polskiego kodeksu postępowania cywilnego z roku 1930. Niewątpliwie dzieło autora jest bardzo cennym i sumiennym studjum dogmatycznym. Autor z zakresu sądownictwa polubownego postawił wszystkie zagadnienia, stawiane i rozwiązywane w literaturze europejskiej. Swoje rozwiązanie poprzedza jasnym i zwykłym uwzględnieniem ważniejszej literatury przedmiotu. Na tej kanwie zagadnień, stawianych niezależnie od któregośkolwiek z konkretnych ustawodawstw przez się uwzględnianych, rozważa autor normy poszczególnych ustawodawstw i związane z tem problematy. Dzięki tej metodzie książka jest skarbnicą ważnych informacji dla zagadnień, związanych z instytucją sądów polubownych. Stąd płynie wielka wartość książki jako studjum praktycznego. Znajdzie się ona niewątpliwie w ręku każdego praktykującego prawnika, który styka się z sądem polubownym.

Mniejszą uwagę poświęcił autor teoretycznej analizie struktury prawnej sądownictwa polubownego jako zespołu swoistych aktów prawnych, powołanych do życia normami konstrukcyjnymi odrębnego typu.

Autor swój znaczny dorobek naukowy powiększył o jedną poważną pracę więcej, wzbogacając jednocześnie polską literaturę prawniczą. *Dr. Józef Kazimierz Gidyński* (Poznań).

B. Dział ekonomiczny

I.

TEORJA EKONOMIKI, DZIEŁA ZBIOROWE I PODRĘCZNIKI, HISTORIA DOKTRYN EKONOMICZNYCH, TEORJA WARTOŚCI I CEN, TEORJA PRODUKCJI I ROZDZIAŁU DOCHODU, TEORJA PIENIĄDZA I KREDYTU, TEORJA KRYZYSÓW I KONJUNKTUR GOSPODARCZYCH

Zweig Ferdynand: Cztery systemy Ekonomji — Uniwersalizm — Nacjonalizm — Liberalizm — Socjalizm. Kraków, Tow. Ekonomiczne w Krakowie, 1932, str. 145.

Historja doktryn jest dla ekonomji tem, czem dla filozofji jest jej historja. Nie może jednak zastąpić samej ekonomji. Życie gospodarcze bieży tak wartko i tyle tworzy kombinacyj i kompromisów, iż wyprzedza systemy, to znów do nich powraca i z trudem ująć się daje w łożysko logicznej myśli. Filozofja zaś, której zadaniem jest i być musi, dociekanie ostatecznych przyczyn i celów, z konieczności posuwa się powoli jak myśl, która buduje świat samoinny z pominięciem faktów zewnętrznych.

Korzystnem dla myśliciela, a także i dla praktyka będzie wgłębić się w świat teoryj ekonomicznych, dokonać ich podziału według naczelných kierunków poznania i odczuwania zjawisk i ustalić zależność tychże od świata gospodarczego. Praca dr. Zweiga toruje tu drogę. Z wielką wnikliwością systematyzuje autor poszczególne szkoły Ekonomji. Cztery wyliczone z tytułu systemy to nie wymyki z całokształtu doktryn, ale całość istniejących teoryj.

Autor rozpatruje przedewszystkiem stosunek doktryn do rzeczywistości i zmian przedmiotu poznania w nauce ekonomji, co ściśle podkreśla wyraz niemiecki *Erfahrungsobjekt* - Za mało zaś uwidatnia oddziaływanie doktryny na rzeczywistość. Dokonywa się tu bowiem, nietylko kształtowanie polityki gospodarczej, ale i poglądów jednostek i warstw biorących udział w życiu gospodarczem. Jakże wyraźnym jest wpływ nauki Karola Marxa na postępowanie klasy robotniczej! Miałabym również zastrzeżenie co do poglądu autora, popartego zresztą powagą Maksa Webera, że „nie jest zadaniem ekonomji produkowanie ideałów, norm lub programów — jej zadaniem jest poznawanie i rozumienie zjawisk gospodarczych” (str. 30). Sądzę, że ekonomja jako nauka normatywna, uogólniająca zjawiska celowe, związane z konkretną rzeczywistością powinnyby przewidywać następstwo zjawisk i w zakresie możliwości torować im drogę. Nie zgodzą się na to zwolennicy automatyzmu życia gospodarczego, którzy wierzą, iż równowaga, zakłócona np.

obecnym kryzysem, jedynie drogą swobodnego rozwoju, bez udziału świadomego kierownictwa ustalić się może. Autor, który z przykładną naukową bezstronnością rozpatruje wszystkie kierunki nauki gospodarczej, przyznaje swą przynależność do systemu liberalizmu, który jego zdaniem najwięcej daje szans ściśle naukowego badania (str. 135). Tłumaczy to uwydatnione powyżej pojmowanie naszej nauki.

Przy zestawieniu dotychczasowych metod klasyfikowania doktryn ekonomicznych, które autor przypomina (str. 34 i n.) z podziałem Zweiga, przyznać trzeba, że jest nowy i racjonalny. Uwydatnić również należy, że w obrębie danych czterech grup zaznacza pokrewieństwo uniwersalizmu i nacjonalizmu, ponieważ oba wypływają z poglądów politycznych, religijnych i etyczno-społecznych. Do uniwersalizmu zaliczone zostały poglądy Arystotelesa, jako podstawa późniejszych, a zatem kanonistów i neoscholastyków. Do nacjonalizmu zalicza autor merkantylizm, kameralizm oraz współczesne teorie samostarczalności i poglądy związane z faszyzmem i hitleryzmem, które kierunek życia gospodarczego uzależniają od interesów własnego państwa.

Pokrewieństwo liberalizmu z socjalizmem wielokroć było już podnoszone. Pomimo różnic w poglądach na własność i bogacenie się jako cel, oba systemy wyrosły na tle materialistycznego na świat poglądu, oba odpowiadają panującej dziś metodzie, iż większość liczebna rozstrzyga każdy problem. Socjalizm zresztą wysoko ocenia spuściznę jaką ustrojowi przyszłości pozostawi kapitalizm, t. zn. odpowiednik systemów liberalnych.

W gruntowny i jasny sposób analizuje autor różnice pomiędzy poszczególnymi systemami, jak również kombinacje jakie ze zbieżności zjawisk i systemów wynikają. Całość przedstawienia doktryn ekonomicznych wyraźnie mówi, że każdy z kierunków jest dotąd żywotnym, jakkolwiek w każdej epoce jeden z nich przeważał. Wynika stąd, że historia doktryn powinna stanowić specjalny przedmiot wykładowy na uniwersytetach, jak we Francji, co u nas wyjątkowo jest przeprowadzane. Powracam jeszcze do kilku b. ciekawych tez autora, których z braku miejsca nie da się obszerniej omówić, ale należy je podnieść, a zatem:

Słuszny jest pogląd, że teorie nacjonalistyczne łączą się z militaryzmem, a inne mają zabarwienie pacyfistyczne. Ciekawe choć nieraz spotykane jest uzależnienie doktryn od warstw społeczeństwa, które ich teorie uznają i z nimi współczują. W krótkich słowach załatwia się autor z zagadnieniem praw ekonomicznych, które jednak odrazu degraduje, przyznając ich działanie tylko w zakresie jednego ustroju gospodarczego. Za centralne zagadnienie ekonomii

uważa Zweig ceny, z czym trudno się zgodzić, ponieważ nie cena ale potrzeby ludzkie i praca stanowiły w każdej epoce pobudkę i miernik ekonomicznej działalności.

Książka nastęrcza jeszcze b. wiele poważnych refleksyj i niewątpliwie oceniona zostanie przez czytelników i naukę jako poważny wkład w naszej literaturze ekonomji teoretycznej.

Prof. Z. Daszyńska-Golińska (Warszawa).

Gide Charles: La Solidarité. Cours au Collège de France 1927—1928. Paris, Sirey, 1932, str. 214.

Ukazał się w druku ostatni kurs jaki Gide miał w Collège de France, poświęcony solidarności. Notatki stenograficzne z kursu tego zdażył jeszcze sam poprawić przed zgonem.

Znakomity profesor stwierdza przebudzenie się idei solidarności, bada pochodzenie wyrazu „solidarność”, rozpatruje pojęcie solidarności z różnych punktów widzenia, wreszcie rozgranicza solidaryzm od liberalizmu i analizuje stosunek solidarności do etyki oraz do dobroczynności.

Jest niepodobieństwem w kilku słowach streścić tę pracę, która sama — pomimo lekkiej formy i przejrzystości wykładu — jest niezmiernie skondensowana.

W ogólnych zarysach można najwyżej zaznaczyć, że doktryna solidaryzmu opiera się na bezspornem zjawisku współzależności, która to współzależność niekiedy korzystną jest tylko dla jednych, szkodliwą zaś lub nawet zabójczą dla innych; niekiedy zaś bywa korzystną dla wszystkich i wówczas przybiera postać współdziałania. W stosunkach pomiędzy jednostkami i grupami ludzkimi, regulowanie których w znacznym stopniu zależy od woli i rozumu, współzależność szkodliwa dla większości współzależnionych może i powinna być przekształcona na współzależność korzystną, czyli na współdziałanie. Metoda tego przekształcenia musi być przystosowana do danego rodzaju współzależności. Najjaskrawszym wyrazem solidarności jest dziedziczność: każdy z nas do pewnego stopnia musi odpowiadać za swoich przodków, gdyż rodzi się z pewnymi skłonnościami, które mu są dane bez jego woli. Przeciwdziałając złym skłonnościom dziedzicznym można tylko przez wychowanie, a w ostateczności przez roztoczenie opieki. Choroby, zwłaszcza choroby zaraźliwe, tworzą tragiczne łańcuchy współzależności dla wszystkich niekorzystnej; dla tego w interesie wszystkich leży przerwanie tego łańcucha, t. j. wyleczenie chorych, aby zaraza dalej rozpowszechniać się nie mogła. Nędza, jako dobry przewodnik chorób zaraźliwych i zbrodni, których każdy może również paść ofiarą.

także winna być traktowana, jako niebezpieczeństwo publiczne, do zwalczania którego wszyscy winni być powołani.

Z tych i tym podobnych przesłanek wynika cały cykl reform społecznych, podatkowych, wychowawczych, które jednak w swej ostatniej pracy prof. Gide tylko zaznacza, kładąc główny nacisk na faktyczne podstawy i na teoretyczną strukturę doktryny solidaryzmu. *Prof. J. Kurnatowski (Warszawa).*

- Battaglia Roman Dr.: Wahania cen i ich przyczyny: I. Uwagi wstępne. II. Teorie cen. III. Czynniki kształtowania cen i konjunktur. Warszawa Nak. księgarni F. Hoesicka, 1933, str. XVI + 215.
- Lewiński Jan Stanisław: Pieniądz, kredyt i ceny. Praca niniejsza została wydana pod red. prof. dr. Fr. Bujaka. Warszawa, Nakł. W. S. H. w Warszawie, 1932, str. 480 + od 481—551.
- Tannenbaum Henryk: Struktura gospodarstwa polskiego. T. I. formy produkcji i «bytu. Warszawa, Sgl. Instytut Wydawn. „Biblioteka Polska”, 1932, str. 641. _____
- Eisler Robert: La monnaie, cause et remède de la crise économique mondiale. Paris, Valois, 1932, str. 302.
- Razmiritza N.: Essai d'économie roumaine moderne, 1831—1931. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1932, str. VIII + 411.
- Viance G.: Force et misère du socialisme. Paris, Flammarion, 1932, str. 290. 12 fr. _____
- Bernardi M. de: Giovanni Botero, economista. Torino, Ist. giuridico della R. Univ., 1931, str. 90.
- Fanno M.: Lezioni di economia politica. Padova, Cedam, 1932, str. 193 + 316.
- Babson R. W.: Fighting business depressions; money-making methods for these times. New York, Harper, 1932, str. 259. 3 \$.
- Barradas G.: Scientific capitalism; why and how. San Francisco, Hooper Publ. Co., 1932, str. 356. 3 \$.
- Clark F. B.: The expansion of economic concepts. Dallas, Tex., Southwest Pr., 1932, str. 395. 3,50 \$.
- Cole G. D. H.: Economic tracts for the times. London, Macmillan, 1932, str. 335. [15, 2. T. hier zum ersten mal veröffentlichte Arbeiten. 3 Gruppen n. d. T.: „The economic crisis”, „Economics in theory and practice”, „Socialisation”].
- Edie Lionel D.: Economics. Principles and problems. 2. ed., rev. New York: Crowell, 1932, str. 879. 5 \$.
- Mitchell B.: A preface to economics. New York, Holt, 1932, str. 585. 3,50 \$.
- Morley F.: Aspects of the depression. Chicago, Univ. of chic. Pr., 1932, str. 312. 1 \$.

- Patterson E. Minor: National and world planning. Philadelphia, American Acad. of Polit & Soc. Science, 1932, str. 307 (.Annals. 162).
- Robins Lionel: An essay on the nature and significance of economic science. London, Macmillan, 1932, str. 163.
- Spahr W. E.: Economic principles and problems. Vol. 1, 2. Questions and problems to accompany Economic principles and problems. New York, Long & Smith, 1932, str. IX + 655, V + 627. 6 \$.
- Akerman J.: ökonomischer Fortschritt und ökonomische Krisen. Wien, Springer, 1932, str. 137. 5,60 M.
- Bakker J.: Die Wiederbelebung der Quantitätstheorie. Emden, Davids, 1932. str. 87.
- Carell E.: Die Konjunktur. Umriss einer Theorie d Konjunkturbewegungen auf Grundlage d. Erfahrungen. Jena, Fischer, 1932, str. 104.
- Fischer H.: Karl Marx und seine Verhältnisse zu Staat und Wirtschaft. Jena, Fischer, 1932, str. 102. 4,50 M.
- Grünberg E.: Der Lohn in der Konjunkturlehre. Borna-Leipzig, Noske, 1931, str. 107.
- Röpke W.: Krise und Konjunktur. Leipzig, Quelle & Meyer, 1932, str. 141. 1,80 M.
- Richter-Altschäffer H.: Theorie und Technik der Korrelationsanalyse. Berlin, Bl. f. landw. Marktforschung, 1932, str. 400. 13,50 M.
- Rosenberg A.: Geschichte des Bolschewismus von Marx bis zur Gegenwart. Berlin, Rowohlt, 1932, str. 239.
- Stampe Ernst: Zur Entstehung des Nominalismus. Die Geldgesetzgebung Frankreichs von 1547 bis 1643 und ihre treibenden Kräfte. Berlin, Akad. d. Wissenschaften, 1932, str. 95, 4°.
- Sternberg F.: Der Niedergang des deutschen Kapitalismus. Berlin, Rowohlt, 1932, str. 400.
- Wessels T.: Die Geldtheorie L. Walras. Köln, Welzel, 1932, str. 44.
- Zweig Ferdinand: Die vier Systeme der Nationalökonomie. Universalismus — Nationalismus — Liberalismus — Sozialismus. Berlin, Heymann, 1932, str. 147. 7,— M.

II.

HISTORJA GOSPODARCZA

Kowalewski Stanisław: Historia związków zawodowych robotników polskich w Królestwie Polskiem do wybuchu wojny światowej. Poznań—Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1932, str- 154.

Zbyt długo zaniedbane u nas pole badań naukowych nad historią społeczną Polski ożywiła się znacznie w ciągu ostatnich lat dziejsięciu. Nowopowstałe nasze wyższe uczelnie spowodowały to oży-

wienie najbardziej. Ale i szybki rozwój t. zw. kwestji społecznej w kraju odegrał tu rolę nie mniej ważną. W czasach demokratycznych, jak nasze powojenne, w państwie republikańskim, jak Polska, świat pracy potężnie zaważył na szali wypadków wewnętrznych i zewnętrznych ostatniego pięćdziesięciolecia. Jego też losy, rozwój, działalność muszą budzić w myśli badawczej zrozumiałe zainteresowanie.

Dlatego też młodzi doktoranci naszych wyższych uczelni dają nam coraz częściej rozprawy, omawiające różne strony społecznego życia Polski; zaś Polska pracująca czasów najnowszych stanowi tu przedmiot ich szczególnego upodobania. Przed rokiem doktorant Uniwersytetu Warszawskiego p. Eugenjusz Boss obdarzył nas cenną pracą historyczną p. t. „Sprawa robotnicza w Królestwie Polskiem w okresie Paskiewiczowskim 1831—1855 r.” (Warszawa 1931, str. 138). Obecnie z tejże dziedziny badań nad dziejami pracy w Polsce daje nam wartościową rozprawę doktorant Uniwersytetu Poznańskiego p. Stanisław Kowalewski.

Pracę swą autor podzielił na dziewięć rozdziałów, w których omawia najpierw podłoże gospodarcze, stosunki prawno-polityczne i walkę rządu rosyjskiego ze związkami zawodowymi w Królestwie Polskiem; następnie przedstawia próby tworzenia organizacji zawodowych robotniczych w Królestwie Polskiem między rokiem 1878 i 1905, wyszczególnia dzieje socjal-demokratycznych, bezpartyjnych, polskich związków zawodowych i chrześcijańskiego ruchu robotniczego; dalej wykłada ideologię i taktykę tych związków i zrzeszeń robotniczych, ich zasady organizacyjne, walkę o warunki pracy; wreszcie maluje działalność związków na polu samopomocy tudzież ich pracę kulturalno-oświatową.

Rozprawa zawiera pewne braki. Tak więc autor, podając źródła do niej, pomieszał źródła właściwe z gotowemi opracowaniami. Ponadto oparł się wyłącznie na materiale drukowanym, całkowicie pomijając źródła żywe, do jakiego sięgnąć był winien drogą ankiety czy wywiadu u najwybitniejszych żyjących jeszcze znawców i świadków naszego zawodowego ruchu robotniczego, jak choćby do p. Gustawa Simona, b. ministra pracy, a obecnego prezesa Polskiego Towarzystwa Polityki Społecznej i kilku innych, których odpowiedzi dałyby cenny materiał, jakiego z pewnością nie zawierały, bo zawierać nie mogły ani przytoczone książki ani prasa, ani nawet protokoły i sprawozdania tych zrzeszeń robotniczych. Taka ankieta nie trudna byłaby do przeprowadzenia, gdy rozprawę pisze się na miejscu, w kraju. Do braków zaliczani też namalowanie podłoża gospodarczego suche, nieobrazowe, bez próby porównania z innemi dzielnicami Polski, a tembardziej z krajami obcemi, co nie dało pożąda-

nego uwypuklenia tła, na którem rozgrywały się pierwsze u nas walki między pracą i kapitałem. Mówiąc o górniczych kasach chorych, p. Kowalewski nie wykorzystał danych, jakie przytoczyła Gąsiorowska, Boss i moja książka („Dzieje robotników przemysłowych w Polsce”, Warszawa 1929). Wreszcie autor nie dał zamknięcia, jakiegoś zakończenia czy wniosków ogólnych z tak hardzo ciekawego materiału. Miałbym jeszcze do zaznaczenia to i owo co do samego planu rozprawy, układu treści, ale pomijam to milczeniem.

Znalazłem też i kilka błędów — przedewszystkiem językowych: „stosunki nieco wynormalniały” — czasownika „wynormalnić” niema w języku polskim; dalej: „działalność związków zawodowych na polu samopomocowym” — ostatni wyraz użyć należy w formie rzeczownika, nie przymiotnika, źle brzmiącego po polsku. Szwankują też znaki przestankowe. Muszę tu wszakże wyrazić autorowi szczerze uznanie za jego poprawną polszczyznę. Niech mi wolno będzie wskazać jeszcze jeden drobny błąd: początkowym działaczem chrześcijańsko-robotniczym we Włocławku około r. 1905—1906 był nie ks. Mańkowski (str. 70), ale ks. Mańkiewicz.

Mimo te braki, usterki i drobne błędy rozprawa p. Kowalewskiego ma niewątpliwie wartość naukową. Napisana metodycznie, na podstawie skrzętnie zebranych źródeł, z zachowaniem ścisłego obiektywizmu, odśłoniła nam duży szmat nieznaney dotąd polskiej rzeczywistości społecznej minionej doby. Młodym zaś pracownikom naukowym służy za wymowny dowód, że tamaty z historii społecznej Polski, dotyczące zagadnienia pracy, opracowywać należy nie tylko dla celów ściśle teoretycznych, ale i z pobudek praktycznej polityki społecznej, która przy wprowadzaniu i stosowaniu reform ustawodawczych przyniesie narodowi i klasie robotniczej tem większy pożytek, im ten nasz świat pracy poznamy wszechstronniej dzięki sumiennym badaniom naukowym.

Ks. prof. Al. Wójcicki (Wilno).

Rybarski Roman: Wielickie żupy solne w latach 1497—1594. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1932, str. 231.

Żupy wielickie są oczywiście o wiele starsze, gdyż historia ich według tego co wiemy ze źródeł, sięga jeszcze wieku XI *), a więc daleko przed okres, od którego prof. Roman Rybarski rozpoczyna przedstawienie ich dziejów. O ramach chronologicznych obszernej jego pracy zadecydował uwzględniany przez niego materiał

*) Por. Romana Gródeckiego: Saliny ziemi krakowskiej w wiekach średnich. Sprawozdania z posiedzeń Polskiej Akademji Umiejętności za miesiąc maj 1923 r., str. 6—8.

źródłowy, mianowicie księgi rachunkowe wielkich żup solnych, kilku typów mniej lub więcej staranne i dokładne i zaczynające się od roku 1497. Księgi rachunkowe, szczególnie z lat 1527—1571 „mają, zdaniem Autora, dużą doniosłość dla poznania historii rachunkowości i to nie tylko polskiej, mogłyby zainteresować także badacza dziejów rachunkowości publicznej i prywatnej...” Jako drugą grupę źródeł wymienia prof. R. Rybarski opisy żup wielickich, inwentarze, lustracje, sprawozdania specjalnych komisji, wysłanych dla zbadania gospodarki w żupach, który to materiał jak i księgi rachunkowe uzupełnić należy różnymi dokumentami królewskimi. Źródłową postawą pracy jest oczywiście pierwsza grupa źródeł, a więc rachunki. Operując cyframi, mógł Autor uchronić się od niejasności, jakie ze sobą przynosiły cyfry nieraz niezrozumiałe i niejasne, dzięki innym źródłom, wspomnianym wyżej, i materiałowi dokumentowemu. „Połączenie tych dwóch grup źródeł: ksiąg rachunkowych i różnych opisów, rewizyj i prawnych dokumentów pozwoliło w przekonaniu Autora przedstawić gospodarkę żup wielickich w sposób nie nasuwający wielu niejasności i wątpliwości... Rzadko kiedy trzeba się było uciekać do przypuszczeń i domysłów, zwykle można było powoływać się na pozytywnie stwierdzone fakty...” Materiał rękopiśmienny starał się zebrać Autor możliwie kompletnie. W tym celu przeszukał zbiory krajowe, z których spodziewany plan dało Archiwum przy ulicy Długiej w Warszawie, kilkanaście ksiąg rachunkowych znalazło się w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie, poszczególne księgi także w Bibliotece Pol. Akad. Um., w Archiwum Skarbowem w Warszawie i w Biblj. Raczyńskich w Poznaniu.

Praca składa się z XIV rozdziałów, z których rozdziały 2—6, traktują, ogólnie biorąc, o wydatkach ponoszonych przez zarząd żup w związku z wyrębem soli w „górach wielickich”, utrzymaniem kopalni w stanie przydatnym do celów eksploatacji i kosztami produkcji soli, zanim ją wydostano na powierzchnię ziemi. Wśród wydatków na ten cel względnie dużo pochłaniało utrzymanie koni, ciągnących kieraty kopalni i odwożących sól nad Wisłę, oraz zakupy łożu, używanego do oświetlenia wnętrza kopalni. Autor skłonny jest przypuścić, że spadek eksportu łożu z Polski na zachód w w. XVI, (co stwierdzić mógł na podstawie własnej pracy o Handlu i polityce handlowej w XVI stuleciu), był wynikiem zwiększonego zapotrzebowania łożu przez żupy wielickie. — Rozdział VI o odbudowywaniu „górn” i nadzwyczajnych robotach w „górach” ma ogólne znaczenie dla rozpoznania się z dziejami techniki górnictwa w Polsce.

W rozdziale VII zapoznaje nas Autor z warzelniami wielickimi. Obok trzech rodzajów soli, wydobywanej z ziemi mianowicie najgorszej, zanieczyszczonej łałami od 3% do 5% „soli zielonej”,

lepszego od niej gatunku zwanego „spisową”, wreszcie przedniego gatunku soli zwanej „szybikową”, dostarczały żupy wielickie prze-tworu soli czyli warzonki. Produkcja jej była w pierwszej połowie stulecia XVI dość duża, spadła jednak znacznie pod koniec tego stulecia, głównie z powodu braku drzewa, którego po przetrzebie-niu kniei wielickich zabrakło; koszty przywozu z dalszych stron kraju podrażały natomiast cenę warzonki, która również, i to piś> cenie znacznie niższej, przychodziła do Polski z żup ruskich i za-chodu.

Do grupy wydatków należą również wydatki na utrzymanie kuchni, w której żywili się liczni stali pracownicy żupni, emeryci, i woźnicowie zjeżdżający po sól, zwłaszcza zaś omawia tu Autor koszty związane, ogólnie biorąc z utrzymaniem a administracją żup wielickich (rozdział IX i X).

W osobnym rozdziale omawia Autor rynki zbytu soli wielic-kiej. Jak wiadomo, Polska przez długi czas pokrywała zapotrzebo-wanie na sól jedynie w Wieliczce, gdyż żupy solne w Wielkopolsce nie rozwinęły się nigdy do tego stopnia, aby miały sól na szerszy zbyt, a warzelnie ruskie rzuciły sól na rynki krajowe znacznie póź-niej. Nie wszystkie okolice Polski można łatwo było zaopatrzyć w sól, ze względu na ówczesne niedogodne warunki transportu. Po zaciętych walkach z solą zamorską w wieku XVI wyznaczono róż-nym rodzajom soli krajowej i zagranicznej pewne strefy zaopatrze-nia- Soli wielickiej przypadło głównie Mazowsze, dokąd łatwo było ją dostarczyć dzięki spławnej Wiśle.

Najwięcej zainteresowania budzą oczywiście rozdziały pracy dotyczące wielkości produkcji soli i czystych zysków z żup wielic-kich. Wyniki gospodarki i sposoby ujął Autor w 37 tablicach, które same przez się mogą stanowić przedmiot osobnego studjum. Tablice wykorzystał Autor kreśląc poszczególne rozdziały pracy.

Żupy krakowskie, t. j. bocheńska i większa wielicka były wła-snością króla, który z nich czerpał znaczne dochody. W r. 1556 n. p. przyniosły one okr. 45.000 złp a w kilkanaście lat później uzyskano z dzierżawy ich od 60.000 do 66.000 złp. Jest to dochód bardzo do-niosły jeśli zważymy (za Autorem), że dzierżawa tak ważnego źró-dła dochodu, jakim była dzierżawa cła mało- i wielkopolskiego, przyniosła w roku 1511 — 45.000 złp. Zdaniem prof. Rybarskiego, który badał inne dziedziny życia gospodarczego Rzplitej, były żupy wielickie „bezwątpienia najważniejszym źródłem dochodów kró-lewskiego skarbu”.

Jak dwutomowe dzieło prof. R. Rybarskiego o Handlu i poli-tyce handlowej Polski XVI wieku pozwoliło zapoznać się ze struk-turą gospodarczą Polski w złotym jej wieku, tak praca jego o wie-

lickich żupach solnych daje możność przyjrzenia się zbliska dziejom jednej z najgłówniejszych dziedzin polskiego przemysłu i przyczynia się znakomicie, podobnie jak studjum Autora nad gospodarstwem księstwa oświęcimskiego, do poznania życia gospodarczego Polski i jej finansów w XVI stuleciu. *Dr.* Leon Koczy (Poznań)**

Cerny Vaclav: Badania w zakresie dziejów gospodarczych, a szczególnie rolniczych w Czechosłowacji od r. 1918. Lwów 1932, str. 71.

Roczniki dziejów społecznych i gospodarczych. Pod red. prof. Fr. Bujaka i prof. Jana Rutkowskiego. T. II. rok 1932 i 1933. Lwów 1932, str. XXIII + 632.

Semkowicz W.: Materiały źródłowe do dziejów osadnictwa Górnej Orawy. Cz. I.: Dokumenty. Zakopane, Nakł. Muzeum Tatrzańskie, 1932, str. XXVII + 199.

Ciani P.: Les monnaies françaises de la Révolution à la fin du Premier Empire, 1789 à 1815. Description générale. Paris, Ciani, 1931; str. 168, 4°.

Derry Kingston: Outlines of English economic history. London, Bell, 1932, str. 294.

Dietz F. Ch.: A political and social history of England. Rev. ed. New York, Mocomillan, 1932, str. 808. 3,25 \$.

Hamilton H.: The industrial revolution in Scotland. London, Oxford Univ. Pr., 1932, str. 310.

Hayes C. S. H.: A political and cultural history of modern Europe. Vol. 1—New York, Macmillan, 1932. 1. Three centuries of predominantly agricultural-society, 1500—1830. New Rev. ed., str. 882.

Higby Chester Penn: History of modern Europe. The evolution of European society from the national risings against Napoleon to the present day. London, Appleton 1932, str. 581.

Kerner R.: Bohemia in the eighteenth century; a study in economic, and social history with special reference to the reign of Leopold II, 1790—1792. New York, Macmillan, 1932, str. 424. 4 \$.

Kirkland Edward: A history of American economic life. New York, Crofts, 1932, str. 782. 5 \$.

Mottram R. H.: A history of financial speculation. London, Chatio, 1932, str. 336.

Breger M.: Zur Handelsgeschichte der Juden in Polen während des 17. Jahrhunderts. Berlin, Mass, 1932, str. 46.

Elster K.: Vom Strome der Wirtschaft. Betrachtungen zur Wirtschaftswissenschaft. T. 2. Jena, Fischer, 1932. 2. Primäre Erscheinungen der Geldwirtschaft, str. 301. 16 M.

- Grigat F.: Besiedlung des Mauerseegebiets im Rahmen der Kolonisation Ostpreussens. Königsberg, Gräfe & Unzer, 1932, str. 160. 4,50 M.
- Klotz E.: Die schlesische Gutsherrschaft des ausgehenden 18. Jahrhunderts. Breslau, Trevendt & Granier, 1932, str. 120.
- Lotz Walther: Zur Geschichte des öffentlichen Kredits im italienischen Mittelalter. München, Bayer. Akad. d. Wissenschaften, 1932, str. 14.
- Meyer S.: Studien zur Siedlungsgeschichte Luxemburgs. Berlin, de Gruyter, 1932, str. 217.
- Mundt S.: Die Heer- und Handelsstrassen der Mark Brandenburg vom Zeitalter der ostdeutschen Kolonisation bis zum Ende des 18. Jahrhunderts. Berlin, Funk, 1932, str. 147.
- Schraml Carl: Das oberösterreichische Salinenwesen vom Beginn des 16. bis zur Mitte des 18. Jahrhunderts. Wien, Verl. d. Generaldirektion d. österr. Salinen, 1932, str. XIV + 535.
- Schmidt G. C.: Der schweizer Bauer im Zeitalter des Frühkapitalismus. Die Wandlung d. schweizer Bauernwirtschaft im 18. Jh. u. d. Politik d. Ökonom. Patrioten. Bd. 1, 2. Bern, Haupt, 1932, str. 180 + 333. 12 M.
- Winterfeld L.: Dortmunds Stellung in der Hanse. Lübeck 1932, str. 88.

III.

POLITYKA EKONOMICZNA I MONOGRAFJE O STOSUNKACH GOSPODARCZYCH

2. *Dzieła ogólne.*

- Rybarski Roman: Przyszłość Gospodarcza Świata. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1932, str. 228.
- Tenże: Przyszłość Gospodarcza Polski. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1933, str. 221.

Profesor Rybarski jest nie tylko ekonomistą teoretykiem. Ma on za sobą poważne prace historyczne a zarazem dobry zmysł obserwacyjny i żywe poczucie rzeczywistości. To go czyni szczególnie zdolnym do wyczuwania pulsującego życia, do postrzegania zjawisk często ledwo dostrzegalnych w szybkim nurcie współczesności. A równocześnie głębokie wykształcenie teoretyczne pozwala mu z drobnych fragmentów, z objawów rozproszonych wyciągać ogólniejsze konsekwencje, budować pewne całości, ustalać zasadnicze dążności rozwojowe. — I jeszcze jedno. W badaniach ściśle teoretycznych można postępować drogą izolacji, rozkrawać rzeczywistość na elementy, analizować wyłącznie zjawiska gospodarcze, choć są one zawsze związane z innymi zjawiskami. Natomiast w pracach, które mają wskazywać drogi polityki ekonomicznej, w próbach

przewidywania przyszłości gospodarczej należy stosować inną metodę i brać pod uwagę także cały szereg czynników pozagospodarczych. A więc nietylko trzeba dać sobie radę z lawiną nowych faktów gospodarczych, ale i rozszerzyć pole obserwacji, poddać badaniu wzajemne oddziaływania różnorodnych dziedzin życia. To nam tłumaczy dlaczego w zakresie przewidywań przyszłości gospodarczej wyróżnili się czasem publicyści — niekoniecznie ekonomiści fachowi. To nam wyjaśnia również dlaczego z tych ostatnich powołani są do tego rodzaju badań i prób przedewszystkiem ci, którzy nie zasklepili się w jakimś wąskim wycinku ekonomiki, lecz przeorali różnorodne a rozległe jej pola. Wiadomo zaś, że prof. R. należy do tego właśnie typu, że liczne jego rozprawy dotyczą najrozmaitszych dziedzin naszej wiedzy o życiu gospodarczym.

Będą mieli pewien zawód ci z czytelników, którzy spodziewali się znaleźć w omawianych książkach jakieś określone przepowiednie przyszłości gospodarczej świata i Polski. Autor wskazuje bowiem tylko na dążności rozwojowe, na to co jest prawdopodobne a raczej możliwe. Przedstawia współczesną rzeczywistość na podstawie obfitych a umiejętnie dobranych faktów i danych liczbowych, czasem sięga nawet w dalszą przeszłość, wskazuje na wzajemne zależności i wpływy i stąd wyprowadza ostrożnie ogólne wnioski. Podkreśla, że kierunek rozwoju gospodarczego zależy nietylko od obiektywnego układu sił, ale i od naszej woli, od świadomej polityki gospodarczej i społecznej, wogóle od stanowiska człowieka w procesie ciągłego stawania się przyszłości. Nie podziela on żadnego z dwóch krańcowych poglądów: ani fatalizmu, przyjmującego ewolucję nieuniknioną po jednej zgóry wyznaczonej drodze, ani wiary w nieograniczone możliwości i uznanie wszystkiego za płynne i plastyczne, z którego świadoma wola kształtowania przyszłości może zrobić co zechce. Zajmuje on stanowisko pośrednie. „Świat stoi na rozstajnej drodze, ale nie ma pełnej swobody ruchów we wszystkich kierunkach” (P. G. Św. str. 220). Na podstawie naukowych badań można tylko wskazać jakie są te drogi i oznaczyć dokąd one wiodą. Staje jednak przed każdym narodem kwestja wyboru własnej drogi — z pewnej ilości dróg możliwych — co się usuwa z pod przewidywań. Dlatego też nie można przyszłości gospodarczej i ustroju gosp. przewidzieć w sposób jednoznaczny dla całego świata. Autor w „Przyszłości Gospod. Polski” wyraźnie powiada, że zajmuje się „nie tyle przewidywaniem jaka b e d z i e ta przyszłość, ile określeniem, jaką ona być może, względnie jaką być powinna”, (str. 5).

Trudno streszczać omawiane prace prof. R., — są one zwarte, bogate w treść i różnorodność tematów. Wystarczy jeśli poprostu wskażemy na najważniejsze zagadnienia w nich poruszone, zana-

czając przy niektórych z nich jakie jest stanowisko autora. — „Przyszłość Gospodarczą Świata” rozpoczyna prof. R. od przedstawienia najważniejszych faktów, które charakteryzują obecną sytuację gospodarczą: wahania życia gosp., nadprodukcja, postępy techniki, wstrząśnienie równowagi, rozwój protekcjonizmu itd. Następnie rozpatruje gospodarstwo światowe przed wojną, a dalej obroty handlowe w powojennym gospodarstwie światowym, kredyty zagraniczne po wojnie, wędrowki ludności i przyszłość gospodarstwa światowego. Pierwsze sześć rozdziałów poświęcone zostały wogóle stosunkom międzynarodowym i gospodarstwu światowemu. W dalszych sześciu rozdziałach rozważa autor najbardziej aktualne i ważne zagadnienia związane z kryzysem, a występujące w poszczególnych państwach: racjonalizacja, równowaga przemysłu i rolnictwa i ciężary publiczne i społeczne, planowa gospodarka i kryzys ustroju gospodarczego, ruchy naturalny ludności a przyszłość gospodarcza, wreszcie konsekwencje mniejszego postępu gospodarczego, w związku z czym omówiony został problem maszynizmu oraz znaczenie drobnej i średniej wytwórczości. Zamykają całość ogólne wnioski i przewidywania. Wypowiada się autor tutaj raz jeszcze głównie w sprawie wolności gospodarczej, interwencji państwa i „planowej gospodarki”, której jest zdecydowanym przeciwnikiem.

W drugiej książce tu omawianej: „Przyszłość Gospodarcza Polski”, która się ukazała w niespełna rok po pierwszej i stanowi z nią jedną całość, prof. R. słusznie na wstępie podkreśla wielkie znaczenie zjawisk ludnościowych dla przyszłości gospodarczej narodu. One bowiem warunkują cały szereg innych zjawisk gospodarczych. Silny przyrost ludności wymaga co najmniej równie szybkiego przyrostu kapitału, a właściwie szybszego, aby nie stabilizować dzisiejszej biedy. „Zagadnienie kapitalizacji wysuwa się więc na czoło wszystkich zagadnień gospodarczych Polski współczesnej”. Temu też kardynalnemu zagadnieniu poświęca autor cały rozdział II, a następnie w dalszych rozpatruje problemy z nim ściślej związane: bilans płatniczy i ciężar długów zagranicznych, bilans handlowy, kredyt i obce kapitały, ciężary publiczne. Nie wystarczy jednak, dowodzi autor, poprawa na tych odcinkach, zmniejszenie ciężarów publicznych i wzrost kapitalizacji, aby wzmogło się odrazu życie gospodarcze. Wadliwe są także wewnętrzne stosunki gospodarcze w Polsce, brak jest równowagi cen towarów i płac, wogóle niedomaga rozdział dochodu społecznego. Dlatego prof. R. przechodzi do rozpatrzenia problemu równowagi gospodarczej, specjalnie między przemysłem a rolnictwem, do kwestii cen produktów kartelowych i znaczenia wolnego współzawodnictwa. „Interes publiczny, twierdzi autor,

może nieraz wymagać, by rozluźnić zbyt sztywne związki przemysłowo-handlowe, by złagodzić ich jednostronną przewagę gospodarczą" (str. 124). Ale słusznie dalej dodaje, nawiązując do swej podstawowej myśli o znaczeniu kapitalizacji, że zależy to nietylko od polityki państwowej bezpośrednio do tego celu skierowanej. Bo warunkiem faktycznego współzawodnictwa jest istnienie rezerw nowych kapitałów gotowych wyzyskać to, że monopol utrzymuje ceny na zbyt wysokim poziomie.

Przechodząc do zagadnień społecznych: płac, ubezpieczeń społ., syndykalizmu i korporacjonizmu, struktury społecznej Polski i t. p. (rozdział VIII i IX), prof. R. silnie podkreśla, że wysuwając na czoło sprawę kapitalizacji w Polsce, bynajmniej nie uznaje prymatu kapitału nad pracą. Właśnie przeciwnie „praca” ma większą siłę, gdy podaż kapitału jest znaczniejsza, gdy poszukuje się rąk roboczych. Z punktu widzenia równowagi społecznej oraz względów narodowych uważa jednak za szczególnie cenne warstwy średnie, łączące w sobie kapitał i pracę. Kończą tę książkę rozważania na temat wad narodowych i wychowania gospodarczego, bo „na dłuższą metę o losach narodu rozstrzyga jego charakter”- Żywi przecież ludzie urzeczywistniają idee i programy; „gdy ludzie są mało warci, najpiękniejsza myśl w wykonaniu stanie się karykaturą”.

Tematy, poruszone przez prof. R., są aktualne i niezmiernie doniosłe, około których toczą się namiętne nieraz dyskusje i ostra walka. Wchodzą bowiem tutaj w grę często sprzeczne a najżywotniejsze interesy a niekiedy i wiara w pewne ideały. Nie można więc spodziewać się ani zupełnie jednolitej oceny omawianych prac ani ogólnej zgody na postawione tezy. Taka jest już zresztą dola ekonomisty, szczególnie jeśli dotyka zagadnień praktycznych, że nie może nigdy liczyć na jednomyślność, choćby miał zupełną rację w swych wywodach i tezach. Autor też miał ambicję znacznie skromniejszą. Pragnie poprostu, aby więcej niż dotychczas myślano w Polsce nad poruszanymi przez niego kwestjami — nic przeżywając tylko tego, co się pisze na Zachodzie i na Wschodzie, aby pobudzić do głębszej dyskusji i do wyjaśnienia szeregu b. zawiłych zagadnień, z którymi dzisiaj świat nie może dać sobie rady. Książki prof. R. napisane w formie jasnej, zwięzłej, o konstrukcji przejrzystej, materjałe faktycznym obfitym, wnioskach umotywowanych — dostępne, ciekawe i pouczające — powinny trafić nietylko do fachowców lecz i szerszych kół inteligentnych czytelników. Zadanie, jakie postawił im autor, będzie wówczas całkowicie spełnione.

Prof. Stefan Zaleski (Poznań).

Czasopisma: Battaglia R. Dr.: Gospodarcze położenie Francji (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23, 1932). — Dyjas W. Dr.: Z gospodarczego położenia Niemiec (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21, 1932). — Janicki S. Dr.: Konferencja imperjalna w Ottawie (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21, 1932). — Łychowski T. Dr.: Program konferencji światowej (Polska Gospodarcza» zeszyt 4, 1933). — Starzyński S.: Program gospodarczy, czy program zniesienia podatków (Polska Gospodarcza, zeszyt 50, 1932). — Tenże: Zamknięcie dyskusji programowej (Polska Gospodarcza, zeszyt 51, 1932). — Tenże: Braki programu Centralnego Związku Przemysłu (Polska Gospodarcza, zeszyt 47, 1932). — Szyszkowski M.: Znaczenie akcji społecznej w popieraniu wytwórczości krajowej (Tygodnik Handlowy, Nr. 41, 1932). — W. H. H.: Nowy rząd i niepewne widoki gospodarcze w Niemczech (Polska Gospodarcza, zeszyt 51, 1932). — Wierzbicki A.: Uzasadnienie programu gospodarczego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22, 1932).

2. *Rola państwa w życiu gospodarczym; etatyzm, monopole, kartele, trusty.*

Battaglia Roger: Zagadnienie kartelizacji w Polsce (ceny a kartele). Warszawa, Izba Przemysłowo-Handlowa, 1933, str. 455.

W Ruchu Prawniczym i Ekonomicznym z roku 1930, zesz. 2, omówiłem wydaną w r. 1928 pracę p. Battagli p. t. „Państwo a kartele, koncerty i trusty”, która była właściwie zbiorem szkiców autora na temat klasyfikacji ustrojów kartelowych, oraz ustawodawstwa kartelowego. Obecnie przystąpił tenże autor do wydania obszernej monografii tego zagadnienia, pomyślanej jako trzypięciotomowe dzieło. Omawiana książka jest pierwszym tomem, autor zapowiada wydanie dwu następnych, poświęconych wpływowi karteli na racjonalizację oraz stosunkowi państwa do karteli, wreszcie ustrojowi karteli. W ten sposób pragnie autor objąć badaniem całokształt zagadnienia. Wydany tom obejmuje tylko kwestję stosunku karteli do polityki cen.

W zagadnieniu kartelowym kwestja cen jest właściwie końcowym etapem rozumowania i niejako wpływem działalności i ustroju karteli. Z tego względu należałoby może, dla uzgodnienia układu dzieła z tokiem rozumowania, rozpocząć od owych zapowiedzianych tomów, pozostawiając kwestję cen, niewątpliwie najciekawszą i najważniejszą, na koniec. Że autor wybrał inną drogę, tłumaczy się tem, że książka jego ma na celu nie tyle obiektywne badanie naukowe, ile obronę pewnego stanowiska polityczno-gospodarczego. Autor zajmuje zupełnie wyraźne stanowisko obrony obecnej polityki organizacyj kartelowych w Polsce. Ten wzgląd nakazał mu, zajęcie się przedewszystkiem tym odcinkiem zagadnienia, który obec-

nie najwięcej jest zaatakowany. Usprawiedliwia pozatem autora i to, że kwestje ustawodawstwa kartelowego i ustroju karteli omówił w pewnej mierze we wspomnianej pracy z r. 1928, zaś co do polityki cen kartelowych nie miał sposobności szerszego wypowiedzenia się.

Z faktu, że praca autora nosi cechy polemiczne nie wynika, ażeby pozbawiona była ona walorów naukowych. Przeciwnie autor wkłada w nią duży wysiłek myślowy oraz swą szeroką znajomość życia gospodarczego Polski. Niemniej piarwiastek polityczno-gospodarczy, a nawet powiem, element polemiczny, wysuwa się na pierwszy plan. Zajmę się też przedewszystkiem temi elementami, dotycząc spraw teorii tylko o tyle, o ile będzie to konieczne dla sprostowania błędnych w pewnej mierze, mojem zdaniem, wniosków autora.

Walka o ceny artykułów skartelizowanych w Polsce, toczy się już dłuższy czas, przyczem enuncjacje rządu w tym względzie, jak również t. zw. opinja publiczna, zgodnie żądają obniżenia tych cen. Aczkolwiek, jak dotąd, wyniki akcji przeciwkartelowej stwierdzają tylko, że wpływ rządu, nawet w tak zetatyżowanym gospodarstwie jak polskie, na t. zw. „sfery gospodarcze” jest właściwie żaden, niemniej nacisk opinji i rządu wywołał potrzebę usprawiedliwienia polityki karteli, a usprawiedliwieniem tem ma być właśnie praca p. Battagłji.

Rozumowanie autora przedstawia się, w silnym skrócie, następująco:

Polska musi, dla utrzymania równowagi bilansu płatniczego, mieć czynne salda bilansu handlowego. Importu, zdaniem autora, ograniczać nie można, pozostaje zatem forsowanie eksportu. Ten ostatni możliwy jest tylko dzięki dumpingowi, ten zaś znów mogą zorganizować tylko kartele, przerzucając straty dumpingowe na konsumenta krajowego. W tym stanie rzeczy obniżyć ceny artykułów skartelizowanych można tylko kosztem zysku kartelowców, co nie dałoby dużego efektu dla konsumenta, a podcięłoby dopływ kapitału zagranicznego do naszego przemysłu; ten zaś autor uważa za wysoce pożądaný jeśli nie wprost konieczny. Zaprzestanie dumpingu autor uważa na niemożliwe, albowiem wywołałoby to jego zdaniem odpływ dewiz z Banku Polskiego i w następstwie załamanie złotego. Wreszcie usprawiedliwia autor stosowanie dumpingu, a tem samem politykę cen karteli, względami na zwalczanie bezrobocia, wpływy podatkowe, i t. p.

Niestety rozumowanie to w b. drobnej części wytrzymuje krytykę. Przedewszystkiem wiązanie losów waluty z kształtowaniem się bilansu płatniczego, tak jak to czyni autor nie ma żadnego uzasadnienia. Jest to jeden z panujących u nas przesądów wielokrotnie

obalony w literaturze, nie będę więc jeszcze raz otwierał otwartych drzwi. Jeśli zaś wyrzekniemy się eksportu dumpingowego, który, jak autor przyznaje, przynosi znaczne straty, nie dając właściwie żadnych nadziei na zdobycie sobie rentownych rynków, wówczas okaże się, że ceny kartelowe mogą być b. znacznie obniżone. Wówczas nie możnaby lekceważyć wyników obniżki cen skartelizowanych, zarówno o ile chodzi o zwiększenie zbytu tych produktów, jak i wpływ tej niżki na ożywienie innych gałęzi produkcji.

Oczywiście, o ile nie wyrzekniemy się dumpingu, to obniżka cen skartelizowanych nie może być wielką i tutaj można w pewnym stopniu, przyznać autorowi rację. I tutaj wpada jednak on w sprzeczności. Przedewszystkiem zapomina, że obniżka cen w pewnych gałęziach produkcji choćby kosztem doraźnych zysków przedsiębiorców, może poprawić rentowność innych gałęzi i do nich skierować owe upragnione przez autora kapitały zagraniczne. Poza to autor nie widzi tej sprzeczności w swoich wywodach, że propaguje on ściąganie kapitałów zagranicznych, które wszakże trzeba będzie spłacać eksportem, który bez dumpingu jego zdaniem nie jest możliwy; a zatem wpadamy w koło bez wyjścia: napływ kapitału wywołuje dumping, który, jak autor przyznaje, jest szkodliwy, a dumping uprawiamy, aby mieć możliwość ściągnięcia kapitałów zagranicznych. Ściąganie kapitałów zagranicznych nie jest przecie sztuką dla sztuki, lecz musi znaleźć uzasadnienie w możliwości rentownego zużycia pożyczek zagranicznych.

Obrona karteli nie bardzo się zatem udała. Niemniej książka posiada zalety, szczególnie dla zajmujących się praktycznymi zagadnieniami gospodarki, a wystąpienie autora przeciw zgodnej na tym punkcie opinii wszystkich, świadczy o jego odwadze przekonań.

Stanisław Wyrobisz (Warszawa).

L a u t e r b a c h Stanisław: Finansowanie przez Skarb życia prywatno - gospodarczego. Kraków, Towarzystwo Ekonomiczne W Krakowie, 1932, str. 63.

Wydany przez Krakowskie Towarzystwo ekonomiczne „Etatyzm w Polsce” posiada dużą lukę, a mianowicie, z tych czy innych względów, pominięte w nim zostały problemy kredytowe — bodaj że najciekawsza a równocześnie najważniejsza część zagadnienia etatyzmu.

Lukę tę zapełnia w pewnym stopniu książka p. Lauterbacha, poświęcona, jak widać z jej tytułu, jednemu z wycinków działalności państwa na polu kredytu. Wycinek to o charakterze prawie zupełnie nieznanym gospodarstwu przedwojennemu, i nie mający właściwie żadnej literatury teoretycznej. Dlatego słusznie uczynił autor po-

święcąc swą pracę omówieniu genezy i skutków badanego zjawiska, a nie zajmując się bliżej rozmiarami czy kierunkiem tej działalności państwa.

Autor poddaje krytyce argumenty zwolenników tego rodzaju interwencji państwowej, wykazując ich sprzeczność z podstawowymi założeniami gospodarki kapitalistycznej, jaką nasza gospodarka jeszcze jest, oraz szkodliwość tej interwencji. Wywody autora, ujmują rzecz może na zbyt wąskiej płaszczyźnie, zato problem przemysłany jest poważnie. Autor rozważa kwestję finansowania przez skarb tylko poszczególnych przedsiębiorstw, przemysłowych, nie obejmując swem badaniem takich dziedzin jak finansowanie budownictwa mieszkaniowego, reformy rolnej i t. p. W rezultacie dochodzi do wniosku, że interwencjonizm w omawianym zakresie i metodzie interwencji jest zawsze szkodliwy i nie znajduje jakiegokolwiek uzasadnienia, jest on według trafnego wyrażenia autora — czystą polityką błędu.

Praca p. Lauterbacha zasługuje na uwagę szczególnie tych czynników, które kierując polityką finansową państwa, mogą zapobiec lekkomyślnemu trwonieniu tak skromnych zasobów, jakie nasze gospodarstwo posiada, o ile tylko dojrzeje wśród nich zrozumienie pewnych niezaprzeczalnych prawd ekonomicznych.

Stanisław Wyrobisz (Warszawa).

Battaglia Roger: Zagadnienie kartelizacji w Polsce. Ceny a kartele (Cz. I.—II). Str. 10 nib. + 455. Warszawa, Nakł. Izby Przem.-Handlowej, 1933.
Natan E. Inż. Dr.: O zagadnieniu kartelowem. Warszawa 1932, str. 16.

Czasopisma: Ciszewski A. Inż.: Organiacja obrony ciężkiego przemysłu (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 24, 1932). — Cybulski J. Inż.: Polska Konwencja węgłowa; jej powstanie i rozwój (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 24, 1932). — Peche C: W sprawie programu naftowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 44, 1932). — Tenże: Cel polityki naftowej (Polska Gospodarcza, zeszyt 49, 1932). — Tenże: Jeszcze o polityce naftowej (Polska Gospodarcza, zeszyt 50, 1932).

Costa Jean L.: Le rôle économique des unions internationales de producteurs. Contributions à la recherche d'une solution pacifique des conflits économiques. Paris, Recueil Sirey, 1932. 50 fr.

Joubert M.: Les sociétés de placement à long terme en valeurs mobilières au „Investment trust". Paris, Recueil Sirey, 1932., str. 185.

Charrignon P.: Sociétés de placement et sociétés de contrôle. Les investment trusts et Holdings en face de l'épargne individuelle et de l'intérêt général. Paris 1932, str. 315.

- Bonbright J. C., and Means G. C. The holding company. New York, Mac Graw-Hill, 1932, str. 384. 4 \$.
- Handler M.: The Federal anti-trust laws. A symposium conducted at Columbia University. New York, Commerce Clearing House, 1932, str. 229.
- Stuart A. Mackenzie: The law of trusts. Loudon, Green, 1932, str. 468.
- Trade combinations in U. S. A., France, Germany, Poland, Forew by Sir Leslie Scott. Paris, Recueil Sorey, 1932, str. 206.

- Endlein W.: Die Kartellpolizei. Darst. u. Kritik d. geltenden Kartellpolizei-rechts unter Berücks. d. Reformbestrebungen. Halle 1931, str. 72.
- Gold Schmidt R.: Investment Trusts in Deutschland. Mannheim: Bensheimer, 1932, str. 146.
- Henggeler J.: Bilanzierung und Sanierung schweizerischer Investment-Trusts. Zürich 1932, str. 454.

3. *Polityka agrarna, rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, myśliwstwo-*

Żeligowski Lucjan, generał: Myśli żołnierza-rolnika o naszym gospodarstwie. Wilno, 1932.

Jako motto swej pięknej książeczki gen. Żeligowski kładzie jedną z wiecznych prawd życia, że „ziemia nasza winna nas wyżywić i odziać”, przytem z intencji i wywodów Szan- Autora wynika, że nacisk winien być położony na owe „odziać”, gdyż do ciężkich błędów ekonomicznych — zasadniczych i podstawowych — gen. Żeligowski zalicza zaopatrywanie się u nas w obce surowce włókiennicze z uszczerbkiem rodzimej produkcji. Bacznie obserwując z posterunku naszych ziem północno-wschodnich, co się dzieje na terenie naszego kraju — rolniczego, — z ubolewaniem stwierdza, że wielki dział produkcji surowców włókienniczych jest zaniedbany, nierozwinięty, konkurencją obcych surowców zgnieciony. Krótka, wprost pogładowa analiza budżetu wsi Ażewicze poucza, że między wydatkami gotówkowemi chłopa polskiego pierwsze miejsce zajmują koszty ubrania i obuwia, które pochłaniają prawie cały zarobek naszej wsi, walnie się przyczyniając do jej zadłużenia. Ujemnie oceniając strukturę całego naszego handlu zagranicznego, gen. Żeligowski uważa za najbardziej rujnąjący import cudzych surowców włókienniczych, z których sporządzane materiały nazywa „przekleństwem wsi i źródłem jej nędzy” (str. 12). Pomawia kobiety wiejskie o próżność i rujnowanie zdrowej tradycji wyrobów domowych, pompowanie każdego wolnego grosza w gospodarstwie celem zakupienia materiałów odzieżowych, pochodzących z obcego surowca. Po żołniersku rozprawia się z temi materiałami. zarzucając im, że „pozbawiły wielkie obszary naszego kraju ich natural-

nego rozwoju i warsztatów pracy..." (str. 13). — Zapewne, upatrując „sekret zubożenia wsi” w jednym tylko czynniku, mianowicie w imporcie surowców dla wyrobu odzieży i bielizny. Szan. Autor nie jest w zgodzie z prawdą rzeczywistości, tern nie mniej jednak mówiąc o tem, „jak wygląda z wiejskiej zagrody gospodarka państwowa” ma wiele racji i trudno nie przyklasnąć Szan. Autorowi, gdy stwierdza, że „wieś żyje jednym życiem, a gospodarka państwowa drugim” (str. 25). W gruncie rzeczy, operując na jednym odcinku zaniedbania źródeł własnych surowców, gen. Żeligowski potrąca o szersze podstawy polityki ekonomicznej i z wielką energią domaga się zwrotu w polityce ekonomicznej do zasady samowystarczalności. Ignorowanie tej zasady dotyka przede wszystkim wieś polską, która „jak ongiś, tak i teraz została zbagatelizowana, opuszczona i zapomniana” (str- 35). Trafne też są uwagi o bezprogramowości naszych sfer rolniczych i o roli kredytów, o które zabiegają sami rolnicy, a które stają się często narzędziem zguby. Jest rzeczą zastanawiającą, powiedzmy od siebie, że sprawą kredytów rolniczych zainteresowano się w najfatalniejszy sposób: dosłownie niema nikogo ze sfer rolniczych, ktoby uderzył na alarm w obliczu samobójczych praktyk kredytowych i nie zatrzymał wozu pędzącego z hukiem w przepaść ruiny. Gen. Żeligowski ledwo dotyka tej sprawy, ale i to jest zasługa.

Prof. Leon Waściszakowski (Warszawa).

- Bratkowski W. prof.: Ideologia samowystarczalności włościańskiej. Wilno Biblioteka Tow. Lniarskiego w Wilnie, 1932, str. 39.
- Schramm W. dr. Prof.: Obciążenie rolnictwa wielkopolskiego w dobie kryzysu. Poznań, Prace Zakładu Ekonomji Rolniczej U. P. Nr. 36, 1932, s. 29.
- Frommer R. dr.: Kilka myśli z teorii ekonomiki leśnej. Lwów, Nakł. Pol. Tow. Leśnego, 1932, str. 15.
- Hellwig B. Inż. i Jackowski J. inż.: Rolnictwo krajów podzwrotnikowych. Podręczniki dla kolonistów. Warszawa 1932, str. 145.
- Konopiński T. dr.: Premjowanie eksportu bekonowego jako czynnik opłacalności produkcji trzody chlewnej. Poznań 1932, str. 27.
- Świeżyński W. Inż.: O pracy w Kółkach Rolniczych. Toruń 1932, str. 31.

Czasopisma: Baade F.: Siła nabywczą spóżywców jako nowy czynnik polityki rolnej (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 2, 1932). — Baziak S. Inż.: Sprawa orientacji ekonomicznej w doświadczeniach rolniczych i ich metodyka (Gazeta Rolnicza, Nr. 49, 1932). — Cz. S.: Stopa procentowa od długów pieniężnych małej własności rolnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 51, 1932). — Dresler V.: Aktualne zagadnienia w rolnictwie czechosłowackiem (Rolnik Ekonomista, zeszyt 24, 1932). — Gryziewicz S.: Podstawy racjonalizacji wywozu

rolniczego (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 1, 1932). — J. W.: Unormowanie sprzedaży nawozów sztucznych (Polska Gospodarcza, zeszyt 51, 1932). — Karczewski Z.: O racjonalną strukturę gospodarczą (Gazeta Rolnicza, Nr. 51, 1932). — Kłoczowski E. Inż.: O siłę organizacyjną rolnictwa (Gazeta Rolnicza, Nr. 48, 1932). — Korolec J.: Niedomagania ustroju rolnego Małopolski (Rolnik Ekonomista, zeszyt 24, 1932). — Leszczyński W.: Racjonalizacja gospodarstw w obecnych warunkach w związku z rolą kółła porail sąsiedzkich i metodą ich pracy (Gazeta Rolnicza, Nr. 4, 1932). — Lutosławski J. Dr.: Polski program gospodarczy, a postęp rolnictwa (Gazeta Rolnicza, Nr. 1—2 i 3, 1933). — M. S.: Warszawska Izba Rolnicza w swoich początkowych pracach (Polska Gospodarcza, zeszyt 4, 1933). — Milli R.: Dekrety rolnicze kanclerza Papena (Rolnik Ekonomista, zeszyt 22, 1932). — Mikłaszewski S.: Ku organizacji izb rolniczych (Rolnik Ekonomista, zeszyt 24, 1932). — Tenże. Nowelizacja prawa o izbach rolniczych (Polska Gospodarcza, zeszyt 47, 1932). — Tenże: Nowelizacja przepisów prawnych o izbach rolniczych (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 1, 1932). — Nowicki W. Inż.: Cele i środki organizacji obrotu w gospodarstwach włościańskich (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 12, 1932). — Raczyński A.: Sprawy rolnicze na Bazylejskim Kongresie Paneuropejskim (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 2, 1932). — Rose A. Dr.: Uwagi na marginesie kryzysu rolnego (Polska gospodarcza, zeszyt 1, 1933). — Staniewicz W. i Curzytek J.: Wyniki badań nad opłacalnością drobnych gospodarstw w 1930—31 i 1931—32 r. (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 2, 1932). — Stecki J.: Obciążenie rolnictwa a przemysł (Gazeta Rolnicza, Nr. 50, 1932). — Strzeszewski C.: Ochrona rolnictwa w nowej polityce celnej (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 2, 1932). — Tenże: Wpływ ewolucji kapitałów rolniczych na opłacalność produkcji (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 1, 1932). — Szturm de Sztrem E.: Produkcja zbożowa i rynki zbożowe (Rolnik Ekonomista, zeszyt 24, 1932). — Swinarski T. Dr.: Nowelizacja przepisów o ochronie lasów (Polska Gospodarcza, zeszyt 44, 1932). — Zgrzełliński K. Inż.: Przemysł bekonowy a interesy rolnictwa (Rolnik Ekonomista, zeszyt 23, 1932). — Zieliński J.: Czy samowystarczalność rolnicza Niemiec jest możliwa (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 1, 1932). — Żórawski S.: Front rolniczy (Gazeta Rolnicza, Nr. 47, 1932).

Lepelletier Albert: Une petite commune rurale: Montabot (essai de monographie). Paris 1931, str. 210.

Voutcho N.: La Banque agricole de Yougoslavie. Son rôle dans la crise agricole actuelle. Paris, Rousseau, 1932, str. 227.

Queuille H.: Le drame agricole. Paris, Hachette, 1932, str. 191.

Dragoni Carlo: Economia agraria. I fattori della produzione. La combinazione dei fattori produttivi. Milano, Hoepli, 1932, str. XXVIII + 794.

- Falascchi Vittorio: Il fondamento del diritto agrario sovietico e l'industrializzazione dell'agricoltura in Italia in rapporto al sistema corporativo. Sienna, Meini, 1931, str. 27.
- Davis J.: The world wheat problem. Stanford Univ., Cal., Food Research Inst., 1932, str. 35.
- Chapman Herman: Forest management. Albany, Lyon, 1932, str. 544. 4,50 \$.
- Kile O. M.: The new agriculture. New York, Macmillan, 1932, str. 228. 2 \$.
- Messer M.: The agricultural depression of 1931. Its nature and incidence. Oxford, Clarendon Pr. Str., 1932, str. 32.
- Robinson G.: Rural Russia under the old régime. A history of the landlord-peasant world and a prologue to the peasant revolution of 1917. New York, Longmans, 1932, str. 352. 4 \$.
- Damaschke Adolf: Bodenreform und Landwirtschaft. Berlin, Hobbings, 1932. Str. 47.
- Deutsche Agrarpolitik im Rahmen der inneren und äusseren Wirtschaftspolitik. Im Auftr. d. Vorstandes d. Friedrich List-Gesel. hrsg. von. F. Beckman, B. Harms u. a. T. 1. 2. u. Erg. T. Berlin, Hobbings, 1932, str. XVIII + 785; IX + 733; VIII + 384.
- Cumperz J.: Die Agrarkrise in den Vereinigten Staaten. Leipzig, Buske, 1931, str. 182.
- Laur Ernst: Volkswirtschaftliche Grundlagen der Wirtschaftslehre des Landbaues. Eine gemeinverständliche Einführung in die Hauptprobleme der theoretischen Nationalökonomie für Landwirte, Agrarpolitiker und landwirtschaftl. Beamte. Aurau, Wirz, 1932, str. 68.
- Tornau U.: Die Wirkung der Getreidezölle auf die Bodenpreise. Leipzig, Moltzen, 1932, str. 101.

4. *Górnictwo, przemysł, polityka przemysłowa, budownictwo, rzemiosło.*

Kulczycki Jerzy: Upadek jakości w produkcji kapitalistycznej. Warszawa—Lwów, Dom Książki Polskiej, 1931, str. 28.

„Zjawisko masowej tandety, jego przyczyny oraz skutki”, znane jest każdemu, ale potraktowanie go jako fenomenu socjologiczno-psychicznego występuje w polskiej literaturze po raz pierwszy. Autor twierdzi, że w sposób ściśle naukowy nie jest traktowane w żadnej, daje natomiast zestawienie ustępów z literatury pięknej (Żeromski — Początek świata pracy), oraz z publicystyki, które oświetlają sprawę tandety.

Wybór i postawienie zagadnienia na szerokim tle kapitalizmu oraz wzbudzanych przez ustrój współczesny, a niezaspajanych pożądań czyni broszurę p. J. K. zajmującą i cenną. Żałować trzeba, że

jest to szkic, który powinien być uzupełniony, a motywacja pogłębia, poparta faktami z teraźniejszości i z dziejów, jak to czyni Werner Sombart w swem olbrzymim dziele o Kapitalizmie, lub cytowany przez autora G. Simmel w swych pracach o Modzie lub Filozofii pieniądza. Przydałyby się również ilustracje, a takich argumentów dowodowych byłyby wprost miliony. Tylko wybierać.

Słusznem jest twierdzenie, że producent rękodzielnik miał na celu zaspokojenie potrzeb klienta, a ten się nie zadawał byle czem. Dobrze jednak, iż autor dodaje, iż wyroby wieków dawnych, które przechowały się, były to najsolidniejsze i najbardziej estetyczne egzemplarze. (Prawdopodobnie zatem i wtedy w okresie produkcji feudalnej lub cechowej istniały wyroby o niskiej wartości, a zatem tandeta). Zalew tandety przypada jednak na wiek XIX, co gorsze tandeta ta występuje jaskrawo w architekturze i budownictwie, a więc niestety trwa przez lat dziesiątki.

Otrzeźwienie, powrót do wyrobów solidnych i do form prostych znamionuje czasy nasze, co autor zauważył. Niedostatecznie jednak umotywował ten zwrot, bo wszak żyjemy dotąd w okresie rozwielnionego kapitalizmu. Nie zwrócił również autor uwagi na rolę jaką odgrywa przyrost ludności w produkcji obliczonej na zbyt i dążącej do zysku.

Wogóle pomysł jest dobry, ale broszurę uważać trzeba jako obiecujący szkic.

Na zakończenie podnieść muszę słuszne uwagi, że tandeta wyłączoną jest tain, gdzie chodzi o środki produkcji i o zaspokojenie potrzeb kolektywu. Niema jej również w wyrobach ludowych, częstokroć niezdarnych, ale solidnych i trwałych.

Prof. Z. Daszyńska-Golińska (Warszawa).

Mołotow W. M.: 0 drugiej pięciolatce. Referat na XVII Konferencji W. K. P. Przekład z rosyjskiego. Moskwa 1932, str. 52.

Ordżonikidze S.: Bilans rozwoju przemysłu w r. 1931 i zadania na rok 1932. Referat na XVII Konferencji W. K. P. Przekład z rosyjskiego. Moskwa 1932, str. 54.

Zasopisma: A. S.: Zbyt samochodów w okresie kryzysu w Stanach Zjednoczonych (Polska Gospodarcza, zeszyt 47, 1932). — Bohdanowicz K.: Bilans współpracy geologii i górnictwa w Polsce za ubiegłe dziesięć lat (Przegląd Górniczo-Hutniczy, Nr. 9, 1932). — Burdyk W. Inż.: Rozwój polskiej nauki i techniki górniczej w ubiegłym dziesięcioleciu (Przegląd Górniczo-Hutniczy, Nr. 9, 1932). — Czarnocki S. Inż.: Bogactwa kopalne Polski w świetle badań geologicznych ostatnich lat dziesięciu (Przegląd Górniczo-Hutniczy, Nr. 9, 1932). — H.: Kontyngent odpędu spirytusu na lata 1933—36 (Polska

Gospodarcza, zeszyt 1, 1933). — Hałgas A.: Sytuacja przemysłu węglowego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1, 1933). — Horowitz L.: Podstawy przemysłu konserwowego w Anglii (Rolnik Ekonomista, zeszyt 24, 1932). — Kalecki M.: Przemysł włókienniczy na progu 1933 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 1, 1933). — Tenże: Przemysł włókienniczy w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 51, 1932). — Tenże: Wykończalnictwo w przemyśle jedwabnym (Polska Gospodarcza, zeszyt 46, 1932). — Kaczorowski M.: W sprawie budownictwa mieszkaniowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 3, 1933). — Kessler J. B.: Powody depresji światowej (Polska Gospodarcza, zeszyt 3, 1933). — Langer O.: Przemysł amerykański podczas kryzysu (Tygodnik Handlowy, Nr. 42, 1932). — Laskowski L.: Sytuacja przemysłu instrumentów muzycznych (Polska Gospodarcza, zeszyt 45, 1932). — Podoski A. Inż.: Przemysł azotowy w Polsce (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 24, 1932). — Przybylski M. Inż.: Hutnictwo żelazne Górnego Śląska (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 1, 1933). — Szczepański A. Dr.: Górnośląski Przemysł cynkowy (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 24, 1932). — Szydłowski M. Inż.: Problem organizacji przemysłu naftowego (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21, 1932). — Szyszkowski M.: Zagadnienie krajowych surowców rolniczych dla przemysłu (Polska Gospodarcza, zeszyt 3, 1933). — Wojnar J. Inż.: Górnośląski przemysł produktów węgl pochodnych w latach 1922—1932 (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 24, 1932). — Ziemięcki J.: Przemysły przetwórcze na Górnym Śląsku (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 24, 1932).

Heyman H.: Quelques aspects de l'évolution industrielle de notre temps; concentration et rationalisation. Bruxelles, Renson, 1932, str. 208.

Ondedien M.: Le permis d'exploitation de mines. Etude critique, pratique et fiscale de l'institution. Application aux concessions déjà accordées. Paris, Recueil Sirey, 1932, str. 319.

Morandi R.: Storia della grande industria in Italia. Bari, Laterza, 1931, str. 295.

Jacobs W.: Problems of the cotton manufacturer in South Carolina. Clinton 1932, str. 211. 5 \$.

Marshall H.: The business encyclopedia. Garden City. N. Y., Garden City Publ., 1932, str. 533.

The Story of anthracite. New York, Hudson Coal Co, 1932, str. 425.

Luria S.: Das Erdölproblem in Frankreich. Berlin, Verl. für Fachliteratur, 1932, str. 183.

Meisner M.: Die Versorgung der Weltwirtschaft mit Bergwerkserzeugnissen, T. 2. Stuttgart 1932, str. 443.

Reiner H.: Das deutsche Handwerk in der Reichssteuerstatistik. Hannover 1932, str. 105.

Schieler Otto: Aufbau der europäischen Industrie nach dem Kriege. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1932, str. 56. 3,40 M.

5. *Handel, polityka handlowa i komunikacyjna, wymiana międzynarodowa.*

Bednarski Józef: Zagraniczne izby handlowe ze szczególnem uwzględnieniem Grecko-Polskiej Izby Handlowej w Atenach. Kraków 1932, str. 28.

Gieysztor W.: Budowa portu w Gdyni. Referat na I. Narodowy Kongres Żeglugi. Warszawa 1932, str. 36.

Gindrich W.: Polska a morze. Warszawa 1932. Nakł. tyg. Polska Gospodarcza, str. 235.

Grabski Z.: Polityka handlowa Polskiego Monopolu Tytoniowego. Kraków 1932. Nakł. Tow. Ekonom, w Krakowie, str. 76.

Padręczna encyklopedia handlowa. Wyd. zbiorowe pod red. dr. S. Waschki. T. III. Przejęcie przedsiębior. handl. — Ż. Poznań 1932, str. od 1125 do 1566.

Czasopisma: Baird E.: Organizacja zbytu wełny (Polska Gospodarcza, zeszyt 47, 1932). — Tenże: Prace nad organizacją obrotu wełną krajową) (Polska Gospodarcza, zeszyt 3, 1933). — Battaglia Roger Dr.: Rewizja umów handlowych Polski na tle obecnego układu stosunków międzynarodowych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21, 1932). — Battaglia Roman Dr.: Handel zagraniczny Francji (Polska Gospodarcza, zeszyt 50, 1932). — Bobrowski C: Handel sowiecki i handel polsko-sowiecki (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23, 1932). — Tenże: Przebudowa wywozu do Z. S. R. R. (Polska Gospodarcza, zeszyt 48, 1932). — B.: Warunki wywozu drewna do Francji (Polska Gospodarcza, zeszyt 49, 1932). — B. S.: Kierunki handlu zagranicznego Polski (Polska Gospodarcza, zeszyt 44, 1932). — Choraży P. Dr.: Położenie handlu na Górnym Śląsku po dziesięciu latach przynależności Śląska do Polski (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, zeszyt 24, 1932). — D-ski J.: W sprawie działalności gospodarczej polskiej służby zagranicznej (Polska Gospodarcza, zeszyt 46, 1932). — Frankowski S.: Rozwój ochrony celnej tłuszczów jadalnych (Polska Gospodarcza, zeszyt 48, 1932). — G.: Opłaty na rzecz organizacji wywozu rolnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 44, 1932). — Geppert T.: Przed rokowaniami handlowymi z Wielką Brytanią (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 21, 1932). — Tenże: Sytuacja handlowo-polityczna Anglii (Polska Gospodarcza, zeszyt 49, 1932). — Gieysztor W.: Handel owocami południowymi w Polsce (Polonia-Italia, Nr. 10—12, 1932). — Gieysztor J.: Problem bałtycko-czarnomorski (Polska Gospodarcza, zeszyt 45, 1932). — Tenże: Gospodarka drogowa miast polskich (Polska Gospodarcza, zeszyt 48, 1932). — Tenże: Obroty towarowe Prus Wschodnich w świetle statystyki trans-

portowej (Polska Gospodarcza, zeszyt 49, 1932). — Tenże: Komisja badania kosztów własnych Polskich Kolei Państwowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 51, 1932). — Tenże: Wykonanie planu finansowo-gospodarczego Polskich Kolei Państwowych za 1931—1932 rok (Polska Gospodarcza, zeszyt 1, 1933). — Tenże: Stanowisko Polskich Kolei Państwowych w szeregu kolei europejskich (Polska Gospodarcza, zeszyt 4, 1933). — Jastrzębowski W.: Wnioski z bilansu handlowego Polski (Polska Gospodarcza, zeszyt 4, 1933). — J.: Projekty robót publicznych przy pomocy finansowej Ligi Narodów (Polska Gospodarcza, zeszyt 48, 1932). — Kopczyński S.: W sprawie organizacji rynku wewnętrznego (Polska Gospodarcza, zeszyt 49, 1932). — Kozubowski B.: Z dziedziny struktury handlu (Tygodnik Handlowy, Nr. 42, 1932). — Langer O.: Ceny kryzysowe w Stanach Zjednoczonych (Tygodnik Handlowy, Nr. 1, 1933). — Laur E. Dr.: Międzynarodowa organizacja handlu zbożem (Rolnictwo, Tom I, zeszyt 1, 1932). — Łychowski T. Dr.: Problem polsko-francuskich stosunków gospodarczych (Polska Gospodarcza, zeszyt 45, 1932). — Tenże: Rewizja traktatów handlowych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1, 1933). — Tenże: Główne problemy światowej polityki gospodarczej handlowej (Polska Gospodarcza, zeszyt 1. 1933). — Łopieński Z.: Trudności wywozu jaj z Polski (Polska Gospodarcza, zeszyt 46. 1932). — Tenże: Obrót kompensacyjny z krajami Europy południowo-wschodniej (Polska Gospodarcza, zeszyt 47. 1932). — M. P.: Uregulowanie importu bekonów do Anglii a eksport z Polski (Polska Gospodarcza, zeszyt 47. 1932). — Tenże: Prywatna umowa w sprawie wywozu trzody chlewnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 51. 1932). — Natanson S.: Piętnaście lat sowieckiego handlu zagranicznego (Przegląd Wschodni, Nr. 2. 1933). — Nowacki T.: Handel a nożyce (Tygodnik Handlowy, Nr. 41. 1932). — Ostrowski K.: Międzynarodowe porozumienie branżowe (Polska Gospodarcza, zeszyt 51. 1932). — Pączewski L. Dr.: Handel polsko-italski w latach 1931—32 (Polonia—Italia, Nr. 10—12. 1932). — Piotrowski G.: Walka z importem śledzi solonych (Polska Gospodarcza, zeszyt 47. 1932). — Pogorzelski M.: Eksport trzody i przetworów mięsnych w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 45. 1932). — Tenże: Transakcje kompensacyjne (Polska Gospodarcza, zeszyt 46. 1932). — Poniątkowski J.: Samowystarczalność a ekspansja (Gospodarka Narodowa, Nr. 23. 1932). — S. R.: Program gospodarczy i handel (Tygodnik Handlowy, Nr. 1. 1933). — Szyszkowski S. Dr.: Kryzys gospodarczy, a interesy żeglugi morskiej w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 44. 1932). — Szyszkowski M.: W sprawie polityki handlu wewnętrznego (Polska Gospodarcza, zeszyt 47. 1932). — Tenże: Gdynia jako rynek kompensacyjny (Polska Gospodarcza, zeszyt 49. 1932). — Tenże: Drobe kupiectwo w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 50. 1932). — Tilgner D. J. Dr.: Sprawa dojrzewalni owoców południowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 2. 1933). — Wakar W.: Zagadnienie polityki kamunikacyjnej (Rolnik Ekonomista, zeszyt 22. 1932). — Wilecki A.: Rozwój portu gdyńskiego (Polonia—Italia, Nr. 10—12. 1932). — Wojtyła J.: Przez zorga-

nizowany handel do zorganizowanego gospodarstwa narodowego (Tygodnik Handlowy, Nr. 42. 1932). — Z e m b r z u s k i S. Inż.: Stosunki handlowe polsko-szwajcarskie (Rolnictwo, Tom. I, zeszyt 1. 1932). — Nowa forma handlu kompensacyjnego w Jugosławji (Polska Gospodarcza, zeszyt 44. 1932).

M o t h J.: Capitalisme et transports. Paris, Valois, 1932, str. 259.

B r o w n A.: The railway problem. London, Simpkin, 1932, str. 160.

H o d g s o n R. A.: An introduction to international trade and tariffs. London, Pitman, 1932, str. 207.

G r e i f f W a l t e r: Der Methodenwandel der europäischen Handelspolitik während des Krisenjahres 1931. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1932, str. 107.

R e i c h l i n A.: Der schweizerische Zolltarif und seine Schutzwirkung. Das Mass des Zollschutzes bei den verschiedenen Wirtschaftszweigen. Zürich 1932, str. 84.

T e u b e r t O s k a r: Die Binnenschifffahrt. Ein Handbuch für alle Beteiligten. 2. Aufl. Leipzig, Engelmann 1932, str. XII + 1008. 6 Kt. 377 Bilder. M. 75.

6. *Zagadnienia kredytowe, walutowe, bankowe, polityka finansowa i ubezpieczeniowa.*

M ł y n a r s k i F.: Kryzys waluty dewizowo-złotej. Warszawa. Izba Przemysłowo-Handlowa, 1932.

Niezmiernie aktualne zagadnienie, dotyczące procesu likwidacyjnego waluty dewizowo-złotej, porusza prof. p. Feliks Młynarski w broszurze, wydanej nakładem Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie. Cenne uwagi wybitnego znawcy zagadnień finansowych i walutowych przyjęte będą z żywym zainteresowaniem nie tylko przez specjalistów, teoretyków i praktyków, lecz również i przez szersze koła czytającej publiczności, do czego bezwątpienia przyczyni się żywy i przystępny styl broszury.

Autor, poddawszy wnikliwej analizie międzynarodowe ruchy dewiz, stwierdził, że waluta dewizowo-złota przyczynia się do sztucznego powiększenia obiegu pieniężnego w skali światowej oraz wywiera perturbacyjny wpływ na rynek złota. Rozwijająca się w gospodarstwie światowym na tem podłożu wielka inflacja kredytowa podniecała sztucznie wytwórczość, gdy tymczasem zdolność konsumcyjna społeczeństw pozostawała znacznie w tyle. Oczywiście, musiało nastąpić załamanie (jesień 1929 roku), otwierające drogę dla obecnego kryzysu, który z kolei doprowadził do bankructwa waluty dewizowo-złotej w jej formach dotychczasowych. Tu podkreślić należy niezwykle umiar Sz. autora w wyciąganiu wniosków

oraz trafność przewidywań. Według zdania autora waluta dewizowo-złota, pomimo wykazanych braków, nie powinna być zlikwidowana, a tylko zreformowana. Likwidacja bowiem tego systemu, jako zabieg wybitnie deflacyjny, pogłębiałaby raczej depresję gospodarczą, a nie leczyła jej. Powrót do waluty wyłącznie złotej nastęrczałby poza tem duże trudności techniczne. To też w celach reformy autor radzi: 1) koncentrację dewiz, zaliczonych do pokrycia kruszcowego, wyłącznie w zagranicznych bankach biletowych i w Banku Rozrachunków Międzynarodowych, 2) zabezpieczenie tych dewiz przed deprecjacją za pomocą klauzuli złotej, wzajemnie obowiązującej. Zdaje się, że obie te zasady zostały przyjęte przez Komitet Finansowy Ligi Narodów.

Również nie uważa autor złych skutków funkcjonowania waluty dewizowo-złotej za najistotniejszą przyczynę obecnego kryzysu. Zasadniczą przyczynę stanowi merkantylistyczna polityka głównego wierzyciela świata, Ameryki, a mianowicie: szybki eksport kapitałów do Europy oraz... barjery celne dla towarów europejskich. I znów słusznie autor zaznacza, że nieodzownym warunkiem sanacji stosunków walutowych i gospodarczych byłby powrót Ameryki i najsilniejszych państw do wolnej, międzynarodowej wymiany towarów, usług i kapitałów, czyli, jednym słowem, nawrót do przedwojennego liberalizmu gospodarczego.

Tak, to jest zupełnie słuszne, tylko, niestety, zrozumienie tych podstawowych prawd idzie w Ameryce bardzo opornie. Trudno się dziwić, że za Ameryką idą inne państwa, odgradzając się jedno od drugiego barjerami celnymi. Powrót merkantylizmu w całej pełni na tle powszechnego kryzysu zaufania! Zdaje się, że z obowiązku sprawozdawcy tę jedną będę mógł Sz. autorowi podsunąć uwagę, że niezbyt silnie podkreślił w swojej świetnej pracy znaczenie czynnika psychologicznego, który przecież i w sprawach waluty i w stosunkach kredytowych odgrywa dużą rolę.

Czesław Madey (Warszawa).

Gruber Henryk Dr.: Polska na tle kapitalizacji światowej. Warszawa, 1931, str. 16.

Głos prezesa najpopularniejsze w Polsce instytucji finansowej, P. K. O., to budzenie zaufania społeczeństwa do własnych sił, własnych urzędzeń gospodarczych, tworzenie nowego nimbu dla cnoty oszczędzania. Łatwą jest rzeczą propagować konsumcję łudząc się, że tym prostym sposobem przeciwstawić się można skutecznie kryzysowi, tak jak to proponuje prof. Keynes; znacznie trudniej uczyć oszczędzania i przeprowadzać je. Najtrudniejszą jednak rzeczą jest utrzymanie pewnego stałego stosunku między społecznym dochodem

konsumowanym a odkładanym. Nadmierna konsumpcja mści się, jak to widzimy w obecnym kryzysie; i jest przy tem w danej chwili zjawiskiem bardzo trudnym do wytepienia. Nadmierna oszczędność społeczna zaś działa wprawdzie także w pewnych momentach ujemnie, jednak ujemne wpływy te nie sięgają zazwyczaj głęboko, nie oddziałują destrukcyjnie na społeczeństwo, a licząc na dłuższą metę, zamieniają się na korzyści.

*Dr Rosiński (Poznań) **

Heilperin Michel A.: Monnaie, crédit et transfert. Paris, Sirey. 1932, str. 142.

Praca p. Heilperina, docenta Uniwersytetu Genewskiego, składa się z czterech rozpraw, stanowiących systematyczną całość. Pierwsza z nich zawiera rozważania teoretyczne o pieniądzu, w których Autor bada przy pomocy równania związek, jaki zachodzi między poszczególnymi czynnikami, oddziaływającymi na wartość pieniądza. Autor podkreśla braki zarówno teorii kwantatywnej, jak i psychologicznej pieniądza i uważa, że jedynie taka teoria może być zadowalniająca, która uwzględniá równocześnie czynniki ilościowe i psychologiczne.

Druga rozprawa poświęcona jest systemowi pieniężnemu. Przywrócony po wojnie w większości świata system waluty złotej załamał się po paru latach w wielu krajach. Jedną z głównych przyczyn tego załamania się jest, zdaniem Autora, uniemożliwienie spłacania towarami międzynarodowych zobowiązań finansowych. Zagadnieniem chwili bieżącej jest stabilizacja walut. Autor wątpi, ażeby zagadnienie to zostało rozwiązane przy pomocy waluty złotej w dotychczasowej formie dlatego, że system ten nie spełnił najważniejszego zadania, jakim jest stabilizacja cen. Powołując się na poglądy K. Wicksella, jak również podlegając silnym wpływom J. M. Keynes'a, a w szczególności jego „Treatise on Money”, widzi Autor rozwiązanie zagadnienia w zastosowaniu waluty manipulowanej. Niestety, trudno jest zgodzić się z tem rozwiązaniem, gdyż przy ocenie praktycznej wszelkich systemów monetarnych, system waluty złotej uważany jest nadal za najlepszy. Za jego utrzymaniem wypowiedziała się stanowczo Delegacja Złota Komitetu Finansowego Ligi Narodów, wychodząc z założenia, że tylko on może funkcjonować w sposób zadowalający i być gwarancją stałości. Tak samo Komisja Ekspertów do Światowej Konferencji Monetarniej i Ekonomicznej, która zakończyła swe prace w styczniu r. b., wyraziła życzenie powszechnego powrotu do waluty złotej.

W rozprawie trzeciej, poświęconej polityce kredytowej, omówione zostały zasady udzielania kredytów przez banki centralne i banki handlowe. Zależnie od wysokości udzielanych kredytów po-

szczególным gałęziom przemysłu, kształtuje się produkcja tych gałęzi oraz ceny towarów. Autor słusznie podkreśla, że bez ściślej z sobą współpracy banki centralne nie mogą dostatecznie regulować poziomu cen.

W okresie kryzysu, kiedy publiczność łatwo ulega panice i wycofuje wkłady, bank biletowy winien udzielać bankom dodatkowych, lecz wyżej oprocentowanych kredytów, które łagodzą deflacyjny skutek wycofywania wkładów. Jednak możliwe jest, że przy tej sposobności bank centralny zostanie zmuszony do zawieszenia wymienialności biletów.

W rozprawie czwartej zbadane zostało wyczerpująco zagadnienie rozrachunków międzynarodowych. Wyrównanie tych rozrachunków, czyli transfer, sprowadza się ostatecznie do wywozu towarów; dokonane jest ono całkowicie tylko wtenczas, gdy kraj wierzycielski zużywa uzyskaną należność na kupno towarów w kraju dłużniczym. Produkcja kraju dłużniczego nastawia się stopniowo coraz bardziej na wywóz towarów tak, że w rezultacie długotrwały transfer powoduje zupełną zmianę struktury przemysłowej takiego kraju.

Praca p. Heilperina posiada poważne znaczenie teoretyczne. Poza tem ma ona wartość również z tego względu, że porusza zupełnie aktualne zagadnienia ekonomiczne i próbuje dla nich znaleźć właściwe rozwiązanie praktyczne.

Stefan Warchol (Warszawa).

Albrycht Waclaw: Przymusowe ubezpieczenie ruchomości rolnych w Polsce. Warszawa, „Przewodnik Ubezpieczeniowy”, 1932, str. 94.

Rozstrzygnięcie kwestji, czy rzeczą korzystniejszą jest przymus ubezpieczeniowy czy też wolność, zależy przedewszystkiem od konkretnych warunków gospodarczych, kulturalnych i innych danego kraju. Naogół przymus ubezpieczeniowy stosuje się tam, gdzie ludność jeszcze za mało uświadomiona o znaczeniu ubezpieczeń, gdzie więc przymus działa także jako środek wychowawczy.

Przymus ma kilka dodatnich stron, których zaistnienie i natężenie zależy głównie od danego zakładu ubezpieczeniowego. Mogą niemi być przedewszystkiem taniść wobec odpadnięcia wielu kosztów, jakie ponosić muszą wolnokonkurencyjne zakłady ubezpieczeniowe (akwizycja, propaganda itd.), do pomniejszenia kosztów przyczynia się też stałość klienteli oraz wyrównanie ryzyk, gdy przymus odnosi się do wielkiej ilości ubezpieczenia. Groźba pewnego skostnienia, którego zakład przymusowy musi unikać, jest ujemną stroną przymusu.

Konstrukcja ubezpieczeń omawianych przez autora, jest nadzwyczaj prosta, a ceny jego są relatywnie niskie, poza niektórymi wyjątkami (tak n. p. stawka 3,85% za mienie ubezpieczone w gospodarstwach zupełnie masywnych, wydaje nam się wygórowana). Oczywista ta prostota konstrukcyjna zawiera też pewne niedogodności i zakład musi bacznie pilnować, żeby się nie spowodowało nadmiernego wzrostu szkodowości przez podpalenia.

Zaprowadzenie przymusu ubezpieczenia ruchomości rolnych, który już istnieje w 27 powiatach w różnych okolicach Rzplitej (1930 r.), zależy od uchwały danego Sejmiku Powiatowego. Jakkolwiek jednak potrzeba ubezpieczenia podczas kryzysu jest szczególnie duża, to złe położenie gospodarcze w obecnej chwili nie sprzyja zaprowadzeniu przymusu ubezpieczeniowego, co się np. wykazało w 1932 roku w Województwie Poznańskim, z okazji wysuwania racjonalnej reformy ubezpieczeń gradowych drogą zaprowadzenia przymusu.

Dr. L. Rosiński

(Poznań).

S z y m a ń s k i Zdzisław: Koncentracja w przemyśle ubezpieczeniowym. Warszawa, „Przewodnik Ubezpieczeniowy”, 1932, str. 159.

Ubezpieczenia, stanowiąc nader poważny dział w obecnej gospodarce światowej, są bardzo odpowiednim terenem dla ruchu koncentracyjnego. Przyczyn tego ruchu doszukiwać się należy zarówno w dążeniach do usunięcia lub przynajmniej ograniczenia wzajemnej konkurencji między zakładami ubezpieczeń, jak również w usiłowaniach natury finansowej, mających za zadanie gromadzenie w jednym ręku wpływu finansowego na szereg przedsiębiorstw, zgrupowanych w celu wzajemnej współpracy, która między zakładami ubezpieczeń przejawia się w specjalnej formie, mianowicie w postaci t. zw. reasekuracji, będącej specyficznym bodźcem do ruchu koncentracyjnego w tym dziale życia gospodarczego. Dla badaczów struktury posiadania w dziedzinie tej lub innej gałęzi życia gospodarczego ruch koncentracyjny w branży ubezpieczeniowej jest bardzo ciekawy szczególnie ze względu na ów specyficzny bodziec koncentracyjny, jaki stanowi reasekuracja. Autor omawianej pracy, która jest jego rozprawą doktorską, właśnie ze szczególnym naciskiem podkreślił rolę momentu reasekuracyjnego w ruchu koncentracyjnym, wykazując wielką znajomość rzeczy oraz duże zgłębienie tematu. O tyle, o ile reasekuracja wpływa na tworzenie fuzyj i koncernów, to koasekuracja jest podłożem do rozwoju w dziedzinie ubezpieczeń luźniejszych porozumień oraz karteli. Historyczny rozwój oraz opis i wyszczególnienie tych organizacji w poszczególnych

krajach stanowi atrakcyjną stronę omawianej pracy, która wskutek tego jest cenną i jedyną dotąd w języku polskim publikacją również o charakterze informacyjnym, wzmacniającą ubogie jeszcze nasze piśmiennictwo ubezpieczeniowe.

Stefan Czarnowski (Warszawa).

Czasopisma: Battaglia R. Dr.: Złoto i obieg pieniężny w Stanach Zjednoczonych w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 4. 1933). — Batog L.: Skutki reglamentacji stopy procentowej (Gazeta Bankowa, Nr. 21 i 22. 1932). — Buczkowski S. Dr.: Wierzyciele i dłużnicy (Gospodarka Narodowa, Nr. 23. 1932). — Cassel G. Prof.: Uwagi do charakterystyki kryzysu (Gazeta Bankowa, Nr. 22, 23. 1932). — Caro L. Dr. Prof.: Uwagi z powodu Dnia Oszczędności w Polsce (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 1. 1933). — C. S.: Konwersja zaległości od pożyczek instytucyj kredytu długoterminowego (Polska Gospodarcza, zeszyt 45. 1932). — D. T.: Dorobek naszych instytucyj oszczędnościowych (Polska Gospodarcza, zeszyt 44. 1932). — Fabierkiewicz W.: Polityka stopy procentowej w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 47. 1932). — Glass S.: Kredyty zagraniczne a piatiletka (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22. 1932). — Geisler J.: Polskie banki w roku 1931 i 1932 (Tygodnik Handlowy, Nr. 42. 1932). — Kalecki M.: Konjunktura a inflacja (Polska Gospodarcza, zeszyt 48. 1932). — Koranyj R. Dr.: Zestawienie najważniejszych przepisów dewizowych, obowiązujących w państwach środkowoeuropejskich (Gazeta Bankowa, Nr. Nr. 21 i 22. 1932). — Obszyński B.: Na drodze do uzdrowienia waluty (Gazeta Bankowa, Nr. 23. 1932). — R. J.: Polityka kredytowa w bankach ludowych w Niemczech (Poradnik Spółdzielni, Nr. 2. 1933). — Rępczko A.: Geneza i znaczenie ustawy konwersyjnej (Polska Gospodarcza, zeszyt 53. 1932). — S. D.: Banques Commerciales 1913—1929 (Gazeta Bankowa, Nr. 24. 1932). — S. M.: Niemiecka reglamentacja procentów (Gazeta Bankowa, Nr. 22. 1932). — S. W.: Polski rynek pieniężny i kapitałowy (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 22. 1932). — Skrzywan W.: Jeszcze w sprawie polityki walutowej (Gospodarka Narodowa, Nr. 22. 1932). — Wiliński F.: Rozwój instytucyj finansowych na Górnym Śląsku w okresie dziesięciolecia przynależności do Państwa Polskiego (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 24. 1932). — Tenże: Zniżka stopy procentowej w Polsce (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 21. 1932). — Ż. S.: Regulacja stopy procentowej w Czechosłowacji (Polska Gospodarcza, zeszyt 50. 1932). — Tenże: Reorganizacja bankowości wobec kryzysu w Belgii (Polska Gospodarcza, zeszyt 4. 1933). — Żmirski Ł.: Od pieniądza kruszcowego do pieniądza gospodarczego (Gazeta Bankowa, Nr. 23. 1932). — Żurowski S.: Zagadnienie stopy procentowej (Polska Gospodarcza, zeszyt 46. 1932). — Tenże: W sprawie złagodzenia skutków kryzysu w dziedzinie kredytu (Polska Gospodarcza, zeszyt 50. 1932). — Tenże: Konwersja długoterminowego kredytu emisyjnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 51. 1932). — Zagraniczne spółki akcyjne w Polsce (Polska Gospodarcza, zeszyt 47. 1932).

- Coste P.: La lutte pour la suprématie. Les grands marchés financiers. Paris, Loudres, New York. Préf. de Pierre Quesnay. Paris, Payot, 1932, str. 215, 20 Fr.
- I. achapelle G.: Le crédit public. Vol. 2. (1914—1930). Paris, Bergei-Levrault, 1932, str. 461.
- Murat F., La politique des placements à long terme en France et à l'étranger. Paris, Rousseau, 1932, str. 224.
- Perras H.: La monnaie de paiement des emprunts extérieurs. Dijon 1932. Bernigaud & Privat, str. 295.
- Robin Pierre: La réforme monétaire en Pologne. Avan-propos de Bertrand Nogaro. Paris, Giard, 1932, str. 92. 12 Fr.
- Alberti M., e Cornaro V.: Banche di emissione, moneta e politica monetaria in Italia dal 1849 al 1929. Milano, Ed. G. U. F., 1931, str. 333.
- Fasolis Giovanni: Scienza della finanze e diritto finanziario in relazione ai principi ed alle direttive fasciste. Genova 1931, str. 605.
- Burton Theodore E.: Financial crisis and periods of industrial and commercial depression. New York, London, Appleton, 1931, str. VIII + 392.
- Davis Forrest: What price Wall Street? New York, Godwin, 1932, str. 376. 3 \$.
- Frederick J. G.: The real truth about short selling. New York, Business Bourse, 1932, str. 255.
- Gordon-Cumming M.: Introduction to social credit. London, Daniel 1932, str. 40.
- Grayson T.: Leaders and periods of American finance. New York, Wiley, 1932, str. 566. 4 \$.
- Kisch C. and Elkin W.: Central banks. The constitutions of banks of issue with an analysis of representative charters. Forew. by M. C. Norman. 4 ed. London, Macmillan, 1932, str. 483.
- Macleay F. J.: The human side of insurance. London, Low, 1932, str. 256.
- Moon Parker Thomas: The crisis in world finance and trade. New York, Columbia Univ., 1932, str. 140. (Proceedings of the Academy of political science. 15, 1).
- Schumann C. G. W.: The world depression, South Africa and the gold standard. Capetown, Juta, 1932, str. 153.
- Fick H.: Finanzwirtschaft und Konjunktur. Jena, Fischer, 1932, str. 110.
- Gürtler Max: Die Erfolgsrechnung der Versicherungsbetriebe. Berlin, Mittler, 1931, str. 424.
- Hollitscher G.: Internationale Rückversicherung. Berlin, Mittler, 1931, str. 210.

- Mühlenfels A.: *Krisis der Zahlungsbilanzen*. St. Gallen, Fehr, 1932, str. 92.
- Müller E.: *Die Grossbanken und Finanzgesellschaften als Nutzniesser der Volkswirtschaft*. Zürich, Oprecht & Helbing, 1932, str. 70.
- Peltzer E.: *Der reale Kapitalzins und der Darlehenszins. Zur Frage d. Beziehungen zwischen Kapital, Kreditschöpfung, Zins und Preisniveau*. Jena, Fischer, 1932, str. 444.
- Westphal E.: *Das reguläre Bankgeschäft der deutschen Kreditbanken seit der Marktstabilisierung*. Berlin, Heymann, 1932, str. 175.

7. *Polityka socjalna, praca, opieka społeczna, kwestja kobieca.*

Pamiętniki Bezrobotnych Nr. 1—57. Instytut Gospodarstwa Społecznego. Warszawa, Instytut Gospodarstwa Społecznego, 1933, str. 604.

Śledzę literaturę zagraniczną o bezrobociu w językach niemieckim, francuskim i angielskim. Sądzę, iż z całą pewnością mogę stwierdzić: w olbrzymiej literaturze o tem najaktualniejszym zagadnieniu, książka polska, wydana przez Instytut Gospodarstwa Społecznego, jest jedyną w swoim rodzaju, zarówno co do inicjatywy jak i jej wykonania.

Są to oryginalne pamiętniki bezrobotnych, naogół pracowników fizycznych, podane z całkowitem utrzymaniem stylu i wyrażeń rękopisu, naogół nawet bez zmiany miejsc znaków pisarskich. Usunięto jedynie mylną ortografię oryginałów, bo — jak pisze w przedmowie Ludwik Krzywicki — nie chciano odstręczać czytelników od książki, „która przecież winna przedewszystkiem przemówić do sumień ludzkich”.

Odezwę Instytutu Gospodarstwa Społecznego w sprawie konkursu na pamiętnik bezrobotnego ogłoszono w pismach w grudniu 1931 roku. Dzięki energicznemu poparciu inicjatywy Instytutu przez prasę zarówno stołeczną jak prowincjonalną wiadomość o konkursie dotarła do najdalszych zakątków.

Przysłano 774 pamiętniki. Dla braku funduszy tylko część z nich obecnie wydano, wybierając do druku 57 przyczynków, które „właśnie treścią swoją wysunęły się na stanowisko poczesne”.

„Pamiętniki — informują nas wydawcy — początkowo napływały zwolna, po kilka dziennie, później w drugiej połowie grudnia po kilkanaście, a w styczniu bywało ich po kilkadziesiąt, między innymi dnia 14 stycznia 1932 nadeszło 78, dnia następnego — ostatni termin — 91. Pierwsze były raczej listami zakrawającymi na podania o wsparcie. Później wydłużały się w swoich rozmiarach — całe zeszyty i grube bruljony, nawet po kilka bruljonów razem (były to niekiedy pamiętniki pisane w ciągu wielu lat). Treść była coraz

barwniejsza: nadchodziły spowiedzi z dni całego żywota a nawet wspomnienia o ojcach i dziadach, projekty walki z zastojem, nowele, dramaty i komedje, czerpiące treść swoją z bezrobocia, wspomnienia wychodźców za zarobkiem do Francji i Niemiec, słowem zwierzenia osób różnego poziomu kultury, odmiennych poglądów, różnorodnych temperamentów, pisane nieraz drobnym starannym maczkiem, aby nie zmarnować ani jednego miejsca na papierze, to znowu wielkimi koślawami literami, niby pismo dziecka poznającego dopiero pierwsze arkana umiejętności wodzenia piórem po papierze. (Wielu dołączało do pamiętników różne dowody: odpisy podań i odpowiedzi na nie, poświadczenie urzędów o rzetelności podanych informacji, a nawet poparcie urzędowe podań). Za papier służyły wydarte z kajetów szkolnych stronicie, kiedyindziej arkusiki listowego papieru, przeważały jednak wielkie arkusze."

Jak wykazuje do książki mapa „zasięgu terytorjalnego konkursu na pamiętnik bezrobotnego", przyczynkami bezrobotnych udało się objąć rzeczywiście kraj cały. Nadesłano pamiętniki z 165 powiatów, w tem z województw środkowych 54, wschodnich 12, zachodnich 46, południowych 53.

Bezrobotni, którzy nadesłali pamiętniki, tworzą 2,5% ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w Państwowych Urzędach Pośrednictwa Pracy w Polsce w dniu 31. XII. 1931, jeden uczestnik przypada więc na 400 zarejestrowanych bezrobotnych.

Konkurs Instytutu Gospodarstwa Społecznego miał na widoku jedynie najmitów pracy fizycznej. Inicjatorzy wychodzili z założenia, że ponieważ sytuacja pracowników fizycznych jest tak odmienna od warunków bytu pracowników umysłowych, więc wymagania metodologii socjologicznej nakazują ograniczenie konkursu do jednej tylko z tych dwóch kategorii. Częściowo chodziło i o to, że, dopuszczając do konkursu również pracowników umysłowych, stworzonoby zgóry niekorzystne warunki ubiegania się o nagrodę dla przedstawicieli pracy fizycznej. Nadeszło jednak sporo pamiętników od pracowników umysłowych. Nawet w niektórych wypadkach tiudno było wyodrębnić przedstawicieli pracy fizycznej od przedstawicieli pracy umysłowej. Granice te — przy dzisiaj coraz intensywniejszym mechanizowaniu i racjonalizowaniu poszczególnych rodzajów pracy, zaliczanych dotąd do kategorii zajęć „umysłowych", — wogóle raczej ustłowne i zmienne, tembardziej w czasach zastoju przemysłowego ulegają zatarciu, gdyż bezrobotny ima się wszelkiej nadarzającej mu pracy. Kilka z nadesłanych pamiętników dało właśnie jaskrawe przykłady takiej kolejności zajęć, n. p.: wojskowy — oficer — gajowy — budowniczy — rysownik — stróż —

szofer — werkmistrz, lub w drugim przypadku: zamiatacz podwózkowy — tragarz — krojczy — buchalter — sprzedawca okrężny.

Ostatecznie wyodrębniono z pośród nadesłanych 102 pamiętniki jako pisane przez przedstawicieli pracy umysłowej; na przedstawicieli pracy fizycznej przypadło pamiętników 672, w tem 63 kobiece. Ciekawe są dane co do zawodu tych pamiętnikarzy, którzy należą do kategorii pracowników fizycznych. Ogółem wiadomości o swym zawodzie podało 545 osób. Jest wśród nich duży zastęp, bo aż 94 metalowców, a wśród nich 37 ślusarzy. 72 autorów pamiętników to robotnicy budowlani, a wśród nich murarzy jest 30. Robotnicy niewykwalifikowani, w liczbie 118, tworzą około $\frac{1}{5}$ ogółu tych pracowników fizycznych, którzy przysłali dane o swym zawodzie, a właściwie — jak zaznaczono w przedmowie — jest ich więcej, gdyż i w innych kategoriach robotników fabrycznych mieszczą się robotnicy o wprost znikomych kwalifikacjach zawodowych.

Czasami było trudno ustalić zawód pamiętnikarza, tak różnorodne zajęcia wykazywał jego cursus laborum, uwarunkowany koniecznością podjęcia się każdej pracy, która w okresie powszechnego zastoju przemysłowego się nadarzy. Oto górnik jest później tkaczem, a wreszcie kontrolerem kasy chorych; kaflarz — garbarzem i gazeciarem; w innym przypadku bezrobotny był z kolei: kaflarzem, robotnikiem fabryki tytoniowej, robotnikiem w restauracji, robotnikiem kolejowym, robotnikiem piekarskim, posługaczem; kiedy indziej pomocnik kucharski zostaje ogrodnikiem a później biletetem, lub ślusarz pracuje jako pisarz a potem policjant.

Naogół autorzy pamiętników rekrutują się z warstwy rzeczywiście pracowniczej, nie zaś z kalek, starców, łazików itp. Na 544 osoby, które podały rok utraty pracy stałej, 365 to jest 67% utraciło zarobek w latach właściwego kryzysu, 1930/1931. A oto przyczyny utraty zarobku. 323 pracowników fizycznych (a więc 81%, bo informacje odnośnie uzyskano od 399 robotników) utraciło stałą pracę na skutek likwidacji zakładu, zastoju, redukcji w przedsiębiorstwie, racjonalizacji; na skutek zatargu z administracją lub strajku utraciło pracę 38 osób, t. j. 9,5%, na skutek poboru do wojska 2,5%, choroby i starości — 5%, nieszczęśliwego wypadku 2% .

Statystyka wieku pamiętnikarzy wykazuje, że przeciętny wiek bezrobotnych, którzy doszli tu do głosu, jest wyższym od przeciętnego wieku osób ubezpieczonych w kasach chorych. W tym ostatnim wypadku kwest to okres lat 21—30, gdy u naszych pamiętnikarzy ofiarą kryzysu padają starsi robotnicy, powyżej lat 30, a młodsi mają więcej szans utrzymania się przy pracy. „Nie jest to rzecz przypadkowa — twierdzą wydawcy. Redukcja robotników każda

a więc i odbywająca się pod działaniem kryzysu, jest swego rodzaju selekcją: odchodzą zużyci i z powodu lat mniej wydajni. Pozostają młodszy, a przede wszystkim młodziociani, którzy gotowi są pracować za niższe wynagrodzenie".

Wśród bezrobotnych większość obciążona jest obowiązkami rodzinnymi. Tak na 507 osób które poinformowały o swym stanie rodzinnym, było rodzin bezdzietnych 70, a pozostałe 437 rodziny posiadały razem 1262 dzieci żyjących, na rodzinę przypada więc w średnim troje dzieci.

Zagadnienie bodaj najważniejsze, na które szukamy sobie odpowiedzi przy studjum pamiętników, to sprawa środków utrzymania bezrobotnych.

Pierwsze miejsce należy się w tym względzie zajęciom dorywczym. Na 556 osób, które udzieliły wiadomości, skąd czerpią środki do życia, wymieniło 165, to jest 29,7% zajęcia dorywcze jako jedyne źródło utrzymania, a 150 to jest 27% jako jedno wśród kilku źródeł.

„Zajęcia dorywcze — informuje nas przedmowa — ileż w tych wyrazach zawiera się treści, ileż pracy, zabiegów, kłopotów, nadziei i rozczarowań! Oto wiązanka niektórych z tych zajęć: zrobienie klucza, wstawienie szyby, naprawa dzwonek, malowanie ścian, wyrób zabawek i koszyków, wypiek ciastek i pieczywa, fotografowanie, sprzedaż kwiatów, cukierków, galanterji, przyborów do pisania, książek i pism, odnoszenie paczek, rozdawanie reklam, sprzątanie śniegu i t. d.; u kobiet zaś specjalnie: pranie, reperacja bielizny i odzieży, chodzenie na posługi. Pomimo długiej litanji jest to drobna zaledwie cząstka zajęć dorywczych".

Drugie co do znaczenia miejsce zajmuje pomoc udzielana przez instytucje społeczne. U 52 osób (9,4%) było to jedyne źródło utrzymania, u 115 (20,6%) wchodziły w rachubę i inne źródła. Podkreślimy, że w pamiętnikach uwypukla się bardzo dobitnie fakt, ile zabiegów i wytrwałości potrzeba ze strony bezrobotnego, by uzyskać — a w następstwie i przez pewien czas utrzymać — pomoc od instytucji społecznej.

Inne źródła utrzymania to pomoc rodziny lub obcych (147 osób, t. j. 26,4%), wyprzedaż rzeczy lub ich zastaw w lombardzie (94 osób, t. j. 16,9%), zasiłek ustawowy lub pomoc z akcji doraźnej (46 osób, t. j. 8,3%), dochód z własności, czynsz od sublokatora, oszczędności (17 osób, t. j. 3,1%), wreszcie emeryturę lub rentę inwalidzką (12 osób, t. j. 2,2%).

Nie sposób omówić w recenzji bogactwa materiału, jakie dostarcza nam studjum książki. Zainteresowanych musimy odesłać do pięknej, głęboko przemyślanej, przedmowy Ludwika Krzywickiego,

oraz do 15 bardzo starannie i umiejętnie opracowanych przez wydawców tablic statystycznych, uzupełnionych wyczerpującymi objaśnieniami.

Janina Ryngmanowa (Warszawa).

Iwasiewicz J.: Warunki pracy i życia robotników w Rosji Sowieckiej. Warszawa 1932, str. 51

Rocznik V ubezpieczeń społecznych w Polsce. Warszawa 1932. Nakł. Ogólnop. Państw. Zw. Kas Chorych i Zw. Z. U. P. U., str. 335.

Zaremba Z.: Racjonalizacja, kryzys, proletariat. Tow. Wyd. „Światło”. Warszawa 1932, str. 54.

Czasopisma: Borkowski W.: Nowe prawo o sądownym postępowaniu egzekucyjnym a ubezpieczenia społeczne (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 12. 1932). — Dziurzyński P.: Wyniki nowelizacji ustawy o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 11. 1932). — Fischlowitz S. Dr.: Kryzys ubezpieczeń społecznych, czyli ubezpieczenie społeczne w okresie kryzysu (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 12. 1932). — Greniewski H. Dr. i Wanatowicz A.: Statystyka wypadków w przemyśle górnośląskim (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 10. 1932). — Gródecki M. Dr. i Sielicki S. Dr.: Zagadnienie gruźlicy w kasach chorych w świetle liczb (Wiadomości Kas Chorych, Nr. 21—22. 1932). — Jackow R.: Postronny dochód a świadczenia dla członków rodziny ubezpieczonego (Wiadomości Kas Chorych, Nr. 23—24. 1932). — Jeziorański A.: Ustalenie charakteru pracowników w handlu a ubezpieczenia społeczne (Polska Gospodarcza, zeszyt 3. 1933). — Kłuszyński H. Dr.: Zagadnienie ekonomicznego lecznictwa w kasach chorych (Wiadomości Kas Chorych, Nr. 21—22. 1932). — Krzeczowski K.: Światowy kryzys ubezpieczeń społecznych (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 10. 1932). — L. Ch.: Ref. or. ma systemu ubezpieczenia na wypadek braku pracy w Wielkiej Brytanji (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 11. 1932). — Sabass M.: Ubezpieczenie społeczne na Górnym Śląsku (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 24. 1932). — Sasorski S.: Zakres uprawnień do świadczeń ubezpieczonych na wypadek choroby na podstawie art. 20 Rozporządzenia Prezydenta z 24. XI. 1927 o ubezpieczeniu pracowników umysłowych (Wiadomości Kas Chorych, Nr. 23 do 24. 1932). — Sisslé S.: Nowa kodyfikacja prawa karnego, a ubezpieczenia społeczne (Przegląd Ubezpieczeń Społecznych, zeszyt 11. 1932). — U. A.: Gospodarka finansowa kas chorych w 1931 roku (Wiadomości Kas Chorych, Nr. 23—24. 1932).

Tissier P., Closset P. et Olivier de Sardan: Traité des assurances sociales. Préf. de Pierre Laval. Paris, Godde, 1931, str. 507. 4°. Fr. 100.

Antony S.: Women's place in industry and home. London, Routledge, 1932, str. 255.

- Pimba A.: The history of the American working class. London, Lawrence, 1932, str. 360.
- Carrol M.: Unemployment insurance in Austria. Washington, Brookings Inst., 1932, str. IX + 52.
- Freeman J.: The Soviet worker: an account of the economic, social, and cultural status of labor in the U. S. S. R. New York, Liveright, 1932, str. 415.
- International Unemployment. A study of fluctuations in employment and unemployment in several countries 1910—1930. Ed by M. L. Fledderus. New York, Int. Ind. Relations Inst., 1932, str. 499. 2,50 \$.
- Kiehel C.: Unemployment insurance in Belgium. A national development of the Ghent and Liég systems. New York, Ind. Relations Counselors, 1932, str. XIV + 509.
- Maxwell Denis W.: The principal cause of unemployment. London, Williams & N., 1932, str. 273.
- Morrison G. H.: Addresses for women workers. London, Hodder, 1932, str. 259.
- Oglesby C.: Business opportunities for women. New York, Harper, 1932, str. 307.
- Apelt G.: Umbruch der Sozialversicherung. Gedanken zum Wiederaufbau. Hannover, Helwig, 1932, str. 84.
- Boller H.: Arbeitszeitverkürzung und Arbeitsmarkt. Jena, Fischer, 1932, str. 103.
- Knoll A. M.: Der soziale Gedanke im modernen Katholizismus. Bd. 1. Wien. Reinholdt-Verl., 1932. (Kl. historische Monographien. 34). 1. Von d. Romantik bis Rerum novarum, str. XIV + 317. 3,80 M.
- l.utz G.: Gewerbehygiene. Stuttgart. Wissenschaftl. Verlagsges., 1932, str. 232.

IV.

SKARBOWOŚĆ I POLITYKA SKARBOWA

Żurowski St.: Finanse Francji w latach 1913—1928. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1932, str. 111.

Słusznie zaznacza autor we wstępie swej pracy, że zagadnienia finansów francuskich są naogół u nas raczej mało znane, gdy tymczasem powodów do interesowania się nimi mamy bardzo dużo. Wystarczy wymienić jeden, a mianowicie, że Francja po wojnie, a zwłaszcza w chwili dzisiejszej wobec kryzysu w Ameryce, stała się jedynym bodaj na świecie źródłem kredytu, aby uzasadnić potrzebę tego zainteresowania w Polsce, która tak potrzebuje kapitałów. To też nie wątpię, że ciekawa, dobrze napisana praca p. Żurowskiego zainteresowanie to ożywi.

Swój szkic ekonomiczny, bo to będzie najwłaściwsza nazwa dla pracy p. Żurowskiego, ujął autor w cztery rozdziały: I. Finanse Francji przed wojną światową 1913—1914. II. Lata wojny 1914 do 1918. III. Błędy powojenne 1919—1926. IV. Reforma R. Poincaré'go 1926—1928. Wreszcie rozdział V — Uwagi końcowe — zawiera głosy krytyki francuskiej o reformie R. Poincaré'go, króciutki zarys polityki finansowej jego następców oraz krótkie resume autora o swojej pracy.

Trzeba przyznać, że autor ściśle, powiedziałbym za ściśle trzymał się tematu: pisał wyłącznie o finansach, a więc o polityce budżetowej i skarbowej, o długach państwowych, o podatkach, o polityce walutowej. Szkoda, że w jednym przynajmniej rozdziale nie podmałował ogólnego tła gospodarczego, przez co uwypukliłoby się znaczenie dokonanej reformy finansów Francji. Skoro jednakże autor zarzut ten przewidywał i wyjaśnił w uwagach końcowych, że „interesował go przede wszystkim stan gospodarki finansowej Państwa”, — z zarzutu tego z żalem muszę zrezygnować. Ale zaznaczam w takim razie, że omówienie przez autora bardzo ciekawego dzieła Wojciecha Aftaliona „Monnaie, Prix et Change” o teorii psychologicznej pieniądza, nie wiąże się bezpośrednio z tematem jego pracy, a zwłaszcza z jej ujęciem, — zatem... jest w tym szkicu zbyteczne. To, oczywiście, drobiazg.

Natomiast wytknąć muszę rzecz poważniejszą. Na stronie 75 i 76 autor, omawiając w czwartym rozdziale politykę kasy amortyzacyjnej, podkreśla z naciskiem, że zasadą reformy R. Poincaré'go była silna wola uczciwego spłacenia przez Państwo zaciągniętych wobec swych obywateli zobowiązań. Następnie autor robi niespodziewaną dygresję do sposobu przeprowadzenia tej sprawy w Polsce, krótko pisząc, że „Polska te zobowiązania przekreśliła, obróciła w niwecz, zrujnowała tych właśnie najwartościowszych kapitalistów, którzy jej zaufali, którzy w krytycznej chwili przybyli Skarbowi z pomocą”. Następne zdanie jest utrzymane w równie mocnym tonie: „Polityka spłacenia pożyczek Raymonda Poincaré'go o ile była cięższą od polityki Władysława Grabskiego, potraktowania ich jako „świstek papieru”. Otóż moim zdaniem, ekonomiście tak pisać nie wolno. Taki „ogień” dobry jest w ulotce agitacyjnej, ale razi w poważnym szkicu naukowym, który powinien cechować spokój i obiektywizm. Nie mam zamiaru, bynajmniej, bronić na tem miejscu finansowej polityki Władysława Grabskiego, uważam dalej, że naukowe porównanie jej z polityką R. Poincaré'go byłoby niezmiernie ciekawe, i wtedy najostrzejsza nawet krytyka byłaby usprawiedliwiona. Krótka analiza warunków, w jakich odbywały się reformy w obu Pań-

stwach, przekonałyby Sz. autora, że raczej „cięższe” warunki miał Władysław Grabski, niż R. Poincaré (w Polsce — hyperinflacja z zupełnym unicestwieniem waluty, wobec której inflacja francuska wydaje się drobiazgiem; Poincaré mógł czerpać z dużych rezerw Banku Francuskiego, dla Grabskiego to źródło nie istniało). Należało te warunki zbadać, a dopiero potem ferować wyrok, gdyż inaczej, co powiedział autor o reformie Grabskiego, nie jest porównaniem, ani oceną, a — samosądem.

Czesław Madey (Warszawa).

Preliminarz budżetowy Rzeczypospolitej Polskiej na okres od 1. kwietnia 1933 do 31 marca 1934. Warszawa 1932. Nakł. Min. Skarbu, str. 560 + 78 tablic.

Czasopisma: Battaglia R. Dr.: Sytuacja budżetowa Angli (Polska Gospodarcza, zeszyt 45. 1932). — Ivanka A.: Budżet samorządu terytorjalnego (Polska Gospodarcza, zeszyt 46. 1932). — L. G. Dr.: Podatek dochodowy a normy dochodowości (Tygodnik Handlowy, Nr. 3. 1933). — Tenże: Świadcstwo przemysłowe a podatek obrotowy (Tygodnik Handlowy, Nr. 2. 1933). — Mohi W.: Dług Polski wobec Stanów Zjednoczonych (Polska Gospodarcza, zeszyt 48. 1932). — P. J.: O reformę podatku dochodowego (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 22. 1932). — Sławiński T.: Zagadnienie długów międzysojnszniczych (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 1. 1933). — Sokółowski K.: Ewolucja struktury danin publicznych (Polska Gospodarcza, zeszyt 2. 1933). — Tenże: Analiza przychodów państwa (Polska Gospodarcza, zeszyt 48. 1932). — S. C.: Ulgi podatkowe dla rolnictwa (Polska Gospodarcza, zeszyt 3. 1933). — Dochody i wydatki budżetowe w 1932 roku (Polska Gospodarcza, zeszyt 3-1933).

Jéze Gaston: Cours de finances publiques 1931—32, professé à la Faculté de droit de l'Université de Paris, pendant le 2. semestre 1931—32. Théories générales sur les phénomènes financiers. Théorie générale des revenus publics. Les revenus du domaine et des exploitations d'Etat. Les taxes. L'impôt. Paris, Giard 1932, str. VIII + 247.

Petit Lucien: Le règlement des dettes interalliées. Histoire des finances extérieures de la France. Paris, Berger-Levrault, 1932, str. 740. 50 Fr.

Gries J. M. and Ford J.: Home finance and taxation. Reports of the Committees on finance and taxation. Washington 1932, str. 278.

Bauer Paul: Die Preussische Wandergewerbsteuer und Wanderlagersteuer. Berlin, Heymann, 1932, str. 94.

Heipenstein F.: Wirtschaftliche und steuerliche Erfolgsbilanz. Berlin, Heymann, 1932, str. XVI + 563.

- Görlich M.: Die Aufwandsteuern des vereinigten Königreiches Grossbritannien. Jena, Fischer, 1932, str. 122.
- Kokotkiewicz Gerhard: Der Immobiliarkredit. Seine Lage und Aussichten. Berlin, Hobbings, 1932, str. 36.
- Krumholz Wolfgang: Die Aufwertungssteuer. Dargest. und erl. Weimar, Pause, 1932, str. 138.
- Neidl W.: österreichische Staatsverrechnung. Lehr- und Handbuch. Wien, Staatsdr., 1932, str. 355. 4°.

V.

STATYSTYKA I ZAGADNIENIA GEO-GOSPODARCZE

1. Teorja statystyki, metody statystyczne, statystyka stosowana, demografja, emigracja, polityka kolonialna.

Ross E.A.: Raum für alle? („Standing Room only?"). Deutsch herausgegeben von Dr. Wilhelm Röpke. Stuttgart, Berlin, Leipzig, Deutsche Verlags-Anstalt, 1929, str. 376.

Książka amerykańskiego uczonego poświęcona jest zagadnieniu coraz bardziej niepokojącego wzrostu ludności na całym świecie, a przede wszystkim u narodów Azji i Afryki. Autor przechodzi kolejno i roztrząsa cały szereg zagadnień, związanych z rozrostem ludności, jak — śmiertelność dawniej a dzisiaj, zwycięski pochód higieny społecznej i medycyny przeciwko chorobom i epidemjom, walka z głodem, groźba przeludnienia, charakterystyczne cechy, przyczyny i skutki nadmiaru ludności, kwestja regulacji rozrodczości, wędrowki narodów, niebezpieczeństwo imigracji dla narodów o wyższej kulturze, nadchodzący wielki mur między narodami i t. d.

Zdaniem autora, obecnie — w epoce gdy większość chorób została zwalczona, stan śmiertelności coraz się zmniejsza, a stan urodzeń się zwiększa — są zupełnie nieaktualne poglądy, które były miarodajne w czasach, gdy głody i morowe zarazy dziesiątkowały ludzkość. Dogmat wielu narodów: „płodźcie się i rozmnażajcie" jest wręcz zgubny. Doprowadzić on może do zdwojenia ludności świata w ciągu jednego pokolenia i jeżeli ten proces pójdzie dalej w takim samym tempie, to niedaleka jest chwila, gdy trzeba będzie wywiesić szyld z napisem: „miejsca tylko dla stojących".

Autor odróżnia kwestję ludnościową od kwestji podziału dóbr. Wzysk klasowy nie da się usprawiedliwić względami populacyjnymi. Ani reforma rolna, ani komunizm, ani jakakolwiek inna reforma podziału dóbr, nie wyleczą chronicznego nadmiaru ludności. Na to jest tylko jeden sposób: świadome rodzicielstwo. Albowiem

zostało stwierdzone, że każdy naród na określonym stopniu kultury ma swoją charakterystyczną tendencję rozrodczą, która pozostaje niezmienną nawet po skasowaniu wyzysku klasy pracującej. Autor woła wręcz: „precz z balastem dotychczas niezwalczonych dogmatów niepowstrzymywania rodzenia dzieci; dogmaty te powinny należeć do przeszłości”.

Autor broni się przed posądzeniem, że chce on, aby mniej było dzieci na świecie — chce on, aby nie było ich za dużo. A pozatem nie obawia się, że ludność, stosująca środki prewencyjne, wymrze, gdyż instynkt macierzyństwa zawsze będzie odgrywał swoją rolę. Wkroczenie polityka w dziedzinę stosunków populacyjnych jest konieczne. Zmniejszenie się śmiertelności o połowę przy tej samej rozrodczości wpędzi ludzkość w nędzę i poniewierkę. Należy jednak podkreślić, że regulacja rozrodczości jest instrumentem niebezpiecznym i musi być stosowana bardzo ostrożnie. Poznanie wszystkich stron tej broni przyjdzie tylko z czasem, po dłuższym doświadczeniu.

W końcowych rozdziałach swej książki, zaopatrzonej w wiele wykresów i danych statystycznych, zwraca autor uwagę na niebezpieczeństwo imigracji dla Stanów Zjednoczonych i wygłasza głębokie przekonanie, że Amerykanie powinni jaknajbardziej bronić się przed inwazją obcych. Broniąc wysokiego „standart of life” narodów o kulturze zachodniej, przewiduje on powstanie wielkiego muru między narodami Europy, Ameryki i Australji z jednej strony a narodami Azji i Afryki — z drugiej strony. Mur ten zniknie dopiero wówczas, gdy narody Azji i Afryki zmniejszą swoją olbrzymią rozrodczość i zastosują ją do ogólnych norm pozostałych części świata.

Nie sposób streścić w całości tej obszernej i ciekawej książki. Charakterystyczną cechą ujęcia przez autora zagadnień omawianych jest do pewnego stopnia naiwny i świeży pogląd na te kwestje oraz dla Europejczyka zanadto uproszczone i tendencyjne ujęcie tematu.

W całości jednak książka robi sympatyczne wrażenie i jest wartościowym przyczynkiem w dotychczas dość ubogiej literaturze z dziedziny zagadnień populacyjnych.

Wilhelm Dobrzyński (Warszawa).

Krysiński A. Dr.: Ludność polska a mniejszości w Polsce w świetle spisów ludności 1921 i 1931 r.

Rocznik statystyczny stół. m. Poznania za lata 1929—1932. Poznań 1932, str. 98.

- Rocznik statystyczny przewozu towarów na Polskich Kolejach Państwowych za rok 1931. Część II, str. 447. Część III, str. 439. Warszawa 1932. Wyd. Min. Komunikacji.
- Statystyka Polski wydawana przez Gł. U. Stat. R. P. Serja B. zeszyt 1. Warszawa 1932, str. VI + 47. Zawiera statyst. pocztową, telegraficzną i telefoniczną R. P. za rok 1931.
- Census of England and Wales 1931. P. 1. London, Stat. Off., 1932, str. XXI + 625. 2°.
- Riggleman J., and N. Frisbee: Business statistics. London, Mac Graw-Hill, 1932, str. 726.
- Young Donald Ramsey: American minority peoples. A study in racial and cultural conflicts in the United States. New York, Harper, 1932, str. 636. 3,50 \$.
- Czuber E.: Wahrscheinlichkeitsrechnung und ihre Anwendung auf Fehlerangleichung, Statistik und Lebensversicherung. Bd. 1. Leipzig, Teubner, 1932, str. 480. 16 M.
- Ewers R.: Die soziologische und ökonomische Bedeutung der Einwanderung. Unters, am Beispiel d. Vereinigten Staaten v. N. Amerika. Wertheim a. M., 1931, Bechstein, str. 39 .
- Herz H.: Über Wesen und Aufgaben der politischen Statistik. Eine statist. Studie. Leipzig, Gräfe, 1932, str. 143. 4,50 M.
- Kellerer H.: Mathematische Methoden in der Eisenbahnstatistik. München Huber, 1931, str. 123.

2. *Geograf ja gospodarca, zagadnienia gospodarstwa światowego.*

Gindrich Władysław: Polska a morze. Warszawa, Polska Gospodarcza, 1932, str. 235.

Uwagę, na jaką zasługuje niedawno wydana praca p. Władysława Gindricha, zawdzięcza ona nie nowym w naszej literaturze morskiej myślom i twierdzeniom, źródłowym badaniom lub krytycznemu pogłębieniu i oświetlaniu poruszanych już przez innych autorów tematów. — Przeciwnie, duża jej wartość i praktyczna użyteczność polega na zebraniu w pewną logiczną całość rozproszonego po różnych wydawnictwach — materiału, umiejętnem zestawieniu i rzetelnem jego przepracowaniu pod kątem potrzeby popularyzacji zagadnień morskich.

Cel, jaki przyświecał autorowi książki „Polska a morze”, został syntetycznie ujęty w jednym ze zdań słowa wstępnego do pracy Wł. Gindricha, skreślonego przez p. ministra Józefa Kożuchowskiego. — Podajemy jego brzmienie:

„Dlatego więc napisano tę książkę, aby dawała ona również świadectwo prawdzie i aby rozwijała myśl polską — państwową i oświecała młode pokolenie, które niedługo ma stanąć w szeregach pracujących.”

Tak postawionemu zadaniu książka „Polska a morze” odpowiada w zupełności. Daje ona czytelnikowi w przystępnym i interesującym wykładzie jasny i szeroki rzut oka na całokształt najważniejszych zagadnień morskich zarówno z naszej przeszłości, jak i terażniejszości.

Rozdział pierwszy pracy poświęcony jest krótkiemu omówieniu znaczenia morza w życiu naszego Narodu. W rozdziale drugim „Los Pomorza” autor daje nam syntetyczny, a zarazem barwny i żywy przegląd głównych etapów oraz wydarzeń w historii naszego stosunku do morza. Nie mniej interesującym jest rozdział, poświęcony podróżnikom, geografom i odkrywcom. Dowiadujemy się z niego, że, wbrew powszechnej opinii o „Lądowej duszy Polaków” poczynając już od w. XIII posiadamy odkrywców, podróżników i badawców, których zasługi w ogólno-ludzkim dorobku nie dadzą się zaprzeczyć.

Za tą częścią, niejako historyczno-retrospektywną, idą rozdziały, poświęcone omówieniu aktualnych spraw naszej polityki morskiej i emigracyjnej. Tytuły tych rozdziałów są następujące: IV. — Porty polskie, V. — Emigracja, VI. — Podróż towaru, VII. — Flota handlowa, VIII. — Instytuty badawcze, organizacje naukowe i propagandowe, IX. — Szkolnictwo morskie.

Nie jest możliwością wymieniać tu nazwy podrozdziałów, których praca p. Gindricha zawiera kilkaset. Wystarczy jednak, jeżeli stwierdzimy, że, dzięki przemyślanym wysiłkom i pracy autora powstało swego rodzaju „Vademecum” wiadomości morskich, w którym czytelnik znajdzie interesujące go informacje i wiadomości, zarówno, jeżeli chodzi o sprawy najbardziej zasadnicze, jak ciekawe szczegóły handlowo-techniczne.

Reasumując, podkreślamy. — Książka „Polska a morze” musi być traktowana jako cenny i pożyteczny nabytek w naszej literaturze, przede wszystkim jako lektura dla dorastającej młodzieży, która tak żywo interesuje się dzisiaj sprawami polskiego morza. Praca p. Gindricha może oddać również cenne usługi tym wszystkim, którzy z młodzieżą się stykają, dostarczając im tematu do wielu interesujących pogadarek, jak i źródła odpowiedzi na szereg pytań, które w codziennym życiu mogą się wyłonić. Byłoby jednak błędem, gdybyśmy zechcieli w wyżej wymieniony sposób ograniczyć grono czytelników „Polski a morza”. — Zasługuje ona bowiem, aby z treścią jej zaznajomiły się również jak najszerze sfery naszej in-

teligencji, która niejednokrotnie w znacznie mniejszym stopniu, niż kształcąca się dzisiaj w polskiej szkole młodzież, zdaje sobie sprawę z ważności i skomplikowanego charakteru zadań i poczynań Polski na morzu. Sądzymy zresztą, że praca p. Gindricha ma tę jeszcze sugestywną właściwość, iż każdy, kto ją uważnie przeczyta i przemyśli, zadzierzgnie tern samem trwały węzeł swoich zainteresowań ze sprawami morza, a książka ta, jeżeli jest jego pierwszą lekturą o polskiej polityce morskiej, nie będzie nią z pewnością ostatnią. — Poważną pomoc dla czytelnika w tym kierunku stanowić będzie również podany na końcu książki spis literatury.

Oczywiście trudno jest twierdzić, że „Polska a morze” nie posiada pewnych braków, jak n. p. nieznacznej zresztą nierównomierności traktowania niektórych działów, podanie w paru wypadkach częściowo przestarzałych materiałów i t. d. Są to jednak naogół braki zupełnie drugorzędnej natury i niemal nieuniknione w tego rodzaju pracach. — Poważniejszym zarzutem, z którym może się spotkać praca p. Gindricha, jest zbyt pobieżne potraktowanie spraw polskiej marynarki wojennej. Luka ta jest tem ważniejszą, że potrzeby i postulaty obrony naszych wybrzeży na morzu są naogół w społeczeństwie polkiem mało znane, a waga ich przeważnie niedoceniana.

Dr. St. Zb. Szyszkowski (Warszawa) *

Daszyński S.: Japonja w Mandżurji. Moskwa 1932, str. 48.

Lubaczewski T. Dr.: Jugosławja na polu gospodarczem. Warszawa 1932, str. 102.

Radliński T.: Świat i jego mieszkańcy. Antarktyda, Australja, Ameryka, Azja i Europa. Warszawa 1932, str. 158.

Wielka geografia powszechna. Prof. Dr. W. Gumplowicz. Australja i Oceania. Zesz. 1. Warszawa 1932, str. 48.

Czasopisma: Battaglia R. Dr.: Problem naftowy Francji (Polska Gospodarcza, zeszyt 4. 1933). — Janicki S. Dr.: Z gospodarczego położenia dominjów brytyjskich (Przegląd Gospodarczy, zeszyt 23. 1932). — K. J.: Światowa sytuacja gospodarcza (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 22. 1932). — Kalecki M.: Obecna faza kryzysu światowego (Polska Gospodarcza, zeszyt J. 1933). — Lychowski T. Dr.: Stany Zjednoczone a Europa (Polska Gospodarcza, zeszyt 50. 1932). — Ślisz J.: O wyprawie S. Rogozińskiego do Kamerunu (Wiadomości Geograficzne, zeszyt 8—10. 1932). — Wobłyj K. Prof.: Zagadnienie wielkiego Dniepru (Przegląd Wschodni, zeszyt 2. 1933).

Azan Paul: Conquete et pacification de l'Algérie. Paris, Libr. de France, 1931, str. 554. 4°.

Gillet Paul: Les chemins de fer en Afrique. Bruxelles, Louis, 1931, str. 46.

- Giraud R.: *Economie de l'Europe future*. Paris, Valois, 1932, Str. 226.
- Hoffher René: *L'economie marocaine*. Paris, Recueil Sirey, 1932, str. 340.
- Lote René: *Les visages de l'Allemagne à travers la géographie et l'histoire. Paysages. Villes. Arts. Civilisation*. Grenoble, Didier & Richard, 1931, str. 148.
- Garollo G.: *Dizionario geografico universale*. 5. ed. coi dati del dopoguerra. interamente rifatta e notevolmente accresciuta di Arrigo Lorenzi. Vol. 1. Milano, Hoepli, 1929—1930. 1. A—K, str. 997.
- Chisholm George: *Handbook of commercial geography*. 12. ed., rev. and ed. by L. D. Stamp. London, Longmans, 1932, str. 841. 25 sh.
- Clark Grover: *Economic rivalries in China*. New Haven, Conn, Yale 1932, str. 132. (Carnegie Endowment for int. peace. World econ. problems) 2 \$.
- Condliffe J. B.: *China to-day, economic*. Boston, World Peace Found, 1932, str. 214.
- Elliott W.: *The new British Empire*. New York, Mac Graw-Hill, 1932, str. 519. 5 \$.
- Harlow R. V.: *The Growth of the United States*. Rev. New York, Hold, 1932, str. 887.
- Insh G. P.: *Scotland and the modern world*. London, Johnston, 1932, str. 269.
- James F.: *England today. A survey of her economic situation*. London, King, 1932, str. 238.
- Iathrop H. O.: *Laboratory manual in industrial geography*. New York, American Bk, 1932, str. 208.
- Machray Robert: *Poland, 1914—1931*. New York, Dutton, 1932, str. 447. 3,75 \$.
- Newbiggin, Marion I.: *Southern Europe. A regional and economic geography of the Mediterranean lands. Italy, Spain, Portugal, Greece, Albania, and Switzerland*. London, Melhuen, 1932, str. 448. 15 sh.
- Patterson E. M.: *National and world planning*. Philadelphia. American Acad. of. Polit. & Soc. Science, 1932, str. 307. 2 \$.
- Roucek J. S.: *Contemporary Roumania and her problems. A study in modern nationalism*. Stanford Univ., Cal. Stanford Univ. Pr., 1932, str. 447. 4 \$
- Rowe J. W. F.: *Studies in the artificial control of raw material supplies*. Nr. 3. London, London and Cambridge Econ. Serv., 1932. Brazilian coffee. str. 90.
- Vakil C. N.: *Growth of trade and industry in modern India; an introductory survey*. New York, Longmans, 1932, str. 410. 5 \$.
- Buschendorf H.: *Die Kulturgeographie des Eichsfeldes*. Mühlhausen, Körtling, 1932, str. 148.

- Eckert Christian: Englands Aufstieg und Gefährdung in der Weltwirtschaft. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1932, str. 66. 2,80 M.
- Halfar K.: Die wirtschaftsgeographische Struktur des Seehafens Danzig in der Vor- und Nachkriegszeit. Eine kartogr. Studie mit 14. Kartogrammen. Danzig, Westpreuss. Verl., 1931, str. 31.
- Hettner A.: Grundzüge der Länderkunde. Bd. 1. Leipzig, Teubner, 1932. I. Europa, str. 383.
- Schützmeister P.: Der Mensch auf den Atollen der Südsee in seiner Abhängigkeit von der Landschaft hinsichtlich Siedlung, Wirtschaft und Verkehr. Winsen a. d. Luhe, Ravens, 1932, str. 103.
- Timm F.: Die Eisenbahnen des Westens der Vereinigten Staaten von Amerika im geographischen Bilde des Landes. Emsdetten, Lechte, 1932, str. 139.

VI.

ORGANIZACJA PRACY I PRZEDSIĘBIORSTW, NAUKA GOSPODARSTWA PRYWATNEGO, UMIEJĘTNOŚCI HANDLOWE, SZKOLNICTWO ZAWODOWE

Curzytek Jan inż.: Książka do prowadzenia rachunkowości rolniczej. Warszawa, Wyd. Ekon. Rolnej Drobnych Gospodarstw Instytutu Puławskiego, 1932.

Na początku swej działalności Wydział Ekonomiki Rolnej Drobnych Gospodarstw opierał się wyłącznie na rachunkowości, prowadzonej przez gospodarzy małych metodą sprawozdawczą. Rachunkowość ta dawała materiał dla prac naukowych, oraz dla ogólnych praktycznych celów, związanych z polityką ekonomiczną gospodarstw małych. Jednakże rachunkowość tego typu ma tę niedogodną stronę, że nie może być w zupełności wyzyskana przez samych gospodarzy dla analizowania wyników z ich własnych gospodarstw, gdyż ci nie mają do rozpatrywania książek z codziennymi zapiskami, a jedynie otrzymują zestawienia roczne według ogólnego schematu. Drugą niedogodnością systemu raportowego, a to dla Wydziału, jest stosunkowo duży koszt uporządkowania materiałów.

Z tych powodów Wydział przechodzi stopniowo na system książkowy. Książka tu omawiana, układu inżyniera rolnictwa Curzytka, zawiera schemat inwentarzy, obrotów zewnętrznych i wewnętrznych gospodarstwa, podzielonych na różne kategorie, oraz wzór zamknięcia rocznego. Jest to bardzo szczegółowa, bardzo obszerna książka rachunkowa, wzorowana na rachunkowości Laurowskiej, lecz od tej jeszcze obszerniejsza, gdyż zawiera obrót wewnętrzny naturaljami i dziennik czynności. Nie jest to winą, ani zasługą (jak kto chce uważać) inż. Curzytka, że książka jest taka, a nie inna. Inż. Curzytek, stały pracownik Wydziału, otrzymał zlecenie dopasowania swej książki ra-

chunkowej do treści praktykowanego już systemu raportowego, a to dlatego, aby nie przerywać rozpoczętego toku badań. Z tego zadania wywiązał się autor zupełnie poprawnie. Pomijamy omyłkę na str. 11 „Wskazówek”, gdzie cena jednostki podana jest za q zamiast za kg.

Należy zwrócić uwagę, że książka do zapisków gospodarczych, jak i „Wskazówki” są ułożone dla bardzo świątliwych włościan. Prowadzenie książki wymaga wiele wytrwałości. Jest to niezawodnie chlubą dla naszych gospodarzy małorolnych, że zdali egzamin udanie. W 1931/32 r. 325 gospodarzy wywiązało się ze zadania. W roku obecnym 414 gospodarzy rozpoczęło prowadzenie książek. Rozszerza się więc krąg zainteresowań rachunkowych. Oczywiście, nie jest zadaniem rachunkowości rolniczej być probierzem zdolności i wytrwałości elity gospodarczej (1 na 10.000), lecz rachunkowość powinna służyć szarej masie gospodarstw. Od tego celu odbiegamy coraz dalej. Badania dr. Sowińskiego wykazały, że gospodarstwa, objęte rachunkowością pierwotnego systemu raportowego już stoją znacznie wyżej średniego poziomu ogółu gospodarstw włościańskich w Polsce, nie są więc dobrą zbiorowością próbną. Wydaje się rzeczą nieomal pewną, że system książkowy przyczynił się do wydzielenia jeszcze więcej czołowych gospodarstw, a więc jeszcze więcej odchylających się od przeciwnej masy, którą chcemy i powinniśmy poznać.

Rodzi się pytanie, czy usiłowania polskie nie poszły znów po drodze prześcigania pomysłami narodów Zachodu, stających od nas o wiele wyżej pod względem kultury i środków materialnych. Czy nie byłoby lepiej, nie chcieć prześcigać rachunkowości Laur'a, a nawet nie chcieć iść z nią w równym rzędzie, ale sięgnąć po wzory Stieger'a i Wilde'go w Niemczech, gdzie został postawiony cel: jak najprostsza rachunkowość, jak największa masa gospodarstw obłych rachunkowością.

Prof. Stefan Moszczeński (Warszawa).

Lulek Tomasz: Zasady nauczania rachunkowości. Kraków, Księgarnia powszechna. 1932, str. 134.

W przedmowie stwierdza autor, że „praca niniejsza stanowi naukowe uzasadnienie, a zarazem wyjaśnienie metody dydaktycznej, zastosowanej przy układzie Metodycznego Podręcznika Księgowości Kupieckiej, którego część pierwsza wyszła w r. 1922, część druga w r. 1925”. Ponadto zaznacza autor, że mając do wyboru albo dawać praktyczne przykłady lekcji wzrokowych, albo też ograniczyć się do uwag dydaktycznych natury ogólnej i szczegółowej w zakresie rachunkowości, zdecydował się na tę drugą ewentualność, uzasadniając to tem, że zasady nauczania tego przedmiotu nie są dotąd naukowo zbadane i ustalone. Zachodzi zatem przedewszystkiem po-

trzeba teoretycznego ich ujęcia i wyświetlenia partyj wątpliwych, aby na tej podstawie można przystąpić do zagadnień szczegółowych, do których należą także lekcje wzorowe.

W części szczegółowej (str. 54 do końca) podaje autor cenne wskazówki dydaktyczne, potrzebne przy nauczaniu rachunkowości, stosowanej w różnych rodzajach przedsiębiorstw (handlowych, bankowych, fabrycznych), których w krótkiej ocenie omówić się nie da. Natomiast podkreślić należy niektóre wywody, zawarte w części ogólnej.

Tak więc przedstawione są w części ogólnej jasno cele dydaktyczne (str. 12) rachunkowości, do których „należy poznanie i zrozumienie zasad rachunkowości oraz opanowanie jej techniki. Oba te cele są ze sobą ściśle związane; osiągnięcie jednego nie jest możliwe bez pełnego osiągnięcia drugiego. T. zw. rozumienie przedmiotu bez biegłości w wykonywaniu prac technicznych przedstawia się najczęściej jako ignorancja połączona z błądą. Nie powinno więc być tolerowane, zwłaszcza, że szkoła zawodowa przygotowuje do życia praktycznego, które wymaga od ucznia umiejętności zastosowania nabytych w szkole wiadomości a nie zadowala się samem ich rozumieniem”. Przytoczone zdanie zbija rozpowszechnione mniemanie, że w wyższych szkołach handlowych zbyteczną jest nauka techniki księgowości.

Ważnym zagadnieniem poświęcony jest ustęp „Nauczania szkolne a praktyka handlowa” (str. 36) „Zadaniem szkoły zawodowej nie może być ściśle naśladowanie praktyki pod każdym względem. Szkoła ma nauczyć zasad rachunkowości oraz jej techniki, t. j. prac wykonawczych. Aby określić stosunek nauczania do praktyki, trzeba odróżnić jego treść i formę. Treść stanowią czynności i zwyczaje kupieckie w zakresie rachunkowości, formę zaś sposób i kolejność ich wykonywania. Nauczyciel musi trzymać się treści, spotykanej w praktyce, t. j. uczyć tego, co się stosuje i jak się stosuje w praktyce. Nie oznacza to ślepego naśladownictwa, kopjowania wzorów praktycznych, już choćby dlatego, że praktyka jest różnorodna, co zmusza do krytycznego przeglądu wzorów i metod i wybierania najlepszych”.

Do celów wychowawczych rachunkowości zalicza autor nauczanie porządku i staranności w wykonywaniu pracy podjętej, co łączy się znowż z kształceniem charakteru, następnie wyrobienie zdrowych poglądów ekonomicznych na tej podstawie, że rachunkowość „wykazuje w sposób ścisły i oczywisty, że środki przedsiębiorstwa równie jak możliwości osiągnięcia zysków są ograniczone”, podczas gdy koszty i straty są nieograniczone.

W osobnych ustępach omówione zostały „zakres nauczania rachunkowości” (str. 16), „ogólne zasady nauczania w zastosowaniu do rachunkowości” (str. 25), „kolejność ksiąg w nauczaniu” (str. 37), „program nauczania” (str. 42), „rozkład materiału” (str. 46), „tok nauczania” (str. 47) i „przygotowanie nauczycieli” (str. 50).

Na zakończenie zaznaczyć należy, że prof. Lulek, wybitny znawca teorii księgowości kupieckiej, autor pierwszej polskiej pracy naukowej z zakresu księgowości („Teoretyczne podstawy księgowości kupieckiej”), przyszedł do przekonania — jak stwierdza na str. 5 omawianej tu pracy —, że w miejsce wprowadzonej przed laty około 20 nazwy „księgowość” zamiast „buchalterja”, wskazany jest a nawet konieczny powrót do dawnej polskiej nazwy „rachunkowość”, „Powrót” ten uzasadnia autor szczegółowo, — W związku z tem wspomnieć tu wypada, że w ostatnich czasach toczy się na łamach pism zawodowych polemika w sprawie stosowania nazw „księgowość”, „książkowość”, „rachunkowość”, „licznictwo” i t. d. Zajęte obecnie przez prof. Lulka stanowisko w tej sprawie powinno ułatwić zakończenie polemiki na korzyść terminu „rachunkowość”.

„Zasady nauczania rachunkowości” prof. Lulka są niezmiernie wartościową pracą, opartą na długoletniej praktyce nauczycielskiej oraz na gruntownem przemyśleniu a jej przestudjowanie odda wielkie usługi przy nauczaniu rachunkowości.

Prof. W. Skalski (Poznań).

- A n t c z a k Jan N.: Księgowość w mleczarniach. Poznań 1932. Nakł. Spółdzielni Wydawn. U. Z. S. w Poznaniu, str. 106 + 3 nlb.
- B i g d a A.: Wiadomości o towarach w zakresie szkoły średniej handlowej. Cz. II. Towary organiczne. Lwów 1932, str. 188.
- K a l i s k i P.: Uwagi w sprawie uproszczonych ksiąg handlowych. Warszawa 1932, str. 4.
- M a r t o w i c k i N.: Organizacja pracy akordowej w kolektywach. Centrwydaw. Wszzechukr., str. 40.
- M e d y k J.: Metoda buchalterji przebitkowej na schematach „Janosław”. Warszawa 1932, str. 18.
- S t i l l e r W. i S k o w r o n S.: Pojedyncza księgowość rzemieślnicza. Poznań 1932. Nakł. Księg. Św. Wojciecha, str. 94.

Czasopisma: B o r n s t e i n M.: Organizacja zakupów (Przegląd Organizacji, zeszyt 11. 1932). — C z a r n e c k i A.: Na marginesie prac branżowych kupiectwa (Tygodnik Handlowy, Nr. 42. 1932). — D a l e w s k i E. Inż.: Kontrola i premjowanie pracy maszynistek (Przegląd Organizacji, zeszyt 12. 1932). — F l a c h T.: Arkusze kontrolne dla bibliotek (Przegląd Organizacji, zeszyt 1.

1933). — *Gizowski J.*: Sporządzanie harmonoplanów biegu pracy (Przegląd Organizacji, zeszyt 1. 1933). — *Haneman J.*: Analiza strukturalna i materialna oraz krytyka bilansu (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 1. 1933). — *Heidrich Z. A.*: Raporty sprzedawców (Przegląd Organizacji, zeszyt 1. 1933). — *Hulanicki S.* Inż.: Automatyczny świetlny wykres Gantta (Przegląd Organizacji, z. 11. 1932). — *Kwieciński A.* Inż.: Całkowita wydajność gospodarcza, jako decydujące kryterjum w kalkulacjach porównawczych (Przegląd Organizacji, z. 12. 1932). — *Langner E.*: Sprzedażoznawstwo (Tygodnik Handlowy, Nr. Nr. 41 i 42. 1932). — *Łagiewski G.*: O kontroli buchalteryjnej (Przegląd Organizacji, zeszyt 12. 1932). — *Łopuszyński M.* Inż.: Kontrola kosztów własnych i zarządzanie na podstawie budżetu w przedsiębiorstwie budowlanem (Przegląd Organizacji, zeszyt 1. 1933). — *Maksilejson N.*: O etyce w zawodzie rzeczoznawcy księgowego (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 10. 1932). — *Milewski J.* Inż.: Obliczanie kosztów własnych w przemyśle chemicznym (Przegląd Organizacji, zeszyt 11. 1932). — *Nawrocki B.* Inż.: Wzorcowa metoda ustalania kosztów własnych na tle referatów i rozpraw V. Międzynarodowego Kongresu Naukowej Organizacji (Przegląd Organizacji, zeszyt 12. 1932). — *Tenże*: Budżet jako podstawa określania i kontroli kredytów udzielanych przez banki na tle referatów i rozpraw V-go Międzynarodowego Kongresu Naukowej Organizacji (Przegląd Organizacji, zeszyt 1. 1933). — *Nowakowski B.* Dr.: Higiena pracy w przemyśle chemicznym (Przegląd Organizacji, zeszyt 11. 1932). — *Pfanhauser J.* Inż.: Psychotechnika a przemysł chemiczny (Przegląd Organizacji, zeszyt 11. 1932). — *Piotrowski W.*: Oświata zawodowa (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 24. 1932). — *Proksch K.*: Uproszczona czy normalna księgowość (Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze, Nr. 23. 1932). — *Ruksiński Z.*: Uproszczona księgowość w świetle krytyki (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 10. 1932). — *Tenże*: Rachunkowość jako organ kontrolujący (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 10. 1932). — *Scheffs M.*: Historia powstania bilansu majątkowego (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 10. 1932). — *Tenże*: Obciążenia rolnicze a rachunkowość (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 1. 1933). — *Sierpiński S.* Inż.: Planowanie przebiegu pracy zapomocą tablic (Przegląd Organizacji, zeszyt 12. 1932). — *Tomaneck F.* Dr.: Zagadnienie wartości a bilans (Czasopismo Księgowych w Polsce, Nr. 1. 1933). — Akcja Związku Izb Przemysłowo-Handlowych w sprawie ksiąg handlowych (Tygodnik Handlowy, Nr. 3. 1933).

Ippolito T.: La contabilità sistematica nelle imprese industriali e mercantili, svolta secondo concreti procedimenti. Milano, Ist. di ricerche econ. aziendali, 1932, str. 223. _____

Austin C. G.: The law of the sale of goods. London, Pitman, 1932, str. 174.

Bart E. R.: Retail management. Knacks, methods, policies. Chicago, Bureau of Business Practice, 1932, str. 206.

- Maynard H., Weidler W. and Beckmann T.: Principles of marketing. Rev. ed. New York, Ronald, 1932, str. XXII + 790.
- Robbins E., and Folts F.: Industrial management. A case hook. London. Mac Graw-Hill, 1932, str. 771. 30 sh.
- Welch H. J. and Miles G. H.: Industrial psychology in practice. London, Pitman 1932, str. 263.
- Westbrook F. A.: Industrial management in this machine age. Introd. by Stuart Rowe. New York, Crowell, 1932, str. 423. 3,50 \$.
- Wheldon H.: Cost accounting and costing methods. London, Macdonald & Evans, 1932, str. 411. _____
- Hatheyer E.: Über das Wesen der Kosten. Ein Beitr. z betriebswirtschaftl. Kostentheorie. Wien 1931, str. 123.
- Hoffmann A.: Wirtschaftslehre der Kaufmännischen Unternehmung. (Betriebswirtschaftslehre). Leipzig, Buske 1932, str. 812.
- Clark Wallace: Leistungs- und Materialkontrolle nach dem Gantt-Verfahren. Berecht. Übertr. ins Dt. von I. Witte. München, Oldenbourg, 1932, str. 107.
- Fluss F.: Die volkswirtschaftliche Bedeutung der Reklame. Leipzig, Moltzen. 1932, str. 83.
- Fraenkel K. u. Freund H.: Lehrbuch des Zeitstudiums. Berlin, Stilke, 1932, str. 262.
- Leitner F.: Bilanztechnik und Bilanzkritik. Neue Ausg. d. 8 u. 9., neu bearb. Aufl. Berlin, de Gruyter, 1932, str. 481. 16,50 M.
- Miller M.: Die Berücksichtigung von Geldwertschwankungen in Buchhaltung und Bilanz. Nürnberg, Kriese, 1932, str. 110.
- Popp Ewald: Vom Arbeiten nach dem Prinzip der wissenschaftlichen Betriebsführung (Taylor-Prinzip). Erfahrungen u. Gedanken aus d. Praxis. Köln, Greven, 1932, str. 92.
- Rothe F.: Der praktische Volks- und Betriebswirt in der modernen Wirtschaft. Inhalt und Aufgaben leitender Tätigkeit. Leipzig, Hirschfeld, 1932, str. 87. 2,80 M.
- Rothenberger O.: Die theoretische Fundierung der Betriebswirtschaftslehre. Hildesheim, Lax, 1932, str. 49.

VII.

SPÓŁDZIELCZOŚĆ

- Jenner Władysław: Ekonomika ruchu spółdzielczego, z przedmową prof. Leopolda Caro. Lwów, Towarzystwo Ekonomiczne we Lwowie, 1932, str. 198.

Lwowskie Towarzystwo Ekonomiczne przystąpiło do wydawania biblioteki, której tom pierwszy stanowi dzieło p. Jennera. W ru-

chu spółdzielczym istnieją trzy zasadnicze doktryny: rocdzelska (szkoły z Nimes), Raiffeisena i Schultze'go z Deutsch.

Ta ostatnia, jak wiadomo, została przeszczepiona na nasz grunt przez ks. Wawrzyniaka, ks. Szamarzewskiego i innych wybitnych działaczy wielkopolskich, dzisiaj zaś znajduje swój konkretny — praktyczny i teoretyczny — wyraz w potężnej Unji Związków Spółdzielczych.

Otóż praca p. Jennera jest usiłowaniem oświetlenia całokształtu ruchu nie tylko spółdzielczego, lecz wogóle całokształtu aktualnych zagadnień ekonomicznych z punktu widzenia ideologii U. Z. S. Powiedzmy od razu, że z zadania tego autor wywiązał się znakomicie. Naturalnie kooperatyści stojący na gruncie innych doktryn znajdują w pracy p. J. obszerny materiał do polemiki, chociaż wszystkie trzy kierunki spółdzielcze mają pewien wspólny dorobek ideowy, co pozwala im na współdziałanie w pewnych granicach.

Wspólny ten dorobek autor w sposób niezwykle ścisły i jasny przedstawia w rozdziałach o „istotnych cechach” i „istotnych tendencjach” ruchu spółdzielczego.

W obszernym rozdziale o „podłożu ekonomicznem ruchu spółdzielczego” autor analizuje różne rodzaje spółdzielczości: wytwórczą, spożywczą, rzemieślniczą, chałupniczą, rolniczą, kupiecką; w analizie tej, zgodnie ze swą doktryną, kładzie główny nacisk na cztery ostatnie rodzaje, — co ma tę dodatnią stronę, że pozwala autorowi przytoczyć wiele mało znanych wiadomości o organizacji wspólnych zakupów i wspólnej sprzedaży (u rzemieślników zwłaszcza), na czym jednak cierpi trochę przejrzystość wykładu o kooperacji kredytowej, która obsługuje jednocześnie różne grupy drobnych producentów.

W końcowych częściach pracy autor zwalcza zarówno etatyzm, jak i liberalizm, widząc w ruchu spółdzielczym i jego rozwoju najracjonalniejszą drogą postępu ekonomicznego. Spółdzielczość, zdaniem autora, będzie rozwijać się w państwach gospodarczo samostarczalnych. Niepodobna, naturalnie, w krótkiej recenzji rozstrzygać odwiecznego sporu wolnohandlowców z protekcjonistami, oraz analizować licznych kompromisów, jakie teoria i praktyka usiłują znaleźć pomiędzy tymi dwoma biegunowo sprzecznymi kierunkami. Zaznaczamy więc tylko, że autor jest stanowczym zwolennikiem samostarczalności.

Ostatni rozdział „spółdzielczość w stanie gospodarczym Polski” daje szczegółowy obraz ruchu spółdzielczego w r. 1929-ym i wykazuje szczególne znaczenie, jakie dla Polski zwłaszcza, jako dla kraju uboższego, ma spółdzielczość.

Praca zaleca się jasnością wykładu, pięknym, niekiedy porywającym stylem. Jest owiana duchem wielkiego umiłowania przed-

Prof. J. Kurnatowski (Warszawa).

Czasopisma: Bienenstock E.: Louis-Blanc — spółdziałca rewolucji (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 12. 1932). — Całkosiński A. Dr.: Nauczanie spółdzielcze w Unji Związków Spółdzielczych w Polsce (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 11. 1932). — Chmielewski Z.: Postacie spółdziałania (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 1. 1933). — Dąbrowski F.: Kształcenie zawodowe i spółdzielcze na terenie spółdzielczych organizacji ukraińskich w Polsce (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 11. 1932). — Tenże: Propaganda spółdzielczości i kształcenie zawodowe na terenie wojskowych organizacji spółdzielczych (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 12. 1932). — Karon J.: Spółdzielczość a państwo w dobie kryzysu (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 1. 1933). — Knaur T.: Warunki dalszego rozwoju ukraińskiej kooperacji mleczarskiej (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 1. 1933). — Tenże: Ukraińska spółdzielczość mleczarska w całokształcie ruchu spółdzielczego mleczarskiego w Polsce (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 12. 1932). — Przegaliński B.: Spółdzielczość a emigracja (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 11. 1932). — Sokołowski S. Inż.: Bekoniarnie i organizacja spółdzielni bekonowych (Gazeta Rolnicza, Nr. 1—2. 1933). — Weydlich K. Dr.: Sposoby oświatowej pracy spółdzielczej w Zjednoczeniu Z. S. R. i zawodowych organizacjach rolniczych (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 11. 1932). — Rozwój spółdzielni rolniczych w Stanach Zjednoczonych (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 12. 1932). — Ogólnokrajowe spółdzielcze organizacje zbytu w Stanach Zjednoczonych (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 1. 1933). — Spółdzielczość w Hiszpanji (Spółdzielczy Przegląd Naukowy, zeszyt 1. 1933).

Buchner H.: Die sozialkapitalistischen Konsumvereine. München, Eher, 1932.

Lama E.: L'economia corporativa e la cooperazione. Roma, Coop. Ape, 1931, str. 54.

Hough E. M.: The co-operative movement in India. Its relation to a sound national economy. London, King, 1932, str. 368.
str. 71.

C. Dział samorządowy

I. SAMORZĄD TERYTORIALNY

I. Teorja, historia, specjalne rozprawy teoretyczne, zagadnienia ustrojowe, organizacja, sprawy urzędnicze, ogólna polityka komunalna.

Brzeziński Wacław: Terytorjalna organizacja gminy wiejskiej w Polsce — wnioski do reformy. Warszawa, Samorządowy Instytut Wydawniczy, 1932, str. 126.

Praca p. W. Brzezińskiego jest rozprawą doktorską, przyjętą przez Radę Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Rozprawa dzieli się na 3 części, z których pierwsza dotyczy historii i obecnego stanu terytorjalnej organizacji gminy wiejskiej w Polsce. Część ta zawiera rozdziały: o historii sprawy gminnej w Polsce pod rozbiorem, o sprawie jednolitego typu gminy wiejskiej w Państwie Polskim od r. 1918 do chwili obecnej oraz podaje ogólną charakterystykę terytorjalnej organizacji gminy wiejskiej w Państwie Polskim. Część druga rozprawy zawiera wnioski do reformy terytorjalnej organizacji gminy wiejskiej. W części tej autor mówi o warunkach geograficznych i ogólnych zasadach ustroju administracji jako o czynnikach oddziaływających na terytorjalną organizację administracji publicznej, o zasadach terytorjalnej organizacji zw. komunalnych, o stanowisku gminy wiejskiej w ustroju polskiej administracji publicznej, o zakresie działania gminy wiejskiej oraz o wnioskach do reformy. Autor podaje następujące zasady terytorjalnej organizacji Zw. Komunalnych:

Naczelną zasadą budowy związku komunalnego jest pokrywanie się jego terytorjum z terytorjalnym kręgiem zainteresowania w realizacji zadań, jakie tej jednostce powierzamy.

Z charakteru prawnego Związku Komunalnego, jako związku publiczno-prawnego o charakterze terytorjalnym, wyposażonego w pewne uprawnienia do świadczeń ze strony własnego terytorjum i na tych świadczeniach opierającego swoją gospodarkę wynika druga ogólna zasada, a mianowicie obszar związku komunalnego powinien być wystarczający na pokrycie jego potrzeb materialnych.

Również z charakteru prawnego związku komunalnego, jako jednostki administracji samorządowej, wynika, trzecia zasada: obszar związku komunalnego powinien zapewnić samorządowi niezbędny do pracy element społeczny (str. 83).

Omawiając dynamikę rozwoju zadań samorządu gminnego autor wyraża pogląd, że „coraz większa część zainteresowań spo-

łecznych i gospodarczych mieszkańca wsi wykracza poza ramy miejscowości historycznej". „Należy się więc liczyć z dalszym wzrostem ilości tych zadań samorządowych, które przerastają ramy wsi, jako zwartego skupienia osad włościański (str. 88)". Niezależnie od tego autor stwierdza istnienie i takich zadań samorządowych, które wynikają wyłącznie z potrzeb poszczególnych wsi i dla których wieś byłaby najodpowiedniejszą jednostką dla ich podjęcia i przeprowadzenia.

Według autora (str. 89) obie kategorie zadań powinny znaleźć swoje odpowiedniki w terytorjalnych jednostkach samorządowych — w gminie i wsi — gromadzie. Samorząd gminny i samorząd gromadzki powinny się wzajemnie uzupełniać i posiadać taką organizację, ażeby powierzone im zadania mogły być rozwiązywane w sposób równie celowy jak i ekonomiczny. Zasadniczym typem gminy wiejskiej w Polsce powinna więc być gmina zbiorowa, ale nie jednolita lecz złożona. Stanowisko swe w tym względzie autor uzasadnia przykładami z Prus, Rumunii i Anglii.

Przechodząc do wniosków, autor wypowiada się za gminą zbiorową złożoną z pewnej liczby wsi (gromad), jako jednostek terytorjalnych o charakterze publiczno-prawnym, powołanych do wykonywania w ramach samorządu gminnego niektórych zadań dotyczących wyłącznie lokalnych interesów wsi (str. 100). Przy tym ustroju czynności wymagające fachowego personelu będą powierzone wyłącznie administracji gminy zbiorowej, wobec której organ wykonawczy gromady będzie występował w roli organu pomocniczego. Przy gromadzie pozostaną tylko te zadania, które dadzą się przeprowadzić siłami funkcjonariuszów honorowych.

W rozdziale III rozprawy autor omawia terytorjalną organizację gminy wiejskiej w rządowym projekcie ustawy o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorjalnego. — Autor nie zgadza się na sformułowanie w projekcie zasady zbiorowego organizmu gminnego (według projektu w skład gminy wiejskiej ma wchodzić jedno lub więcej osiedli), podaje postanowienia projektu pod tym względem krytyce. Krytykuje również nie przyznanie w projekcie gromadzie charakteru publiczno-prawnego.

Rad. min. Piotr Typiak (Warszawa).

K a l e n d a r z S a m o r z ą d o w y n a r. 1933. Warszawa, Samorządowy Instytut Wydawniczy, str. 464.

Informator dla instytucyj samorządowych oraz urzędników samorządowych, wyszedł w formie kieszonkowym tak, jak w roku zeszłym, tj. w formie najpraktyczniejszej. O zeszłorocznym kalendarzu pisałem szczegółowo w Ruchu Prawnym, i Ekonomicznym, zeszyt II, str. 342.

W roku bieżącym przybyło informacji nowych, jak: taryfa składek kas chorych, taryfa opłat na ubezpieczenie od wypadków, taryfa składek Funduszu Bezrobocia, dalej składek do Z. U. P. U. oraz składek do Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych (przymusowe ubezpieczenie od ognia dla wszystkich dzielnic poza b. dz. pruską), wreszcie taryfa opłat na rzecz Funduszu Pomocy Bezrobocia i podatku od spadków i darowizn.

Rozbudowany też został „Encyklopedyczny przegląd Komunalnych Kas Oszczędności”.

Dla dalszego udoskonalenia tego praktycznego informatora pozwalam sobie na następujące uwagi: Należałoby powiększyć w następnych wydaniach informacje zawodowo-urzędnicze.

Koniecznym byłoby podawanie przy wszelkich opłatach podstawy prawnej, której najczęściej brak albo podana jest niedokładnie i gdzieś na końcu. Najlepiej stale podawać podstawę prawną pod odnośnym tytułem. Jest to rzecz konieczna dla wyszukania odnośnej ustawy i rozporządzenia.

Między samorządowymi instytucjami finansowymi pominięto Krajowy Bank Pożyczkowy w Poznaniu i Pomorską Krajową Kasę Pożyczkową.

W bardzo potrzebnym „podziale administracyjnym na powiaty” koniecznym jest dodać w właściwym miejscu liczbę powiatów w każdym województwie oraz wszystkich powiatów w całej Polsce, czego brak. W wykazie miast to samo, brak ogólnej liczby miast, a także należałoby podać przy każdym mieście nietylko powiat, ale i województwo.

Nazwa działu „Organizacja urzędów administracji ogólnej” nie odpowiada treści, gdyż podaje on tylko nazwiska i skład organów admin. ogólnej.

Przy podatku od uposażeń korekta nie zauważyła błędu, że t. zw. „kumulacyjny”, tj. uzupełniający podatek od uposażeń z kilku źródeł, wydrukowano jako „komunalny podatek dochodowy” (s. 156).

Dział „Encyklopedyczny przegląd Komunalnych Kas Oszczędności” nie uważałbym za wskazany, jeśli nie chodzi głównie o cel finansowy wydawnictwa. Obciąża on w wysokim stopniu formę kieszonkową Kalendarza (a ma być jeszcze znacznie rozszerzony), natomiast podawanie dla każdej kasy oszczędności członków rady i zarządu, a nawet księgowych jest zupełnie zbędne, tembardziej, że kalendarz nie podaje nazwisk daleko ważniejszych, jak np. prezydentów miast i burmistrzów. Tego rodzaju przegląd nadawałby się raczej do osobnego Kalendarza Komun. Kas Oszczędności, któryby także miał dużą rację bytu, ale naturalnie musiałby zawierać przede wszystkim informacje potrzebne dla Komun. Kas Oszczędności.

Możeby Samorządowy Instytut Wydawniczy pomyślał zatem o podobnym wydawnictwie także dla Komunalnych Kas Oszczędności.

Natomiast obecny Kalendarz Samorządowy powinien stosownie do swego rozwoju iść w kierunku praktyczności przede wszystkim dla urzędników samorządowych, a przez rozszerzenie działu urzędniczego stać się koniecznym „vademecum” dla każdego urzędnika samorządowego.

Analogiczny informator powinien też powstać dla urzędników państwowych, uwzględniając znowu sprawy administracji ogólnej i innej państwowej.

Tego rodzaju wydawnictwa przedwojenne były bardzo celowe i cieszyły się dużym powodzeniem.

Dr. Władysław Dalbor (Poznań).

Rocznik Statystyczny m. Poznania za lata 1929—32.
Poznań, Magistrat, 1932, str. 98.

Zdaje się, że głównie z powodu trudności finansowych Urząd Statystyczny m. Poznania wydał swój ostatni rocznik za trzy lata łącznie, t. j. za rok 1929, 30 i 31. Ukazał się on pod koniec ubiegłego roku i stanowi w kolejności siódmy tom. Na 98 stronach formatu 4-ki zobrazowano danymi statystycznymi możliwy całokształt różnolitych przejawów życia w m. Poznaniu od r. 1928. Przejrzysty układ treści nowej tej publikacji nie różni się od schematów poprzednich roczników. Jednolitą bowiem formę zachowują Roczniki poznańskie od r. 1925, kiedy ostatecznie ustalono zasady gromadzenia materiału statystycznego. Też same więc znajdujemy rozdziały i rubryki: meteorologia, obszar miasta i stosunki mieszkaniowe, ludności, napływowy i naturalny jej ruch; zdrowie publiczne, opieka społ., oświata, kultura i sztuka; praca i ubezpieczenia społ., ceny, życie gosp., bezpieczeństwo publiczne, statystyka finansowa i varia (urzędnicy miejscy i wybory). Zmieniły się jedynie dane, które uwarunkowane zostały zmianami życia i będące zarazem wyrazem tych zmian.

Ostatni powszechny spis ludności z grudnia 1931 r. wykorzystany został w omawianym roczniku tylko jak najogólniej ze względu na zasadę pierwszeństwa co do pełnego ogłoszenia spisowego materiału, zastrzeżoną Głównemu Urzędowi Statystycznemu, chociaż — jak mi wiadomo — Urząd Statyst. m. Poznania posiada cały materiał spisowy, dotyczący Poznania kompletnie opracowany.

Z ostatnim rocznikiem warto zapoznać się w szczegółach. W taki bowiem sposób najlepiej oceni się jego wartość naukową i przydatność życiową. *Mg. Stanisław Waszak (Poznań).*

Kopczyński Edmund: Podręcznik dla sołtysów na obszarze b. zaboru rosyjskiego. Warszawa, Nakł. Związku Pracowników Samorządu Powiatowego R. P., 1931, str. 296.

Na sołtysach w b. zaborze rosyjskim ciążyą bardzo liczne ustawowe obowiązki. Dotychczas nie posiadamy jednak znowu obowiązujących w tym zakresie przepisów, podręcznik zatem p. E. Kopczyńskiego wypełnia w tej dziedzinie istniejącą lukę. Podręcznik posiada treść podzieloną na cztery działy, które zawierają: a) zasady ustrojowe Państwa i podział władz, b) dane, dotyczące ustroju gromady i formy urzędowania sołtysa, c) obowiązki sołtysa w poszczególnych dziedzinach pracy gminnej, d) załączniki. Materiał dotyczący obowiązków sołtysa został wszechstronnie opracowany, zawiera jednakże pewne luki, np. brak w podręczniku wskazówek co do obowiązków sołtysa w wyznaczaniu stróży nocnych, zwalczaniu chorób roślin, noclegowania podróżnych po wsiach. Podręcznik opracowany został bardzo przystępnie w formie pytań i odpowiedzi na nie w oparciu się o obowiązujące przepisy.

Rad. P. Typiak (Warszawa).

Bigo T.: Z ustrojowych zagadnień samorządu, Lwów, Księgarnia Pedagogiczna, 1933, str. 31.

Górczyński St.: Przywilej Władysława Łęczycko-Dobrzyńskiego z 1332 (uwagi o Łodzi średniowiecznej). Warszawa, Świat współczesny, 1932, s. 26.

Grochowski R.: Organizacja i zakres działania biura wydziału powiatowego. Warszawa 1932.

Uzdrowiska polskie. Warszawa, Zw. uzdrowisk polskich, 1932.

Wysłouch S.: Ziemia oszmiańska. Wilno, 1932.

Czasopisma: Dalbor W.: Czy K. K. O. są urzędami publicznymi (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 12. 1932). — P-łski J.: Nowelizacja ustawy o K. K. O. (Czasopismo Kas Oszczędności, Nr. 12. 1932). — Rychliński St.: Przebudowa współczesnego miasta (Droga, Nr. 2. 1933). — R z.: Najpilniejsze potrzeby samorządu (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 19. 1932). — R z ó s k a J.: Nadzór nad samorządem w rząd. proj. ust. samorz. (Głos Gminy wiejskiej, Nr. 20—21, 1932). — R z ó s k a J.: Ordynacja wyborcza do gminy wiejskiej i gromady według proj. ust. samorządowej (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 1, 1933). — Typiak P.: Nowe przepisy kancelaryjne w gminach (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 1. 1933). — Z a ł e s k i Z.: Po dziesięciu latach (Kronika m. Poznania, Nr. 4. 1932). M.: Na temat aktualny (Pracownik samorządowy, Nr. 17. 1932). — S o b i e s k i A.: Idealny typ pracownika gminnego (Pracownik Samorządowy, Nr. 17. 1932). — L e s z c z y Ń s k i M.: Na temat aktualny (Pracownik Samorządowy, Nr. 18. 1932). B r . J.: Projekt reorganizacji ubezpieczenia chorobowego pracowników samorządów (Pracownik Samorządowy, Nr. 19. 1932). — A . H.: Na temat aktualny

(Pracownik Samorządowy, Nr. 21. 1932). — J. A.: Postępowanie dyscyplinarne przeciw pracownikom samorządowym (Pracownik Samorządowy, Nr. 22. 1932). — Namysłowski W.: Istota stosunku służbowego funkcjonariuszów komunalnych (Pracownik Samorządowy, Nr. 23—24. 1932). — Wotke A.: Nowe prawo dyscyplinarne w Prusach (Pracownik Samorządowy, Nr. 23—24. 1932). — Ciok K.: Usprawnienie biurowości urzędów gminnych (Pracownik Samorządowy, Nr. 1. 1933). — J. A.: Kto zwalnia dyscyplinarne pisarza gminnego w woj. wsch. (Pracownik Samorządowy, Nr. 2. 1933). — Leszczyński M. H.: Nowelizacja rozp. Prez. R. P. o ubezpieczeniu pracownika umysłowego (Pracownik Samorządowy, Nr. 2. 1933). — Pacholczyk A.: Projekt ustawy samorządowej (Pracownik Samorządowy, Nr. 3. 1933). — T. K.: Przewodniczący czy wydział powiatowy (Samorząd, Nr. 48. 1932). — Dunin Markiewicz E.: Samorząd jako czynnik twórczy w popieraniu rolnictwa (Samorząd, Nr. 48. 1932). — Twerdochlib M.: Zawieszenie w urzędowaniu członka gminy z wyboru (Samorząd, Nr. 48, 1932). — Korwin-Piotrowski M.: Prawda o ciężarach samorządowych (Samorząd, Nr. 50. 1932). — Różański S.: Plany i szkice regionalne a prace sejmików (Samorząd, Nr. 52. 1932). — Jaroszyński M.: Samorząd i samorządowcy (Samorząd, Nr. 2. 1932). — Strzelecki J.: Rozważania na temat istoty samorządu (Samorząd, Nr. 2. 1932). — Zakrzewski S.: Współdziałanie samorządu z organizacjami społecznymi (Samorząd, Nr. 4. 1932). — A.: Ważniejsze poprawki do proj. ustawy o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorjalnego (Samorząd, Nr. 4. 1933). — Twerdochlib M.: Prowadzenie ksiąg umów przez urzędy gminne (Samorząd, Nr. 4. 1933). — Jaroszyński M.: Sfery gospodarcze w sprawie komunalnej ordynacji wyborczej (Samorząd, Nr. 5. 1933). — Wielopolski A.: Podwoje dla wojska w czasie pokoju (Samorząd, Nr. 5. 1933). — A.: Ważniejsze poprawki w sprawie nadzoru nad samorządem (Samorząd, Nr. 5. 1933). — Miklaszewski Samorząd terytorjalny a Izby Rolnicze (Samorząd, Nr. 7. 1933). — Chylewski J.: Pojęcie miasta na terenie woj. połud. a proj. ust. o ustroju samorządu terytorjalnego (Samorząd, Nr. 7. 1933). — Jaroszyński M.: Teksty ustaw o ustroju samorządu terytorjalnego (Samorząd, Nr. 8, 1933). — Wielopolski A.: W obronie własnego zakresu działania (Samorząd, Nr. 8. 1933). — Jaroszyński M.: Ku racjonalizacji gospodarki komunalnej (Samorząd Miejski, Nr. 23. 1932). — Grenowski J.: Pojęcie samorządu terytorjalnego (Samorząd Miejski, Nr. 24. 1932). — Kohlmann K.: Dokoła sprawy nowelizacji ustawy o K. K. O. (Samorząd Miejski, Nr. 1. 1933). — Ustrój Wiednia (Samorząd Miejski, Nr. 1. 1933). — Strzelecki J.: Miasta w Polsce wykazujące spadek i największy przyrost ludności w okresie terytorjalnego w organizacji robót publicznych w Niemczech (Samorząd Miejski, Nr. 4. 1933). — Ważniejsze poprawki do rząd. proj. ust. o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorj. odnoszące się do miast (Samorząd Miejski, Nr. 3. 1933). — Dalbor W.: Kompetencje organów kolegjalnych w proj. ust. samorządowej (Samorząd Miejski, Nr. 4. 1933). — W. D.: Dochodzenie i egzekucja

roszczeń prywatno-prawnych do związków komunalnych (Wiadomości Samorządowe, Nr. 23—24. 1932). — Biuro samorządowe w Poznaniu. — Likwidacja biura samorządowego (Wiadomości Samorządowe, Nr. 1. 1933).

- Bartsch B.: Landes- u. Gemeindeabgaben. Wien, Staatsdruckerei, 1932, str. 24. 0,90 M.
- Dreysel H.: Zwangseingemeindung u. Selbstverwaltung. Dresden, Bisse-Verl., 1932, str. 100.
- Falck E.: Kommunale Wirtschaftspolitik. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1932, str. 346. 16 M.
- Forsthoff E.: Die Krise d. Gemeindeverwaltung im heutigen Staat. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1932, str. 75. 3,50 M.
- Helffritz H.: Grundriss des preussischen Kommunalrechts, 3 Aufl. Berlin. Vahlen, 1932, str. 178. 3,80 M.
- Holz G.: Die Entwicklung d. Einkörpersystems in dem Verfassungsrecht d. deutschen Städte u. in den Entwürfen zu einer Reichsstädteordnung. Berlin, Heymann, 1933, str. 82. 5 M.
- Rienhardt A.: Ortsvorsteher u. Genieinderat in Württemberg. Backnang Stroh, 1932, str. 136. 4,80 M.
- Schmitz K.: Die kommunale Umgliederung im rheinisch-westfälischen Industriegebiet im Jahre 1929. Würzburg, Mayr, 1932, str. 52.
- Schneider G.: Die Rechtsstellung u. Verwaltung d. englischen Grosstädte. Leipzig, Noske, 1932, str. 73. 4 M.
- Sehübel K.: Die rechtliche Stellung d. Ortsvorstehers im württembergischen Gemeinderecht. Leipzig, Weicher, 1932, str. 50. 2,50 M.
- Schumacher Fr.: Das Werden einer Wohnstadt. Bilder v. neuem Hamburg. Hamburg, Westermann, 1932, str. 85. 4,50 M.
- Trumpler H.: Die Bepform d. Haushaltrechts im Reich u. in Preussen. Berlin, Heymann, 1933, str. 178. 7 M.

Meston D.: Town and country planning act, London, Sweet & Maxwell, 1932, str. 136.

Zanohini G.: L'Amministrazione locale, Padova, Celam, 1932, str. 303.

2. *Przedsiębiorstwa komunalne, zakłady użyteczności publicznej, szkolnictwo, opieka i szpitalnictwo, budownictwo.*

Jensz H., inż.: Wodociągi i kanalizacja miasta Wilna. Wilno, Magistrat m., 1932, str. 135.

Jak zaznacza autor w przedmowie, książka została wydana w związku z XIV. Zjazdem Gazowników i Wodociągowców Polskich w Wilnie i miała na celu zaznajomienie uczestników Zjazdu z historją i stanem miejskich wodociągów i kanalizacji. W wieku

XVI miasto już posiadało wodociąg grawitacyjny wykonany z rur drewnianych, prowadzących wodę do miasta z wyżej położonych źródeł. W latach osiemdziesiątych zeszłego stulecia miasto korzystało z trzech źródeł, które dawały około 1800 m³ wody na dobę. Woda ta nie była jednak pod względem zdrowotnym pewną (miano bact. coli — 25 do 5 cm.³ w Stanach Zjedn. Ameryki Półn., dopuszczalne najmniej 100 cm.³). W następnych latach miasto zaradzało brakowi wody wierceniem publicznych studzien artezyjskich i wreszcie w roku 1902 Rada Miejska uchwaliła sporządzić projekt wodociągów i kanalizacji, któreby odpowiadały potrzebom miasta. Po rozważeniu kilku projektów postanowiono skorzystać z wód głębszych w obrębie miasta i w roku 1912 przystąpiono do budowy wodociągów i kanalizacji na podstawie projektu opracowanego przez inż. Szenfelda. Co do sfinansowania przedsięwzięcia to w roku 1909 Rada Miejska uchwaliła zaciągnąć pożyczkę w sumie 12.000.000 rubli na budowę wodociągów, kanalizacji, tramwaju elektrycznego, rzeźni, gazowni i na rozszerzenie elektrowni. Rosyjskie władze nadzorcze zezwoliły na zaciągnięcie pożyczki jedynie w wysokości 4.244.600 rubli. Wobec tego można było wykonać tylko część robót wodociągowych i kanalizacyjnych. W latach 1912—1916 wybudowano studnie, stację pomp wodociągowych, zbiorniki i część sieci wodociągowej, z urządzeń kanalizacyjnych jedną z dwóch projektowanych stacji do przepompowywania ścieków i część sieci kanałów. Wodociągi uruchomiono w roku 1914. W czasie wojny światowej roboty zamarły i dopiero w roku 1925 ponownie rozpoczęto przerwana budowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. W końcu roku administracyjnego 1930/31 miasto posiadało 58088 m. sieci wodociągowej i 49.358 m. kanalizacyjnej. Ludność miasta liczyła w tym czasie około 194.000 osób. Dla orientacji podajemy, iż miasto Poznań posiada 239.8144 m. sieci wodociągowej i prawie tyle kanałowej. Z około 7500 realności m. Wilna o charakterze mieszkalnym z wodociągiem miejskim połączono 1069, zaś z kanalizacją 902, zatem tylko mała część mieszkańców miasta korzysta z wodociągów i kanalizacji. Studnie wodociągowe mogą dać 8800 m.³ wody na dobę, ilość ta nie jest dla miasta wystarczającą. Ścieki kanałowe z powodu nie wykonania drugiej stacji przepompowania i oczyszczalni spuszczone są wprost do Wilji, co rzekę silnie zanieczyszcza. Miasto opracowuje plan dalszej rozbudowy wodociągów i kanalizacji. Co do wodociągów to nie ustalono jeszcze, czy się rozbuduje dzisiejsze ujęcie wody gruntowej, czy też wodociągi będą zasilane wodą z Wilji. Naszem zdaniem wody artezyjskiej nie starczy na potrzeby rozbudowanych wodociągów. Projekt kanalizacji przewiduje urządzenie 4 oczyszczalni, z których

tylko jedna będzie położoną nad rzeką poniżej miasta, inne będą się znajdować na brzegach Wilji i Wilenki w obrębie względnie powyżej dzisiejszego miasta. Jest w tern, naszym zdaniem, pewne ryzyko zanieczyszczenia w obrębie miasta rzeki, ponieważ zupełne oczyszczenie ścieków kanałowych jest ideałem, który może być osiągnięty bardzo znacznymi kosztami. Na przeprowadzenie projektowanych robót wodociągowych i kanalizacyjnych potrzeba wedle przybliżonego kosztorysu 22.5 milj. zł.

Ze sprawozdania rachunkowego wynika, że w roku 1930/31 przy dochodach wodociągów i kanalizacji w wysokości 1.711.849,07 złotych nadwyżka w porównaniu z rozchodami wynosiła 817.008,96 złotych. Z sumy tej pozostało jako kapitał obrotowy 233.527,19 zł, resztę zaś, t. j. 583.481,77 zł odprowadzono do Kasy Miejskiej, natomiast wodociągi i kanalizacja otrzymały od miasta na rozszerzenie 1.089.766,80 zł, zatem miasto w roku 1930/31 poza oprocentowaniem pożyczek wyłożyło na budowę wodociągów i kanalizacji 506.285,03 zł. Zaległości w opłatach wodociągowych i kanalizacyjnych wynosiły w końcu roku 753.510,55 zł. Cena wody, jak wynika z zestawienia rachunkowego wynosiła 55 gr. za 1 m.³. Za korzystanie z kanalizacji miejskiej pobierano opłatę w wysokości 100% od rachunków za wodę. Przy używaniu wody ze studni prywatnych i odprowadzaniu ścieków do miejskich kanałów pobierano osobną opłatę kanałową.

Książka wydana jest starannie i zaopatrzona w 21 rycin przedstawiających plany, wykresy i fotografie. Oprócz przepisów wodociągowych i kanalizacyjnych dołączono plan Wielkiego miasta Wilna w podziałce 1:25 000. Treść, jakkolwiek nieco rozstrzelona, bogata jest w szczegóły i daty i daje przez to dokładny pogląd na rozwój zakładów pod zaborem i na postępy poczynione w ostatnich latach.

inż. A. Kotowicz (Poznań).

M o r a c z e w s k a Anna: Wczasy robotnicze. Działalność kulturalna samorządu w Belgji. Warszawa, Instytut Gospodarstwa Społecznego, 1931, str. 160.

Klasycczni bojownicy o 8-godzinny dzień pracy wynaleźli ową matematykę, według której robotnik winien mieć 8 godzin pracy, 8 wczasów i 8 snu. Gdy 8-godzinny dzień pracy stał się we wielu państwach prawem, stanęły społeczeństwa przed zagadnieniem, jak powinien robotnik wykorzystywać swe wczasy, a raczej jakie poczynić trzeba starania, aby zużytkował je najwięcej celowo. Zagadnienie jest postawione. Odbył się już kongres międzynarodowy (w Leodjum 1930 r.) poświęcony tej sprawie. Ale program zdecy-

dowanego nie ustalono nigdzie. Rzecz jest w stadium rozważań albo dorywczych eksperymentów.

Systematycznie stara się kwestję wczasów rozwiązać samorząd prowincjonalny belgijski. Najszerzej prowadzoną akcją szczyścić się może prowincja Hainaut. System belgijski zmierza do dwóch celów: do uprzyjemnienia robotnikowi pobytu w domu i przy domu oraz do rozbudzenia zamiłowań kulturalnych. Popiera się przeto w Belgii budowę domów z ogródkami, zdobnictwo mieszkaniowe, higienę ogniska domowego, ogródki działkowe, hodowlę kwiatów i warzyw, drobną hodowlę zwierząt domowych i ogródków, naukę gospodarstwa domowego, wychowanie fizyczne, propaguje się w szkole i domu sztukę plastyczną, muzykę, śpiew ludowy, teatr ludowy, organizuje czytelnictwo, odczyty, kursy, wycieczki, wspiera biblioteki, buduje „domy dla wszystkich” z muzeum, biblioteką, salą odczytową, kinem, urządzeniami sportowymi i t. p. Poszczególne prowincje stosują metody rozmaite: albo same tworzą wzorowe placówki albo działają drogą subwencji i kontroli przez organizacje społeczne.

Wyniki ciekawej pracy belgijskiej trudno jeszcze ocenić, bo praca 10-letnia w dziedzinie kulturalnej owoców konkretnych zdradzić jeszcze nie może, nie ulega jednak wątpliwości, że doświadczenia te są doskonałym materiałem orjentacyjnym dla czynników samorządowych i społecznych. Samo podejście do programu kulturalnego od zagadnień robotniczych jest niezwykle i ważne.

Autorka przedstawia wysiłki belgijskie bardzo umiejętnie, bez uprzedzeń i entuzjazmu, rzeczowo, obiektywnie, w przejrzystym układzie. Czyta się książkę p. Moraczewskiej z dużym zainteresowaniem.

Zygmunt Zaleski (Poznań).

- Chudoba Fr.: Zaopatrzenie w wody i odwodnienie gmin wiejskich i małomiastekskich tudzież zakładów krajowych. Lwów, Magistrat, 1932.
- Jackowski R.: Projekt ustawodawczy parcelacji nieruchomości miejskich. Kraków, 1932.
- Mittelstaedt E.: Działalność oddz. szpitalnictwa wydz. zdrowotności publ. Magistratu m. Łodzi za rok budżet. 1931/32. Łódź, Magistrat, 1932, str. 111.
- Moliccki M.: O uprawnienia komunalnych zakładów badania środków żywności. Warszawa 1932.
- Nehrebecki M.: Bezpieczeństwo spożycia mleka w miastach polskich. Łódź, Magistrat, 1932.
- Rabczewski Wł.: Wodociągi i kanalizacja. Warszawa, Magistrat, 1932, str. 15.
- Sprawozdanie z ogólnokrajowego zjazdu w sprawach komunikacji miejscowej. Warszawa 1932.
- Wojciechowski J.: Zaopatrywanie Warszawy w wodę. Warszawa, Magistrat, 1932.

Czasopisma: Czerny W.: Wpływ władz publicznych na budowę wodociągów w Czechosłowacji (Gaz i Woda, Nr. 10. 1932). — Jedlicka K.: Gazownie w Republice Czechosłowackiej (Gaz i Woda, Nr. 10. 1932). — Rudolf J. i Rudolfowa M.: Myśli przewodnie III. Kongresu Techniki Sanitarnej i Higieny miast (Gaz. i Woda, Nr. 10. 1932). — Rudolf Z.: Walka z zadymieniem miast (Gaz i woda, Nr. 12. 1932). — Klimczak Br.: Spostrzeżenia nad gospodarką gazowni wielkopolskich i dalsze widoki racjonalnej eksploatacji (Gaz i woda, Nr. 12, 1932). — Małeckci J.: Uwagi o gazownictwie amerykańskimi (Gaz i woda, Nr. 12. 1932). — Rudolf Z.: Nowoczesne zagadnienia urbanistyczne (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 2. 1932). — A. H.: Imponujący rozwój budownictwa betonowego na wsi (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 19. 1932). — Poh.: Zwalczanie pyłu drogowego (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 22,23,24. 1932). — Ustawa o opiece nad mogiłami poległych (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 22, 23, 24. 1932). — Beton przy badaniu małych domków (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 22, 23, 24. 1932). — Runge St.: 60-lecie ogrodu zoologicznego w Poznaniu (Kronika m. Poznania, Nr. 4. 1932). — Tołwiński St.: Budownictwo mieszkaniowe robotnicze (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 4. 1932). — Jankowski S.: Nie taki czarny (Samorząd, Nr. 47. 1932). — W. D.: Desyinfektowcy powiatowi w woj. zachód. (Samorząd, Nr. 17. 1932). — S. K.: Finanse drogowe (Samorząd, Nr. 49. 1932). — Łazarowicz K L.: Budżety szpitali samorządowych a kasy chorych (Samorząd, nr. 50. 1932). — Bogusławski A.: W sprawie zniesienia odrębnego samorządu szkolnego (Samorząd, Nr. 1. 1933). — Pikiel J.: Zadrzewienie kraju (Samorząd, Nr. 3. 1932). — • Herniczek: Akcja meljoracyjna samorządu na Polesiu (Samorząd, Nr. 3. 1932). — Jaroszyński M.: Prawo o przedsiębiorstwach komunalnych (Samorząd, Nr. 4. 1933). — Rączaszek A.: Pomiar miast, ich regulacja i zabudowa w woj. białostockiem (Samorząd, Nr. 6. 1933). — Trawiński A.: Opieka nad higieną mięsa, jako środka spożywczego (Samorząd Miejski, Nr. 23. 1832). — Schönfeld St.: Nowoczesne cementarze (Samorząd Miejski, Nr. 23. 1932). — Kamiński K.: Piekarnie miejskie, (Nr. 24. 1932. — Schönfeld St.: Ochrona ptactwa w ogrodach (Samorząd Miejski, Nr. 23. 1932). — Kamiński K.: Piekarnie miejskie, (Samorząd Miejski, Nr. 24. 1932). — Schönfeld St.: Ochrona ptactwa w ogrodach (Samorząd Miejski, Nr. 1. 1933). — Schönfeld St.: Ogrody publiczne (Samorząd Miejski, Nr. 2. 1933). — Gajewski W.: Obniżka cen (Samorząd Miejski, Nr. 4. 1933). — Lewandowski K.: Gospodarka finasowo-drogowa samorządów (Wiadomości Drogowe, Nr. 67. 1933). — Wasilewski B.: Drogi a komasacja na kresach wschodnich (Wiadomości Drogowe, Nr. 67. 1932). — Ryczak A.: Ruch samochodowy i państw, fundusz drogowy w świetle spostrzeżeń i rozważań praktycznych (Wiadomości Drogowe, Nr. 67. 1932).

- Barde P.: Les communes et la question de l'habitation. Paris, Sirey, 1932. 16,— fr.
- Renaud G.: Les entreprises électriques et les collectivités. Paris 1932. 75 fr.
- Frey H.: Die Entwicklung d. kommunalen Unternehmungen d. Stadt Dresden seit 1900. Dresden, Arnhold, 1931, str. 100.
- Wagner M.: Das wachsende Haus. Ein Beitr. z. Lösung d. staltl. Wohnungsfrage. Berlin, Bong, 1932, str. 149. 4 M.
- Bartholomew: Urban land use, Cambridge (Mass.) Harvard Univ. Press, 1932.

3. *Finanse komunalne, polityka finansowa, budżety, ogólna gospodarka komunalna.*

- Finanse komunalne oraz przepisy dodatkowe. Lwów, Samorząd gminny, 1932.
- Kostyrka K.: Prawo egzekucyjne danin komunalnych i in. należności. Rohatyn, „Księgi i druki gminne”, 1932, str. 76.
- Łomakin P.: Zamknięcie roku obrachunkowego w gminnych kasach pożyczkowo-oszczędnościowych. Siedlce 1932.
- Piekalkiewicz J.: Statystyka działalności finansowej przedsiębiorstw państwowych i samorządowych. Warszawa, Kwartalnik statystyczny, 1932» str. 39.
- Słomiński Z.: Nowoczesne gospodarstwo stolicy. Warszawa, Magistrat, 1932.
- Strasburger E.: Gospodarka naszych wielkich miast. Kraków 1931.

Czasopisma: St. K.: Zatwierdzenie gminnych preliminarzy budżetowych przez przewodniczącego wydziału powiatowego (Biuletyn Urzędniczy, Nr. 9—10. 1932). — Wydatki zw. komunalnych według preliminarzy na 1932/33 (Gazeta Administracji i Policji Państwowej, Nr. 4. 1933). — Filipaki Fr.: Refleksje na temat budżetów gminnych na 1933—34 r. (Głos Gminy Wiejskiej[^] Nr. 20, 21. 1932). — Kohlmann K.: Walny rozwój gmin. K. P. O. (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 20, 21. 1932). — Nowy podział gmin jako środek oszczędności (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 22, 23, 24. 1932). — Nowelizacja ustawy o K. K. O. (Głos Gminy Wiejskiej, Nr. 22, 23, 24. 1932). — Piekalkiewicz J.: Statystyka działalności finansowej przedsiębiorstw państwowych i samorządowych (Kwartalnik Statystyczny, T. IX, z. 3. 1932). — Szczepkowski M.: Próba sił w K. K. O. (Oszczędność, Nr. 25. 1932). — F. S.: Propaganda a nowe budżety K. K. O. (Oszczędność, Nr. 15. 1932). — Pacholczyk A.: O prawdziwe oszczędności w administracji (Pracownik Samorządowy, Nr. 19. 1932). — K.: Zamaskowany lichwiarz (Samorząd, Nr. 47. 1932). — Filipski F.: Re-

fleksje na temat budżetów gminnych na r. 1933/34 (Samorząd, Nr. 47. 1932). — Bonkowicz-Sittauer J.: Fundusze emerytalne zw. Komunalnych woj. białoostockiego (Samorząd, Nr. 49. 1932). — A. B.: Wynagrodzenie samorządów powiatowych jako instytucyj zastępczych Funduszu Bezrobocia (Samorząd, Nr. 50. 1932). — Ostrowski St.: Zamknięcie roczne w gm. kasach pożyczk.-oszczędnościowych (Samorząd, Nr. 50. 1932). — Fr.: Ulgi w kredycie długoterminowym a położenie samorządów (Samorząd, Nr. 52. 1932). — Moszczyński H.: Budżety państwa a budżety samorządu w okresie 5-letnim (Samorząd, Nr. 2. 1933). — Duszniak St.: O opłatach targowych (Samorząd, Nr. 3. 1933). — Frankowski J.: Jeszcze o funduszach emerytalnych (Samorząd, Nr. 5. 1933). — Kohlmann K.: Dokoła sprawy ustawy o K. K. O. (Samorząd Miejski, Nr. 1. 1933). — Porowski M.: Rola władz państwowych i miejskich w akcji ratowania finansów miast (Samorząd miejski, Nr. 2. 1933). — Porowski M.: Zmiana ustroju samorządu terytorjalnego a zatwierdzanie budżetów samorządowych (Samorząd Miejski, Nr. 4. 1931).

Baudhuin F.: Une enquête sur les finances communales. Bruxelles, Comité central ind. de Belgique, 1932, str. 79.

Lainville R.: Qu'est-ce que le budget communal, 2 éd. Paris, Sirey, 1933, str. 295. 25 fr.

Felix M.: La réforme générale des finances locales, T. I. La caisse de crédit aux départements et aux communes. Paris, Rousseau, 1932, str. 284. 35 fr.

Gemeindefinanzverordnung. Bielefeld, Bertelsmann, 1933, str. 46. 1 M.

Buchler E. C.: State and local tax revision. N. Y., H. W. Wilson, 1932, str. 354.

II. SAMORZĄD GOSPODARCZY I SAMORZĄD PRACY

Teorja, historia, specjalne rozprawy teoretyczne, Izby gospodarcze, Izby pracy.

Dek A.: Prawo człowieka pracy. Warszawa 1932.

Lewandowski L.: Ustawodawstwo pracy. Łódź, Czytaj, 1933.

Miklaszewski St.: Ku dalszej organizacji samorządu gospodarczego w Polsce. Warszawa, Księgarnia Rolnicza, 1932.

Tenże: Izby Rolnicze. Warszawa, Księgarnia Rolnicza, 1933, str. 71.

Polskie Two Rolnicze i samorząd rolniczy, memoriał. Warszawa, Księgarnia Rolnicza, 1932, str. 51.

Russet B.: Przebudowa społeczna. Warszawa, Rój, 1932.

R z e p e c k i T.: Rozp. Prezyd. Rp. z 15. VII. 1927 i ust. z 10. III. 1932 o Izbach przemysłowo-handlowych. Poznań, 1932.

S p r a w o z d a n i e z I z j a z d u samorządu Gospodarczego R. P., odbytego w Warszawie, 26. 4. 1932. Warszawa 1932.

U c h w a ł y I Z j a z d u samorządu gospodarczego R. P. Warszawa 1932.

Czasopisma: N o s t r o m o: Wielka społeczna (rewolucja) (Przełom, Nr. 7. 1932). — Z a k r z e w s k i K.: Bolszewizm—fasyzm (Przełom, Nr. 12, 13, 14 1932). — Z a b i e ł ł o w a M.: Związki zawodowe (Nasza Przyszłość, listopad 1932). — W e r t h e i m B.: Rola gospodarcza sądów pracy (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 1. 1932). — W. — K.: Gospodarka planowa a kapitalizm (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 2. 1932). — W i n t e r o k L.: Zsady gospodarki planowej (Robotniczy Przegląd Gospodarczy, Nr. 8. 1932). — K o h l m a n n K.: Stosunek samorządu terytorjalnego do Izb Rolniczych (Samorząd, Nr. 6, 7. 1933)._____

L a g o r g e G. P.: De l'évolution des syndicats professionnels en France depuis 1844. Paris, Rivière, 1932. 28 fr.

L i n d n e r E.: Etude sur les conseils économiques dans les différents pays du monde. Genève, S. d. N., 1932, str. 109. 3,75 fr. szw.

G e s s n e r O.: Der berufsständische Gedanke für Staat, Gesellschaft u. Wirtschaft. Berlin — Charlottenburg, Bernard & Graefe, 1932, str. 41. 0,50 M

H i l m e r F.: Ständische Planwirtschaft. Brünn, Organisation d. dt. Landwirte Mährens, 1932, str. 48. 3 kr.

H o e n i g e r H.: Arbeitsrecht. Berlin, Bensheimer, 20 Aufl., 1933, str. 824. 8 M.
I. e d e r e r M. u. S u c h a n e k V.: Arbeitsrecht u. Arbeiterschutz. Wien, Staatsdruckerei, 1932, str. 1332. 20 M.

N e u m a n n F.: Koalitionsfreiheit u. Reichsverfassung. Die Stellung d. Gewerkschaften im Verfassungssystem. Berlin, Heymann, 1932, str. 139. 4,60 M.

N ö r p e l C. u. G u s k o C.: Gewerkschaften u. kollektives Arbeitsrecht, 2. Aufl. Berlin 1932, str. 172. 3,50 M.

W a g n e r K.: Der Kampf um das Recht der Wirtschaft. Berlin, Heymann, 1932, str. 20. 2 M._____

B l a i s d e l l Th. C.: The Federal Trade Commission; an experiment in the control of business. N. Y., Columbia Un. Pr., 1932, str. 331. 3 \$.

C o l e G. D. H.: Modern theories and forms of industrial organization. London, Gollancz, 1932, str. 159. 1 s. 6 d.

M i n i s t e r o d e l l a c o r p o r a z i o n e: Atti del secondo convegno di studi sindacali e corporativi, v. I—III. Roma, del Senato, 1932, str. 466—557—323.

D. Dział socjologiczny

I.

Wydawnictwa zbiorowe, podręczniki i systemy.

Historja socjologii i krytyka.

- Brooks Lee M.: Workbook in sociology; from A, designct to accompany Groves' Introduction to sociology. New York, Longmans, 1932, str. 80.
- Ginsberg Morris: Studies in sociology. London, Methuen, 1932, str. 223.
- Maunier René: Wprowadzenie do socjologii. Przeł. Nina Asorodobraj. Opatrzył przedmową i uzupełnił prof. Stefan Czarnowski. Biblioteka Samokształcenia Nr. 1. Warszawa, „Nasza Księgarnia”, 1932, str. 160.
- Reinhardt James Melvin a. Davies George R.: Principles and methods of sociology. New Yerk, Prentice-Hall, 1932, str. 685. (3,50 \$).
- Roguin Ernest: Sociologie. Partie sur les différentes activités intellectuelles t. 2. Lausanne, Pache, 1932, str. 789 + VI + L.
- Wang Shufen: Psychologische u. soziologische Begriffsbildung bei Tönnies. Jena, Neunhahn, 1932, str. 37.

II.

Metodologia. Zagadnienia graniczne i ogólne.

- Ca hill E.: The framework of a Christian State. An introduction to social science. London, Gill, 1932, str. 739.
- Hartmann Nicolai: Das Problem des geistigen Seins. Untersuchung zi. Grundlegung d. Geschichtsphilosophie u. d. Geisteswissenschaften. Berlin, de Gruyter, 1932, str. 482 + XIV.
- Henssi Karl: Die Krisis des Historismus. Tübingen, Mohr, 1932, str. 104 + IV. (4,20 mk.).
- Joho Wolf gang: Wilhelm Weitling. Der Ideengehalt seiner Schriften, entwickelt aus d. geschichtl. Zusammenhängen. Wertheim a. M., Bechstein, 1932, str. 124.
- Kayser Eimer Louis: The grand social entreprise. A study of Jeremy Bentham in his relation to liberal nationalism. New York, Columbia Univ. Pr. (Stud. in hist., econ. and publ. law. 377), 1932, str. 109. (2 \$).
- Lenin N.: Aus dem philosophischen Nachlass. Exzerpte u. Randglosen. Hrsg. u. eingel. von V. Adoratski. Dt. Ausg. zes. von Mejer Furschtschik. Wien, Verl. f. Literatur u. Politik (Marxist. Bibljotek . 23), 1932, str. 364 + XXXVIII. (6 mk.).
- Marx Karl u. Engels Friedrich: Die deutsche Ideologie. Kritik d. neustem dt. Philosophie. Volksausg. Wien-Berlin, Verlag f. Literatur u. Politik, 1932, str. XIX + 636, 4 tabl. (7,50 mk.).

- M o h n e n Ch. G.: La sociologie économique de Walter Rathenau. Paris, Recueil Sirey, 1932, str. 270. (30 fr.).
- R i n g l e b Waldemar: Das Verhältnis von Rodbertus zu Fichte. Wertheim a. M., 1931, Bechstein, str. 62.
- R y c h l i ń s k i Stanisław: Badania środowiska społecznego. Podstawowe zagadnienia metodologiczne. Warszawa, 1932. Z zasiłku Wyższej Szkoły Handlowej. Instytut Gospod. Społecznego w Warszawie, str. 124.
- S a l i s Jean-R. de: Sismondi (1773—1842). Lettres et documents inédits, suivis d'une liste des sources et d'une bibliographie. Paris, Champion (Bibl. de la „Rev. de la littérature comparée. 77 bis.), 1932, str. 79 + XI.
- S a l i s Jean-R. de: Sismondi (1773—1842). La vie et l'oeuvre d'un cosmopolite philosophe. Paris, Champion (Bibl. de la „Rev. de littérature comparée". 77), 1932, str. 482 + XV.
- S t e i n b i e c h e l Theodor: Das Grundproblem der Hegelschen Philosophie. Darstellung u. Würdigung. T. 1. Die Entdeckung d. Geistes. Bonn, Hanstein, 1932, str. 422 + XVI. (21 mk).
- T h a l h e i m e r A.: Introduction al materialismo dialéctico. Kundamenos de las teorías marxistas. Madrid, Ed. Dédalo (Col. cultura polit. 5), 1932, str. 190. (2 pes.).
- U m b d e n s t o c k Raymond: William Penn et les précurseurs de Genève de 1500 à 1815. Saint-Dizier, Brulliard, 1932, str. 260.

III.

Podłoże biologiczne. Warunki zewnętrzne.

K r e t s c h m e r Ernst. The Psychology of Men of Genius. International Library of Psychology, Philosophy and Scientific Method. Kegan Paul. London, Trench & Trubner, 1931, str. 253.

Kolekcja, w której ukazała się książka Kretschmera, objęła w niespełna lat dziesięć pokaźną liczbę dzieł wysokiej wartości. W liście jej autorów znajduje się niejedno nazwisko, wielkie naukową zasługą.

Reprezentowane są w tej kolekcji wszelkie gałęzie wiedzy, dotyczące człowieka. A wśród autorów reprezentowane są wszelkie narodowości. To też serja ta doskonale obrazuje stan współczesny badań w wielu dziedzinach nauk humanistycznych.

Wyszłe z pod pióra indywidualności bardzo różnorodnych, dzieła te nie mają jakiejś wewnętrznej jednolitości: ani wspólnego ogólnego planu, ani podobnej metody. Jedno mają tylko wspólne, a mianowicie zwięźłość wykładu. Wydawnictwo bowiem narzuca

pewne granice objętości prac, co im wychodzi na dobre. Inteligencja autorów ma pełną swobodę działania; pedanterja nie może się ujawnić.

Książka Kretschmera dobrze harmonizuje z dotychczasowym dorobkiem kolekcji. Jest zwięzła i jasna, ma wysokie walory literackie. Nie wyczerpuje, to prawda, całej rozłożystości zagadnienia; ale też nie nuży nadmiernym rozkrzewieniem włoskowatych różnic i partycyj. Często natomiast inspiruje myślą polotną i przelewa na czytelnika tę silną wibrację uczuciową, z której w sposób widoczny rodzi się myśl autora. Ta książka, podobnie jak poprzednie jego rzeczy, ma wyraźne piętno sztuki. Widać je w żywości obrazów, w soczystej barwie porównań.

Kretschmer jest psychiatrą, a jednocześnie jest charakterologiem, badającym związek pomiędzy konstytucją cielesną i strukturą duchową. Nic dziwnego, że zatrzymał się nad problemem geniusza, sprawdzając na nim te koncepcje, które uprzednio rozwinął w niezmiernie interesującym dziele o budowie cielesnej i charakterze. Wielką popularność zyskał jego podział typów budowy na typ asteniczny, pikniczny i atletyczny; oraz jego rozróżnienie schizotypji i cyklotypji, jako typów usposobień duchowych.

Sprawę geniusza i genialności ujmuje Kretschmer podobnie jak Lombroso: genjusz ma coś wspólnego z obłąkaniem. Według Kretschmera potoczne rozumienie rzeczy przeciwstawia się niesłusznie tej koncepcji: miesza mianowicie biologiczny walor ludzi genialnych z walorem społecznym tego, co jest wytworem ich działania. Przesądem jest przeświadczenie o „niższości psychopatycznej”. Stany duchowe, z punktu widzenia statystyki anormalne, a ze stanowiska medycznego chorobowe, mogą być właśnie twórcze i wydajne w nowe walory. A genjusz jest właśnie, biorąc rzecz społecznie, twórcą i dostarczycielem walorów. Jego rola społeczna podobna jest do roli mikrobow w organizmie: jest on zaczynem.

W filiacji biologicznej genjusz, według Kretschmera, zajmuje niezmiernie miejsce na pochyłym stoku degeneracji. Zjawia się on zazwyczaj tam, gdzie już proces obniżenia wartości życiowej się rozpoczął, albo nawet, gdzie już posunął się daleko. W genjusz, wskutek tego, zmniejszona jest trwałość biologicznej równowagi; stąd gwałtowny charakter uczuć. Najczęściej przytem genjusz powstaje w przekroju dwóch linii genealogicznych, bardzo od siebie różnych. Hybrydyzacja jest biologicznym źródłem powstawania jednostek o tem bogactwie, kontrastowości i napięciu duchowym, które się składa na genialność. Tak np. zjawiają się genjusze na krzyżowaniu silnych wola i energją rodzin militarynych, z rodami,

wyposażonemi w uzdolnienia artystyczne lub intelektualne. „Wrogość nasienia” (germinal hostility), przeciwieństwo natur rodzicielskich, da w tyglu embriologicznym stop, mieniający się różnorodnością niesharmonizowaną, lecz silnie dynamiczną, dwoistej natury.

Podkreśla Kretschmer obok hybrydyzacji wielkie znaczenie, że tak powiem, przygotowania hodowlanego, jakie musi poprzedzać powstanie jednostki genialnej. Drogą przekazania dziedzicznego rozwijają się z pokolenia na pokolenie te cechy osobowości, z których wyrasta genjusz.

Koncepcję hybrydyzacji rozszerza autor na skrzyżowanie ras całych. Nie jest on „rasistą” w tem znaczeniu, w jakim wielu uczonych niemieckich wystawia uprzywilejowaną i jedyną, godną panowania nad światem, rasę nordycką. Przeciwnie, podkreśla fałszywość naukową tej koncepcji i jej niebezpieczeństwo praktyczne. Wręcz nawet wykazuje ubóstwo wyposażenia kulturalnych czystej rasy nordyckiej, która według Kretschmera dopiero w skrzyżowaniach z rasą homo alpinus daje typy twórcze w niektórych dziedzinach aktywności kulturalnej. Uznaje też za najbardziej wydajne w genjusze te grupy etniczne czy regionalne, w których skrzyżowanie jest najsilniejsze. Słusznie przytem zastrzega i podkreśla, że mówi jedynie o kulturze europejskiej, uważa bowiem, iż nie podobna, wobec monumentów, jakie zostawiły dzieje świata, przypisywać ludom białym jakiejś wyłączności w tworzeniu walorów kulturalnych.

Niepodobna przedstawić w niewielu słowach całej bogatej treści interesującego dzieła. Analizy psychologiczne są w niem bardzo trafne, oparte na rozległym materiale biograficznym i na własnem rozróżnieniu autora, wspomnianem już powyżej, pomiędzy cyklotymją i schizotymją. Znajduje ono według Kretschmera swój odpowiednik w typologii genjusza i w przeciwieństwie ras alpejskiej i nordyckiej.

W niewielkim tomie poruszył autor bardzo różne zagadnienia; wyczerpać ich, oczywiście, ani dość szczegółowo omówić nie mógł. Ale czytelnik nie ma żadnego żalu do autora, zamykając tę księgę. Wynosi z niej bowiem wiele ciekawych myśli i wiele impulsów do dalszego myślenia o zagadnieniu genialności. Dla czytelnika polskiego ma ona jeszcze ten walor specjalny, że jest dziełem, trzeźwiącem z hipnozy nordyckiej, która w Polsce owładnęła już niejednym umysłem, o czem świadczyć może choćby jeden z referatów na pierwszym zjeździe socjologów polskich, importujący megalomanijną doktrynę nowoczesnego niewolnictwa w skromne opłotki nauki polskiej.

Cz. *Znamierowski* (Poznań).

Woodworth Robert S.: *Contemporary Schools of Psychology*. London, Methuen, 1931, str. 233.

Autor tej niewielkiej, lecz bardzo interesującej książki, jest jednym z najwybitniejszych psychologów amerykańskich. Pisma jego świadczą nie tylko o bardzo rozległej wiedzy psychologicznej, lecz również o dużej kulturze intelektualnej, która pozwala się domyślać studjów filozoficznych. Woodworth umie szukać głównych zębów myślowych każdej teorii i jasno je przedstawić w swoim własnym ujęciu; umie też dostrzec słabe punkty w wiązaniach cudzych konstrukcyj. To daje mu wielkie szanse, że sprosta bez trudu zadaniom historyka nauki. Tembardziej, że w obrazowaniu cudzych teorii jest, czy też potrafi być, beznamiętny, a przez to i bezstronny i sprawiedliwy. Z równą lojalnością rozwija koncepcje przeciwne; behaviorizm przedstawia równie „pociągająco”, jak introspekcjonizm, teorię Freuda referuje równie życzliwie, jak poglądy jego krytyków i przeciwników. Oceny własne wypowiada nader rzadko, z wielką powściągliwością. Styl zwięzły, ważona odpowiedzialność za każde słowo, nadają dziełu Woodworth'a charakter dużej powagi moralnej.

Woodworth nie pisze ogólnej historii psychologii współczesnej. Pracę czysto naukową, badania bezspornie, obiektywnie, pomnażające wiedzę psychologiczną i posuwające ją definitywnie naprzód, autor zostawia poza obrębem swej uwagi. To jest szeroki, środkowy, trakt nauki, na którym zostają wyniki pewne, niewzruszalne, zawsze tedy aktualne i przez to nie należące do gubiącego się w przeszłości prądu historii. Może się wydać paradoksalne, że historyk zajmuje się tem, co stanowi dorobek wątpliwy, a pomija to, co jest zdobyczą trwałą. W rzeczywistości atoli jest to tylko jeszcze jedną ilustracją starej prawdy, że w nauce docieki historyczne tem mniejszą mają wagę, im bardziej są bezsporne jej wyniki.

Woodworth zajmuje się, jak mówi sam tytuł książki, szkołami i w psychologii. Szkoły zaś tworzą się i różnicują nie na solidnej bazie bezspornego faktu, lecz wyrastają na grząskich terenach domniemania, hipotezy jeszcze nie sprawdzonej, konstrukcji pasjonującej lub jednostronnej nadziei metodologicznej. Właściwie też dotyczą one nietyle zagadnień psychologicznych, ile koncepcyj i interpretacyj filozoficznych, których wiele jest na obrzeżu każdej nauki, a szczególnie wiele na terenach granicznych psychologii, która tak niedawno wyemancypowała się z pod władzy filozofii.

Woodworth omawia tylko najważniejsze szkoły psychologiczne. Zaczyna swe wywody od omówienia metody introspekcyjnej. Bardzo subtelnie pod względem logicznego ujęcia przedstawia istotę tej metody i jej rozwój od Müllera i Wundta poprzez szkołę würzburgską, aż do ostatnich prac Bühlera i Watta. Najobszerniej omawia behaviorizm, poświęcając mu największy rozdział swej książki. Odtwarza w zarysie łańcuch faktów, które poprzedzały powstanie koncepcji Watsona; wskazuje, jak już inni psychologowie przed nim kładli nacisk na badanie zachowania istot żyjących. Omawia dość szeroko badania zoopsychologiczne Thorndike'a, powołuje się na MacDougalla i Pillsbury'ego, zestawia behaviorizm z obiektywną psychologią Bechterewa i Pawłowa. Samą koncepcję Watsona w jej kolejnych fazach rozwoju przedstawia nader starannie i umiejętnie. Ekspozycję poglądów Watsona uzupełnia omówieniem teorii innych, jak Maxa Meyera, A. P. Weissa, Huntera i Lashley'a. Sąd autora o behavioryzmie jest bardzo rozważny i słuszny. Nie przypisuje mu zasługi wykrycia czy wprowadzenia jakiejś nowej zupełnie metody (badanie zachowania było wszak praktykowane wcześniej); wykazuje, że behaviorizm nie wyeliminował introspekcji, która figuruje w jego wywodach pod etykietą „verbal reports”; przypisuje behavioryzmowi w istocie jedną tylko trwałą zasługę, mianowicie oczyszczenie terminologii psychologicznej z różnych narośli i przerostów werbalnych.

Bardzo interesujący jest rozdział, poświęcony modnej dziś, szczególnie w Niemczech, psychologii kształtów. Istotę tendencji badawczych tej szkoły obrazuje Woodworth na paru bardzo trafnie dobranych przykładach eksperymentów, jakie były punktem wyjścia badań tej szkoły. Autor doskonale podkreśla integratywną tendencję i unaocznia ją na poszczególnych zagadnieniach. Ten rozdział może jest najlepszy w całej książce.

Interesujące są również wywody Woodworth'a o psychoanalizie, którą przedstawia starannie, w trzech jej głównych postaciach: w koncepcji samego Freuda, w odmianach Junga i Adlera. I tu nie opuszcza autora spokój obiektywizmu. Tu jednak może najwyraźniej zarysowuje się w subtelnych odcieniach myśli krytyczny stosunek autora do koncepcyj, które nie dadzą się niekiedy ująć nawet w sposób zupełnie jednoznaczny i pewny.

Najsłabiej chyba napisany jest rozdział o psychologii Mac Dougalla. Trudny problemat dynamicznych zasobów świadomości, problemat instynktu i wzruszenia, nie został ujęty dość ostro i subtelnie.

Jest też pewna niewspółmierność w uwzględnieniu różnych narodów, pracujących nad rozbudową psychologii. Książka Woodwortha daje wrażenie, jakoby główną rolę w jej rozwoju w ostatnich latach trzydziestu odegrali Amerykanie i Niemcy. Francuska psychologia przedstawiona została zaledwie w kilkunastu napomknieniach, brytyjska niemal zupełnie pominięta, choć przecież w wybranym przez autora okresie powstało niejedno dzieło Warda, Stouta, Riversa i Shanda.

Książka Woodwortha, wzięta w całości, jest dziełem bardzo pożytecznym. Socjologowi odda usługi bardzo duże, informując o wielorakich możliwościach ujmowania zagadnień życia duchowego, które jest jednocześnie życiem społecznym.

Cz. Znamierowski (Poznań).

- Boas Franz: Rasse und Kultur. Rede. Jena, Fischer, 1932, str. 19. (1 mk).
- C a h n m a n n Werner: Völkische Rassenlehre. Darstellung, Kritik u. Folgerungen. Berlin, Philo-Verlag, 1932, str. 31. (0,50 mk).
- C o e r p e r Carl: Die Sozialhygiene in ihrem Verhältnis zu Sozialbiologie, Soziologie u. Sozialphilosophie. Leipzig, Voss, 1932, str. 56. (4,20 mk).
- Crew F. A. E.: An introduction to the study of sex. London, Gollancz, 1932, str. 160.
- Davis Roland Clark: Ability in social a racial classes; some phisiological correlates. New York, Century, 1932, str. 128. (1,75 \$).
- G i n i Corrado, Marcello B o l d r i n i, Luigi d e B e r a r d i n i s e Gaetano Z i n g a l i: Demografia. Antropometria. Statistica sanitaria. Dinamica delle popolazioni. Torino, Unione tipografico ed. torinese (Trattato ital. di igiene. Monografia. 18a), 1930, str. 740 + VII. (100 l).
- Graf Otto: Schwangerschaft und Geburt im Arbeitsrecht. Köln, Herold-Verl., 1931, str. 109 + X.
- H a u s e r Otto: Rasse und Philosophie. Wien, Die Botschaft, 1932. (Abdr. aus Die Botschaft. Jhg. 6), str. 68.
- H ü l s e n Viktor: Genealogie und Biologie im Rahmen deutscher Staatspolitik. Von d. Wirken eines erbbiol. Staatsgesetzes. Die grundlegende Schrift d. Volksbundes f. dt. Familie. Leipzig, Adolf Klein, 1932, str. 44. (1,50 mk).
- I n a n I-Chin: The influence of heredity upon duration of life in man based on a Chinese genealogy from 1365 to 1914. Baltimore, 1932 (przedr. z Human Biology, 1932).
- L o e s c h August: Was ist vom Geburtenrückgang zu halten? T. 1. 2. Heidenheim, Würt.: Selbstverl., 1932, str. 73, 96. (4,40 mk).
- L u r i a A. R.: The nature of human conflicts, or, emotion, conflicts and will. Transl. from the Russian and ed. by W. Horsley G a n t t. New Yerk, Liveright, 1932, tr. 448. (4 \$).

- M a u l l Otto: Anthropogeographie. Berlin, de Gruyter, 1932, str. 136. (1,62 mk).
- M a u l l Otto: Geographie der Kulturlandwirtschaft. Berlin, de Gruyter (Samml. Göschen. 1055), 1932, str. 141. (1,62 mk).
- M i t g a n Johan Hermann: Deutsches Schrifttum zu einer Soziologie der Klassen und Stände auf genealogischer Grundlage. Leipzig, Zentralst. f. dt. Personen- u. Familiengeschichte, 1932.
- P r i n z h o r n Hans: Persönlichkeitspsychologie. Entwurf einer biozentr. Wirklichkeitslehre vom Menschen. Leipzig, Quelle & Meyer (Wissenschaft und Bildung. 283), 1932, str. 119. (1,80 mk).
- R o s s e t Edouard: Les lois démographiques de la guerre. (Comitatio ital. per lo studio dei probierni della popolazione. Congr. int. per gli studi sulla popular.). Inst. poligr. dello stato, 1932, str. 45.
- S a r k a r Benoy Kumar: Comparative birth, death and growth-rates. A study of the nine Indian provinces in the background of Eur-American and Japanese vital statistics, 1932, str. 36 (przedr. z JI. of the Indian Medical Assoc, 1932. Mai).
- W e l c h Henry J. a. M i l e s George H.: Industrial psychology in practice. London, Pitman, 1932, str. 263.
- W o l f f Werner: Selbstbeurteilung und Fremdbeurteilung im wissentlichen und unwissentlichen Versuch. Physiognomische Untersuchungen an der Stimme, dem Profil, den Händen und einer freien Nacherzählung mit 6 Textabb. Berlin, Springer, 1932, str. 251—328.
- Z u r u k z o g l u Stavros: Grundsätzliches zum Problem der differentiellen Fruchtbarkeit. Bericht vorgelegt d. Int. Kongress f. Bevölkerungsforschung. Rom, Inst. poligraf. dello Stato, 1932, str. 8.

IV.

Życie społeczne.

- A c h e l i s Hans Thomas: Die Krisis als geistige Wandlung. Berlin, Trowitzsch, 1932, str. 56. (1,30 mk).
- A u f h a u s e r Johann Baptista: Umweltsbeeinflussung d. christlichen Mission. München, Hueber Verlag, 1932, str. 186 + 67 tb. (4,75 mk).
- B a d a y e v A.: The Bolsheviks in the tsarist Duma. London, Lawrence, 1932, str. 250.
- B e r d i a e f f Nicolas: Le christianisme et la lutte des classes. Trad. du russe par I. P. et H. M. Paris, Ed. Demain, 1932, str. 168.
- B i c k Ignatz: Das Erziehungsproblem im modernen Roman seit dem Naturalismus. Gelnhausen, Kalbfleisch, 1931, str. 128.
- B l o i s Louis comte de: Dix ans au Parlement (1922—1932). La défense des intérêts français. Paris, Libr. de la „Rev. française“, 1932, str. 167, (12 fr.).

- Bogner Hans: Die Bildung der politischen Elite. Oldenburg, Stalling (Stalling-Bücherei. Sehr, an die Nation. 6), 1932, str. 70.
- Bouscharain Pierre: L'esprit international dans l'individu, l'Etat, l'église. Paris, Ed. „Je sers”, 1932, str. 203. (12 fr.).
- Bowers Claude Gemade: Beveridge a. the progresive era. Boston, Houghthon, 1932. (5 \$).
- Brackmann Carl: Wille zum Aufbau. Zwölf Jahre dt. Geschichte in Leitartikeln, 1919—1930. Stuttgart, Stuttg. Neues Tagblatt, 1931, str. 120.
- Burns C. Delisle: Leisure in the modern world. London, Allen & Unwin, 1932, str. 216.
- Burr ell George Arthur: An American engineer looks at Russia. Boston, Stratford, 1932, str. 324.
- Calderô Xavier: El problema del turismo. Contributiôn a la formation de una politica en Espana. Barcelona, Tip. Emporium, 1932, str. 110, (3 pes.).
- Clark Evans: Boykotts a. peace. A report by the Committee economic sanctions. New York, Harper, 1932, str. 401. (4 \$).
- Class Heinrich: Wider den Strom. Vom Werden u. Wachsen d. Nation. Opposition im alten Reich. Leipzig, Koehler, 1932, str. 421. (6,40 mk).
- Cohen - Porthheim Paul: The discovery of Europe. New York, Dutton, 1932, str. 296. (3 \$).
- Cole G. D. H.: A short history of the British working class movement, 1789—1927. Vol. 1. 1789—1848. Vol. 2. 1848—1900. Vol. 3. 1900—1927. Complete ed., with new forew. Lodon, Allen & Unwin, 1932, str. 255.
- Collier John and Iain Lang: Just the other day. An informal history of Great Britain since the war. London, Hamilton, 1932, str. 348.
- Coudenhove - Kalergi Richard Nikolaus: Revolution durch Technik. Wien, Paneuropa-Verl., 1932, str. 101. (2,20 mk).
- Coville Alfred: Jean Petit. La question du tyrannicide au commencement du 15. siècle. Paris, Picard, 1932, str. XI + 615.
- Dickinson H. D.: Institutional revenue. The influence of social institutions on the distribution of wealth. London, Williams & N., 1932, str. 284.
- Dietz Frederick Charles: A political a. social history of England. Rev. ed. New York, Macmillan, 1932, str. 808. (3,25 \$).
- Dobyns Fletcher: The underworld of American politics. New York, Author, 1932, str. 223. (2 \$).
- Domizlaff Hans: Propagandamittel der Staatsidee. Als. Ms. gedr. Altona-Bahrenfeld, Domizlaff, 1932.
- Dyrssen Carl: Die Botschaft des Ostens. Faszismus, Nationalsozialismus u. Preussentum. Breslau, Korn, 1932, str. 186. (2,85 mk).
- Edschmid Kasimir: South America: a continent of contrasts. Transi, by O. Williams. London, Butterworth, 1932, str. 406.

- Esche Heinrich: Die Auflösung d. Volksvertretung im Deutschen Reich u. in seinen Ländern. Gelnhausen, Kalbfleisch, 1931, str. 162.
- Ewen Frederic: The prestige of Schiller in England, 1788—1859. New York, Columbia Univ. Pr., 1932, str. 64.
- Ewers Ruth: Die soziologische u. ökonomische Bedeutung d. Einwanderung. Unters. am Beispiel d. Vereinigten Staaten v. Nord-Amerika. Wertheim a. M., Bechstein, 1931, str. 39.
- Flake Otto: Die französische Revolution 1789—1799. Leipzig, Hesse & Becker, 1932, str. 352. (5 mk).
- Fränkel Fritz u. Benjamin Dora: Erfahrungen und Ergebnisse einer offenen Trinkerfürsorge. Berlin, Neuland-Verl. (Alkoholfürsorge in Wohlfahrts-pflege u. Sozialpolitik. 5), 1932, str. 38. (1 mk).
- Gaebel Käthe: Die deutsche Wirtschaft und das Berufsschicksal der Frau. Berlin, Selbstverl. d. Bundes dt. Frauenvereine, 1932, str. 16. (0,5 mk).
- Gardiner Rolf: World without end. British politics a. the younger generation. London, Cobden-Sanderson, 1932, str. 56.
- Gaxotte Pierre: The French revolution. Transl. from the French a. introd. by Walter Alison Phillips. New York, Scribner, 1932, str. 430. (3 \$).
- Geisler Walter, Behrmann Walter u. v. Drygalski Erich: Australien u. Ozeanien in Natur. Kultur und Wirtschaft: Antarktis. Wildpark-Potsdam, Athenaeon H. B. d. geogr. Wissenschaft), 1932, str. 364, 22 tabl. (34,70 mk).
- Gohr Wilhelm: Mensch oder Maschine. Die planmässige Wirtschaftsreform. Betriebsumstellung, Finanzumstellung, Kulturdienstpflcht. Berlin, Stilke, 1932, str. 43. (1,20 mk).
- Golding Louis: A letter to Adolf Hitler. London, Hogarth, 1932, str. 28.
- Gonzalez Vicen Felipe Eduardo: Teoria de la revolucion. Systeme e historia. Valladolid, Ed. Universidad de Valladolid, 1932, str. 150. (4 pes.).
- Graichen Herbert: Das Wahlrecht in der repräsentativen Demokratie unter bes. Berücks. der Wahlreformfrage. Greifswald, Bamberg (Greifsw. rechts-wiss. Abh. 2), 1932, str. 120 + XVI. (4,50 mk).
- Gravelli Asvero: Verso l'internazionale fascista. Roma, Nuova Europa, 1931, str. 230. (12 lr.).
- Grote Hans Henning Frhr.: Das Schicksalsbuch des deutschen Volkes von Hermann d. Cherusker bis Adolf Hitler. Düseidorf, Est-Est-Verl. 1932, str. 327, 160 tabl. (24,50 mk).
- Günther Gerhard: Das werdende Reich. Reichsgeschichte u. Reichsreform. Hamburg, Hanseat. Verl. Anst., 1932, str. 216. (5,80 mk).
- Halphen Louis: L'essor de l'Europe, 11—13. siècles. Paris, Alcan, 1932. Peuples et civilisation. Histoire gen. 6), str. 611. (60 fr.).
- Hammer Max: Erziehungsproblem des grossstädtischen Kleinbürgerhauses. Zugleich ein Beitrag zur häusl. Erziehung überhaupt. Osterwiek, Zickfeldt in Komm., 1932, str. 99. (2 mk).

- Haniel-Niethammer Fritz von: Das Reich des Abendlandes. München, Oldenbourg, 1932, str. 160 + IV. (3,80 mk).
- Hartz Gustav: Die national-soziale Revolution. Die Lösung der Arbeiterfrage. München, J. T. Lehmann, 1932, str. 207. (4,50 mk).
- Hayes Carlton Joseph Huntley: A political a. cultural history of modern Europe. Vol. 1. Tree centuries of predominatly agricultural society 1500—1830. New York, Macmillan, 1932. New. rev. ed., str. 882. (3,50 \$).
- High Stanley: The new crisis in the Far East; Christianity a. opposing forces. New York, Revell, 1932, str. 127. (1 \$).
- Hiller Kurt: Selbstkritik links! oder Über die Ursachen des nationalsozialistischen Erfolges. Leipzig, Lindner, 1932, str. 15. (0,30 mk).
- Hird John Wynne: Under Czar and Soviet. My thirty years in Russia. London, Hurst & B., 1932, str. 287.
- Hoetzsch Otto: Le caractère et la situation internationale de l'Union des Soviets. Genève, Kundig, 1932, str. 104. (6 mk).
- Hückmann Rudolf: Schlagwortschutz. Eine neue starke Hilfe beim Wettbewerb. Frankfurt a. M., Kramer, 1932, str. 90. (3,50 mk).
- Janres Jean: Oeuvres. Textes rassemblés, présentés et annotés par Max Boonafons. Etudes socialistes 1. 1888—1897. Paris, Rieder, 1931, str. 432. (50 fr.).
- Joffre: Mémoires. T. 1. L'avant guerre. La guerre de mouvement. T. 2. La guerre de stabilisation. L'offensive d'ensemble de l'Entente. La mission en Amérique. Paris, Pion, 1932. (72 fr.).
- Jost Walter: Das Sozialleben des industriellen Betriebs. Eine Analyse d. sozialen Prozesses im Betrieb. Berlin, Springer (Schriftenreihe d. Inst. f. Betriebssoziologie u. soz. Betriebslehre an d. Techn. Hochschule zu Berlin. 2), 1932, str. 83. (3,90 mk).
- Keyserling Hermann Graf: Méditations sud-américaines. Trad. de l'allemand par Albert Béguin. Paris, Stock, Delamain & Boutellau, 1932, str. 350.
- Koch Ludwig: Und dann — die Jesuiten! Revolution u. Kulturkampf in Spanien. Regensburg, Manz, 1932, str. 75. (0,70 mk).
- Königsberger Ernst: Titel u. Orden in der demokratischen Republik. Breslau, Marcus, 1932, str. XV + 111. (6 mk).
- Lampe Jorg: Revolution der Macht. Berlin, Verlag f. Zeitkritik, 1932, str. 87. (2,80 m).
- Larson Laurence Marcellus: A history of England a. the British Commonwealth. Rev. ed. New York, Holt, 1932, str. 926. (4 \$).
- Lenin N.: Der Kampf um die bolschewistische Partei. 1900—1904. Wien, Verl. f. Literatur u. Politik. (Lenin, Ausgewählte Werke. 2.), 1932, str. 563 + VIII. (2, 85 mk).
- Lockwood Francis Cummins: Pioneer days in Arizona, from the Spanish occupation to statehood. New York, Macmillan, 1932, str. 401.

- L o r e n t z Werner: Die Totschläger. Leipzig, Wiegandt, 1932. str. 55. (2,80 mk).
- L u x e m b u r g Rosa: Réforme ou révolution? suivi de la participation socialiste au pouvoir en France et de la grève générale. Paris, Edit. soc. intern. 1932, str. X + 236. (15 fr.).
- M a r i a u x Franz: Nationale Äussenpolitik. Oldenbourg, Stalling, 1932, str. 84.
- C l a r k Colin: The national income 1924—1931. London, Macmillan, 1932, str. VIII + 167.
- M a t h i e s o n William Law: British slave emancipation, 1838—1849. New York, Longmans, 1932, str. 250. (4,20 \$).
- M a y n a r d H. H., W e i d l e r W. C. a B e c k m a n T. N.: Principles of marketing. Rev. ed. New York, Ronald, 1932, str. XXII + 790. (4,50 \$).
- M e l c h e r t Willy: Als Geheimagent der O. G. P. U. Selbsterlebnisse. Berlin, Germania, 1932, str. 48. (0,50 mk).
- M e r i a m L e w i s a. H i n m a n G e o r g e W.: Facing the future in Indian missions. P. 1. A social outlook on Indian missions. P. 2. The church a. the Indian. Introd. by Hugh Latimer Burseson. New York, Council of Women for Home Missions & Missionary Educ. Movement, 1932, str. 239. (0,60 \$).
- M i l l i s C. T.: Education for trades and industries. A historical survey. London, Arnold, 1932, str. 164.
- M i l t e n b e r g W e i g a n d v. (d. i. B l a n k H e r b e r t): Schleicher, Hitler? — Cromwell! Der Rythmus in d. Geschichte. Vorw. von Otto Strasser. Leipzig, Lindner, 1932, str. 114. (1,80 mk).
- M i n c k l e y L o r e n S.: Americanization through education. Boston, Christopher, 1932, str. 107. (1,50 \$).
- M o e R.: Le prix Nobel de la paix et l'Institut Nobel norvégien. Rapport hist. et descriptif accompagné d'une histoire du mouvement pacyfistę de 1896 à 1930. T. 1. Oslo, Aschehoug. München, Duncker & Humblot, 1932, str. X + 301. (6 mk).
- M o r r e l W. P.: The provincial system in New Zealand, 1852—1876. London, Longmans, 1932.
- M o s o l f f H a n s: Die chinesische Auswanderung (Ursachen, Wesen u. Wirkungen) unter bes. Berücks. d. Hauptauswanderungsgebiete u. mit einem ausführl. Bericht über d. chines. Arbeiterbeschaffung f. Samoa unter d. dt. Verwaltung. Rostock, Hinstorff (Hamburger wirtschafts- u. sozialwiss. Sehr. 22/23), 1932, str. 518 + VII. (15 mk).
- M u c h o w R e i n h o l d: Nationalsozialismus u. „freie“ Gewerkschaften. München, Eher, 1932, str. 115. (1,20 mk).
- N e a l L a w r e n c e E.: Retailing and the public. London, Allen & Unwin, 1932, str. 207.

- Nep rash Jerry Alvin: The Brookhart campaigns in Jawa, 1920—1926. A study in the motivation of political attitudes. New York, Columbia Univ. Pr. Stud in hist., econ and publ. law. 366), 1932, str. 128. (2,25 \$).
- Niemann Alfred: Der Weg Kaiser Wilhelms II. vom Thron in die Fremde. Stuttgart, Union, 1932, str. 112. (2,80 mk).
- Patterson Ernest Minor: National a. world planning. Philadelphia, American Acad, of Polit. & Soc. Science, 1932, str. 307. (2 \$).
- Peake Cyrus IL: Nationalism a. education in modern China. New York, Columbia Univ. Pr., 1932, str. 254. (3 \$).
- Pfister Karl: Die Rettung des parlamentarischen Systems. Die Parlamentar. Demokratie als verfassungsmässig beschränkte Herrschaft d. einfachen Mehrheit u. deren Herausstellung durch ein neues Verfassungselement, d. „Vertretertag“. Tübingen, Mohr, 1932, str. 44. (1,50 mk).
- Pieper Josef: Die Neuordnung der menschlichen Gesellschaft. Befreiung d. Proletariats. Berufsständische Gliederung. Systemat. Einf. in d. Enzyklika „Quadragesimo anno“. Frankfurt a. M., Carolus-Dr., 2932, str. 107. (1,90 mk).
- Platz Hermann: Der geistige Umbruch in Frankreich. Breslau, Borgmeyer (Pantheon. 12), 1932, str. 80. (1 mk).
- Pole D. Graham: India in transition. Forew, by W. Benn. London, Hogarth, 1932, str. 403.
- Reckitt Maurice B.: Faith and society. The structure, outlook and opportunity of the Christian social movement in Great Britain and the United States of America. London, Longmans, 1932, str. 479.
- Renner Karl: Novembervbrecher? Die Anklagen der Hitler-Bewegung gegen die „Novembervbrecher“ wegen nationalen Verrats. Wien, Wiener Volksbuchh., 1932, str. 93. (1,20 mk).
- Retzbach Anton: Die Erneuerung der gesellschaftlichen Ordnung nach d. Enzyklika Quadragesimo anno. Freiburg, Herder, 1932, str. 115. (2,20 mk).
- Rosenberg Arthur: Geschichte des Bolschewismus von Marx bis zur Gegenwart. Berlin, Rowohlt, 1932, str. 239. (4,80 mk).
- Roustan Mario: Problèmes de l'éducation nationale. Paris-Chateauroux, Melloté, 1932, str. 247. (18 fr.).
- Rückert Hans: Die Christianisierung d. Germanen. Ein Beitrag zu ihrem Verständnis u. ihrer Beurteilung. Tübingen, Mohr, 1932, str. 35. (1,50 mk).
- Ruf Otto: Das Adressbuch. Eine geschichtl. und wirtschaftl. Unters. München, Knorr & Hirth, 1932, str. 229.
- Rüger Alfred: Mittelalterliches Almosenwesen. Die Almosenordnungen d. Reichsstadt Nürnberg. Nürnberg, Krusche, 1932, str. 115. (4,70 mk).
- Schellenberg Ernst: Der freiwillige Arbeitsdienst auf Grund der bisherigen Erfahrungen. Mit Vorw. von Walter Norden. Berlin, Vahlen, 1930, str. 150. (3,85 mk).

- Schreiber Georg: Regierung ohne Volk. Eine positive Kritik. Erweiterte Rede. Köln, Kölner Görreshaus, 1932, str. 141. (1,50 mk).
- Schweikert Erhard: Form u. Auswirkung der Vererbungssitte des selbstständigen ländlichen Grundbesitzes auf dem Hunsrück. Bottrop i. W., Potsbrtg, 1932, str. 104.
- Seignobos Charles: The evolution of the French people. Transi, from the French by Catherine Alison Phillips. New York, Knopf, 1932, str. 409. (4,25 \$).
- Silberer Paul: Arbeits-Schulung. Wirtschaftl. Lehr-u. Anlernmethoden in Industrie u. Gewerbe. Zürich, Polygraph. Verl., 1932, str. 178. (4,80 mk).
- Slater Gilbert: The growth of modern England. London, Constable, 1932, str. 621.
- Spindler Joachim v.: Wanderungen gewerblicher Körperschaften von Staat zu Staat als Problem d. internen u. d. internat. Privatrechts. Berlin Heymann, 1932, str. IV + 90. (5 mk).
- Sporn Paul: Der Moralunterricht in Frankreich u. seine philosophische Begründung. Osterwieck, Zickfeld, 1932, str. 107. (3 mk).
- Stankoff Nikolai A.: Auf dem Wege zum Bolschewismus. Aufzeichnungen eines russ. Ingenieurs aus d. Zeit vor u. während d. Weltkrieges. Nach d. russ. übers, von Elisabeth Hentzelt. Ungekürzte Volksausg. München, Reinhardt, 1932, str. 371. (3,75 mk).
- Steiger Robert: Die welterlösende Kraft der nationalsozialistischen Idee. Eine Rede an d. dt. Nation. München, Dt. Volksverl., 1932, str. 38. (10,50 mk).
- Stiewe Willy: Der Krieg nach dem Kriege. Eine Bilderchronik aus Revolution u. Inflation. Berlin, Dt. Rundschau, 1932, str. 108. (3,20 mk).
- Stratmann Georg: Demokratie, Diktatur u. Gewerkschaften. Berlin, Haenel, 1932, str. 48. (0,65 mk).
- Thiele Hans Achim: Verantwortlicher Redakteur, Immunität und Presse-notverordnungen. Ein Beitr. z. Presserechtsform. Mannheim, Bensheimer, 1932, str. 123 + VIII. (5,50 mk).
- Treat Payon Jackson: Diplomatie relations between the United States a. Japan, 1853—1895. Vol. 1. 2. Stanford Univ. Cal.: Stauford Univ. Pr. 1932. Vol. 1, str. 605, Vol. 2, str. 609. (10 \$).
- Trentlein Wolfgang: Das Arbeitsverbot im deutschen Volksglauben. Bühl, Konkordia (Bausteine z. Volkskunde u. Religionswiss. 5). 1932, str. 166. (3,50 mk).
- Trillaase Walter: Der Arbeiterschutz in seiner sozialwirtschaftlicheo Bedingtheit und seiner wirtschaftspolitischen Verwirklichung. Halle a. S., Hendel, 1932, str. 57.
- Trotzki Leo: Der einzige Weg. Berlin—Neukölln, Grylewicz, 1932, str. 62. (0,50 mk).

- Veit Otto: Gefühl u. Vernunft in d. Wirtschaft. Berlin, Hobbing, 1932, str. 135. (3,60 mk).
- Wandler Heinrich: Hohe Schule der Führerschaft. Trainingslehre z. Rettung d. Abendlandes. Halle, Verl. f. Dt. Planung, 1932, str. 275 + IV. (3,20 m).
- Weichmann Herbert u. Weichmann Elsbeth: Alltag im Sowjetstaat. Wie heute der Arbeiter in Sowjet-Russland lebt. Gekürzte Sonderausg. Berlin, Brückenverlag, 1932, str. 94. (1 mk).
- Wells H. G.: After democracy. Addresses and papers on the present world situation. London, Watts, 1932, str. 255.
- Westermarck Edward: Early beliefs and their social influence. London, Macmillan, 1932, str. 132.
- Whyte Frederic Sir: The future of East a. West. An essay in surmise. London, Sidgwick & J., 1923, str. 180.
- Will Herbert: Das Reichsgesetz als Verkörperung politischer Gewalt. Würzburg, Triltsch, 1932, str. IV + 88. (4 mk).
- Williamson James A.: The evolution of England. A commentary on the facts. London, Oxford Univ. Pr., 1932, str. 491.
- Wolmer Viscount: Post office reform. Its importance a. practicability. London, Nicholson & Watson, 1932, str. 314.
- Worsley Frank and Glyn Griffith: The romance of Lloyd's. From coffee house to palace. London, Hitchinson, 1932, str. 292.

V.

Grupy i typy.

- Agostini Agostino Aurelio: Note sul fascismo: struttura storica e giuridica della podestaria fascista. Fermo, Stab, coop. tip. 1931.
- Allen R.: The labor of women in the production of cotton. Austin, Univ. of Texas, 1931, str. 285.
- Ashley Anne: William James Ashley. A life. By his daughter. Forew. by S. Baldwin. London, King, 1932, str. 176.
- Blank Herbert: Soldaten. Preuss. Führertum von Waterloo bis Ypern. Idee, Geschichte u. Gestalt d. Offiziers. Oldenburg, Stalling, 1932, str. 471. (4,80 mk).
- Bloem Walter: Hindenburg der Deutsche. Berlin, Hobbing, 1932, str. VII + 380 in 4°. (11,40 mk).
- Boetticher A. v.: Die Schuld der Kriegsgeneration an d. heranwachsenden Jugend. Berlin W. 10, Matthäikirchstr. 3c, Selbstverlag, 1932.
- Bopp Joseph O. H.: Die Entwicklung des deutschen Handwerksgesellentums im 19. Jahrhundert unter dem Einfluss der Zeitströmungen. Landhut, Solanushaus, 1932, str. XVI + 367.
- Braun-Vogelstein Julie: Ein Menschenleben. Heinrich Braun u. sein Schicksal. Tübingen, Wunderlich, 1932, str. 565 + VIII. (5,50 mk).

- Breccour Wilhelm: Die sozialdemokratische Partei in Kiel. Ihre geschichtl. Entwicklung. Kiel, Haase, 1932, str. 96. (0,90 mk).
- Claar Maximilian: Italien. Berlin, Zentral-Verl. (Weltpolit. Bücherei. Reihe 2. Länderkundl. Reihe. 29), 1932, str. 104 + III. (3 mk).
- Cohn-Radt Margarete: Berliner Pflegekinder. Untersuchung über d. Gründe d. Pflegestellenwechsels in 4. Berliner Bezirken. Berlin, Heymann, 1932, str. 62. (1,80 mk).
- Cole G. D. H.: Theories and form of political organisation. London Gollancz, 1932, str. 160.
- Cole G. D. IL: The intelligent man's guide trough world chaos. London: Gollancz, 1932, str. 680.
- Courau Robert: Ferdinand de Lesseps. De l'apothéose de Suez au scandale de Panama. Paris, Grasset, 1932, str. 296.
- Daghestani Kazem: Etude sociologique sur la famille musulmane contemporaine en Syrie. Préf. de Gandefroy — Demonbynes. Paris, Le-roux, 1932, str. 227. (40 ft).
- Dexter Walter Friar: Herbert Hoover a. American individualism, a modern interpretation of a national ideal. New York, Macmillan, 1932, str. 262. (2\$).
- Dobree Bonamy: William Penn, Quaker and pioneer. London, Constable, 1932, str. 428.
- Do dd William Edward: Woodrow Wilson and his work. New and rev. ed. New York, Peter Smith, 1932, str. 168. (3,50 \$).
- Ebel Wilhelm: Glosstadt Kinder. Dortmund, Crüwell, 1932, str. 147. (2,50 mk).
Dein Kind in seinem Wesen u. Werden. Hrsgb. v. Wilhelm Schumacher. Bd. 5.
- Eckelberry R. H.: The history of the municipypal university in the United States. Washington, Gov. Pr. Off., 1932, str. 221.
- Ehrenberg Hans Ph.: Deutschland im Schmelzofen. Gewalten, Fronten, Entscheidungen. Berlin, Furche-Verlag, 1932, str. 192. (4,20 mk).
- Elliott W. Y.: The new British Empire. New York, Mac Graw-Hill, 1932, str. XV + 519. (5 \$).
- Emmerson Edwin: Hoover and his times; looking back through the years. Garden City, New York, Garden City Publ. Co., 1932, str. 648. (1 \$).
- Foerster Erich: Unsinn und Sinn des „Christlichen Staates“. Giessen, Töpehmann (Votr. d. theol. Konferenz zu Giessen. 47), 1932, str. 48. (1,70 mk).
- Forsthoff Ernst: Die Krise der Gemeindeverwaltung im heutigen Staat. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1932, str. 75. (3,50 mk).
- Freund Michael: Georges Sorel. Der revolutionäre Konservatismus. Frankfurt a. M., Klostermann, 1932, str. 366. (12,50 mk).
- Geiger Franz: Philon von Alexandria als sozialer Denker. Stuttgart, Kohi-hammer, 1932, str. XI + 118. (8 mk).

- Geiger Theodor: Die soziale Schichtung des deutschen Volkes. Soziogr. Versuch auf statistischer Grundlage. Stuttgart, Enke, 1932. Soziologische Gegenwartsfragen. H. 1., str. IV + 142. (7 mk).
- Geismaier Michael: Gregor Straser. Leipzig, Kittler, 1932. (Männer und Mächte), str. 94. (2 mk).
- Gessner Oskar: Der berufsständische Gedanke für Staat, Gesellschaft u. Wirtschaft. Hrsgb. von der Schriftleitung d. „Akadem. Blätter“. Berlin-Charlottenburg, Bernard & Graefe, 1932, str. 41. (0,50 mk).
- Griffith Gwilym O.: Mazzini, prophet of modern Europe. London, Hodder & S., 1932, str. 381.
- Grosclaude Pierre: Edouard Herriot, écrivain et homme d'état. Paris, La Caravelle, 1932. (10 fr.).
- Haffner Ernst: Jugend auf der Landstrasse Berlin. Berlin, Cassirer, 1932, str. 230. (3,80 mk).
- Halle Fannina W.: Die Frau in Sowjetrussland. Berlin, Zsolnay, 1932, str. 567. (14 mk).
- Halm Hans: Sowjetrussland von heute. Bericht eines Augenzeugen. Berlin, Buchholz & Weisswange, 1932, str. 48. (0,65 mk).
- Hartmann-Rathstock Georg: Volk ohne Ich. Die deutsche Willenskrise. Ein revolutionär-konservativer Aufruf. Berlin-Britz, Werdemann, 1932, str. 36. (0,40 mk).
- Herbst Alma: The Negro in the slaughtering a. meatpacking industry in Chicago. Boston, Houghton, 1932, str. 205. (3 \$).
- Huxley Julian Sorrel: A scientist among the Soviets. New York, Harper, 1932, str. 50. (1,50 \$).
- Hotter Karl: Über die Führungsbestimmungen ausländischer akademischer Grade in den Völkerbund-Staaten. Wien, Maas, 1932, str. 58. (4 mk).
- Ichihashi Yamato: Japanese in the United States. A critical study of the problems of the Japanese immigrants a. their children. Stanford Univ. Cal., Stanford Univ. Pr., 1932, str. 436. (4 \$).
- Iuventus catholica. Die katholischen Jugendverbände Europas. Mit bes. Berücks. der männlichen werktätigen Jugend. Hrsgb. v. Fridolin Suter. Verw. v. Josephus Ambühl. Zug. Rex-Verlag, S. K. J. V., 1932, str. IV + 212. (3 fr. szw.).
- Jahrbuch des Allgemeinen Deutschen Gewerkschaftsbundes. Jhr. 10. 1931. Berlin, Verlagsgesellschaft d. Allg. Dt. Gewerkschaftsbundes, 1932, str. 325. (6 mk).
- James H. R.: Mary Wollstonecraft; a sketch. New Yerk, Oxford, 1932, str. 180. (2,50 \$).
- Jünger Ernst: Der Arbeiter. Herrschaft u. Gestalt. Hamburg, Hanseat. Verlags-Anst., 1932, str. 300. (5,80 mk).
- Kauffmann Sigmund: Die Immunität der Diplomaten. Leipzig, Noske, 1932, str. XVII + 159. (6 mk).

- Kielmann Bruno: Ferdinand Lassale „Arbeiterprogramm“. Analysis einer polit. Theorie. Lübben, Richter & Munkelt, 1932, str. 88.
- Die Kirche u. das dritte Reich. Fragen u. Forderungen deutscher Theologen. Hrsgb. v. Leopold Klotz. 2. Gotha, Klotz, 1932, str. 136. (2,80 mk).
- Koch Woldemar: Die bolschewistischen Gewerkschaften. Eine herrschaftssoziologische Studie. Jena, Fischer, 1932, str. X + 480. (Sozialwissensch. Bausteine 5). (22 mk).
- Lacore Suzanne: Femmes socialistes. Paris, Libr. populaire du parti socialiste, 1932, str. 52. (1,50 fr.).
- Langewalter: Vom Klein-Paris zur Gross-Stadt. Ein Stück mitteldt. Verkehrsgeschichte anl. d. 60-jähr. Bestehens d. Grossen Leipziger Strassenbahn. 1872—1932. Leipzig, Gr. Leipz. Strassenbahn, 1932, str. 79 + VI. (2 mk).
- Lee J. Fitzgerald: The great migration: the origin of the Jewish people a. materials towards the solution of a world problem. London, Skeffington, 1932, str. 266.
- Leidig-Starck Anna: Frauenarbeit und Frauenerfolge im Gaststättewesen. Vortr. Berlin-Dahlem, Verl. Auf d. Wacht, 1932, str. 6.
- Lesser Jonas: Von deutscher Jugend. Berlin, Neff, 1932, str. 364. (5 mk).
- Lindley Ernest Kidder: Franklin D. Roosevelt; a career in progressive democracy. New York, Blue Ribbon Books, 1931, str. 379. (1 \$).
- Maher Amy G.: Bookkeepers stenographers and office clerks in Ohio, 1914 to 1929. Washington, U. S. Dept. of Labor (Women's Bureau. Bull. 95), 1932, str. 31.
- Mailart Ella: Parmi la jeunesse russe. De Moscou au Caucase. Préf. de Luc Durtain. Paris, Fasquelle, 1932, str. IV + 255. (12 fr. szw.).
- O'Malley L. S. S.: Indian caste customs. London, Cambr. Univ. Pr., 1932, str. 200.
- March Peyton C: The nation at war. Garden City. New York, Doubleday, 1932, str. 415. (3 \$).
- Marcks Erich u. Rothe v. Eisenhart Ernst: Paul v. Hindenburg als Mensch, Staatsmann, Feldherr. Hrsgb. im Namen d. Hindenburg-Spende von Oskar Karstedt. Berlin, Stollberg, 1932, str. 222. (3,50 mk).
- Mayer Friedrich: Menschen im Betrieb. Kaufmännisch Arbeitende u. ihr Zielweg. München, Voglrieder, 1932, str. 238. (7,50 mk).
- Meinecke Friedrich: Staat und Persönlichkeit. Studien. Berlin, Mitler, 1932, str. 238 + VIII. (6,50 mk).
- Mirsky Dmitry Svyatopolk: Russia. A social history. Ed. by C. G. Seligman. New York, Century, 1932, str. 352. (6 \$).
- Nörpel Clemens u. Guskow Curt: Gewerkschaften und Kollektives Arbeitsrecht. 2. Aufl. Berlin, Verlagsges. d. Allg. Dt. Gewerkschaftsbundes, 1932, str. 172. (3,50 mk).

- Oglesby C: Business opportunities for women. New York, Harper, 1932, str. 307. (2,50 \$).
- Pankhurst E. Sylvia: The suffragette movement. An intimate account of persons a. ideals. Re-issue. London, Longmans, 1932, str. 643.
- Pilant P.: L'état actuel des armements allemands. Paris, Querelle, 1932, str. 111. (10 fr.).
- Regnet Rudolf: Das Arbeitserlebnis des jugendlichen Werktätigen in der industriellen Grossstadt. Leipzig, Barth, 1931, str. 326—393. (Abdr. aus Zeitschrift für angewandte Psychologie. 39. ^{4/5}).
- Reik Theodor: Der unbekannte Mörder. Von der Tat zum Täter. Wien, Internationaler Psychoanalytischer Verlag, 1932, str. 183 in 4°. (5,50 mk).
- Reitmann Erwin: Horst Wessel. Leben u. Sterben. Berlin, Steuben-Verl., 1932, str. 95; 16. (2,80 mk).
- Rundt Artur: Sowjety tworzą nowego człowieka. Wrażenia z podróży po Rosji Sowieckiej. Przekł. autoryz. z niem. M. F. Sieniawskiego. Warszawa, Wydawn. Nowoczesne, 1932, str. 212. (7 zł).
- Schumacher Fritz: Das Werden einer Wohnstadt. Bilder vom neuen Hamburg, Westermann, 1932, str. 85. (4,50 mk).
- Siegfried André: Le rôle morale et social d'Israel dans les démocraties contemporaines. Paris, Cahiers d'études juives, 1932, str. 32.
- Silbermann Josef: Die Angestellten als Stand. Berlin-Wilmersdorf, Verb. d. weibl. Handels- u. Büroangest., 1932, str. 30. (0,70 mk).
- Spender J. A. and Asquith Cyril: Life of Herbert Henry Asquith, Lord Oxford an Asquith. t. 1. 2. London, Hutchinson, 1932, str. 366; 435.
- Spranger Eduard u. Nifka Erwin: Der jugendliche Mensch. Eberswalde, Verlagsgesellschaft Müller, 1932, str. VII + 91. Handbuch d. Jugendpflege 1. 1. (3 mk).
- Steinemann Hans: Geschichte der Dorf Verfassungen im Kanton Zürich. Affoltern a. A., Weiss, 1932, str. VIII + 166.
- Systematic Source book in rural sociology. Vol. 3. Ed. by P. A. Sorokin. Minneapolis, Univ. of Minn. Pr., 1932, str. 765.
- Taussig Frank. William and C. S. Joslyn: American business leaders. A study in social origins and social stratification. New York, Macmillan, 1932, str. 333. (3,75 \$).
- Trachtenberg Jakob: Tagebuch eines Sowjetbürgers. Übertr. aus d. russ. Ms. Berlin-Charlottenburg, Trachtenberg, 1932, str. 188. (3 mk).
- Traubel Horace: Kapitalismus u. Kommunismus im Urteil eines Amerikaners. Ins Dt. übers. von Otto Eduard Lessing. Ausgew., mit Zusätzen versehen und neu hrsgb. von Heino Neumann. Heilbronn a. N., Lihertus-Verlag, 1932, str. VI + 206. (3,30 mk).
- Volckmann Erwin: Gastvolk u. Wirtsvölker oder Judenfrage u. Judengefahr. 2. unv. Ausg. Coburg, Selbstverlag, 1932, str. 106. (2,50 mk).

- Waterman Willoughby Cyrus: Prostitution and its repression in New York City 1900—1931. New York, Columbia Univ. Pr., 1932. Stud. in hist. econom. and publ. law. 352), str. 164. (3 \$).
- Women's work under labor law. A survey of protective legislation. Geneva, Int. Labour Office; Boston, World Peace Found., 1932, str. 264.
- Wührer Karl: Der deutsche Staat des Mittelalters. 1. Die fränkische Zeit Eine Ausw. d. Quellen, lat. u. dt., übers. u. erl. Jena, Fischer (Herdfamme. 9), 1932, str. 495 + XI. (16 mk).

VI.

Wytwory społeczne.

- Anwander Anton: Die allgemeine Religionsgeschichte im kathol. Deutschland während der Aufklärung u. Romantik. Salzburg, Pustet, 1932, str. 160. (8,90 mk).
- Auerbach Elias: Wüste u. gelobtes Land. Geschichte Israels von d. Anfängen bis zum Tode Salomos. Berlin, Wolff, 1932, str. XII + 307 in 4°. (14 mk).
- Bader Gerhard: Der kommunale Pressedienst u. seine Zusammenarbeit mit der Presse. Magdeburg, Presseamt d. Magistrats, 1932, str. 15.
- Becker Carl Heinrich: Islamstudien. Vom Werden u. Wesen d. islam. Welt. Bd. 2. Leipzig, Quelle & Meyer, 1932, str. XI + 550. (20 mk).
- Bögl Otto: Die Auffassung von Königtum und Staat im Zeitalter der sächsischen Könige und Kaiser. Erlangen, Palms Enke (Erlanger Abh. z. mittlern u. neueren Geschichte. 14), 1932, str. 110 + XII. (4,50 mk).
- Bracken Ernst v.: Die Selbstbeobachtung bei Lavater. Ein Beitrag z. Geschichte d. Idee d. Subjektivität im 18. Jahrh. Münster, Helios-Verlag, 1932, str. 102. (3,50 mk).
- Brand Hans: Die Entwicklung des Berufsschulproblems mit bes. Berücks. der Schulgeschichte Straubings. Augsburg, Heber, 1932, str. 153.
- Bystroń Jan Stanisław: Dzieje obyczajów w dawnej Polsce. Wiek XVI—XVIII, z 215 ilustr. oraz 32 tablicami. Warszawa, Trzaska, Ewert i Michalski, 1933, str. XII + 470 in 4°.
- Mac Connell Francis John: The Christian ideal a. social control. Chicago, Univ. of Chicago Pr., 1932, str. 187.
- Dalman Gustav Hermann: Arbeit u. Sitte in Palästina. Bd. 2. Gütersloh, Bertelsmann, 1932, str. XVI + 384. (21 mk).
- Fairchild H. P.: The sociology of teaching. New York, Wiley, 1932, str. 467. (3,50 \$).
- Fuller J. F. C.: War a. Western civilization, 1922—1932. War as a political instrument a. the expression of mass democracy. London. Duckworth, 1932 str. 287.

- Günter Heinrich: Deutsche Kultur in ihrer Entwicklung. Leipzig, Quelle & Meyer, 1932, str. 354 + VIII. 4°. (8,60 mk).
- Hancock W. K.: Australia. London, Benn, 1931, str. 326 + VIII.
- Hutten Kurt: Kulturbolschewismus. Eine dt. Schicksalsfrage. Stuttgart, Kohlhammer, 1932, str. 124. (2,50 mk).
- Kimball Elsa Peverly: Sociology a. education; an analysis of the theories of Spencer a. Ward. New York, Columbia University Pr., 1932, str. 323. (4,50 \$).
- Kynast Reinhard: Problemgeschichte d. Pädagogik. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1932, str. X + 366. (12 mk).
- Liberato S. N.: Etude critique sur la surveillance de la prostitution. Paris, „Europe du Sud-Est“, 1932, str. 48.
- Lohr Lenox R.: Magazine publishing. Baltimore, Williams & Wilkins, 1932, str. 342.
- Madelung Erwin: Die Bedeutung der Wissenschaften im Rahmen unserer Kultur. Rede, anlässl. d. Übernahme d. Rektorats. Frankfurt a. M., Bröner (Frankf. Universitätsreden. 39), 1932, str. 15.
- Mahr Franz: Religion u. Kultur. Die neueste Kulturphilosophie im Lichte kath. Weltanschauung. Abh. zur Philosophie u. Psychologie der Religion. 29. Würzburg, Becker, 1932, str. XV + 120. (3 mk).
- Makarov Aleksander Nikolaevic u. Schmitz Ernst: Handbuch d. diplomatischen Korrespondenz der europäischen Staaten. H. 1. Berlin, Heymann, 1932, str. 72 + 432, in 4°. (35 mk).
- Mead Margaret (i. e. Mrs. Reo Franklin Fortune): The changing culture of an Indian tribe. New York, Columbia Univ. Pr. (Columbia Univ. contribs. to anthropology. 15), 1932, str. 327. (4,50 \$).
- Müller-Armack Alfred: Entwicklungsgesetze des Kapitalismus, ökonomische, geschichtstheoret. u. soziolog. Studien z. modernen Wirtschaftsverfassung. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1932, str. 218 + VI. (12 mk).
- Odone Andrea: La costituzione sociale della Chiesa e le sue relazioni con lo Stato. Milano, Soc. ed. Vita e pensiero, 1932, str. 209. (6 Ir.).
- Payne E. George: Readings in educational sociology. New York, Prentice-Hall, 1932, str. 376. (3 \$).
- Randall John Herman: Der Wandel unserer Kultur. Ins Dt. übertr. von Lotte Matschoss. Stuttgart, Cotta, 1932., str. 307 +. (6 mk).
- Die Religion in Geschichte u. Gegenwart. Handwörterbuch f. Theologie u. Religionswissenschaft. 2. völlig neu bearb. Auflg. Hrsgb. v. Hermann Gunkel u. Leopold Zscharnack. Reg. Bd. Tübingen, Mohr, 1932, str. VI + 896 in 4°. (20 mk).
- Ponco Franz Gustav: Zur Organisation d. Presseammer. Bonn, Röhrscheid, 1932, str. VII + 58. (2,50 mk).
- Royal Commission on unemployment insurance. Final report. London, Stat. Off. 1932.

- Sassmann Hans: Das Reich der Träumer. Eine Kulturgeschichte Österreichs vom Urzustand bis zur Republik. Berlin, Verl. f. Kulturpolitik 1932, str. 432. (7 mk).
- Schmidt Eugen: Sozialversicherung und öffentliche Fürsorge. Die ideelle» Grundlagen, d. Beziehungsverhältniss u. die Gegenwartsfragen. Stuttgart, Kohlhammer, 1932, str. 210 + XI. (5,40 mk).
- Schmitt Walter: Das Filmwesen u. seine Wechselbeziehungen zur Gesellschaft. Versuch einer Soziologie des Filmwesens. Freudenstadt, Kaupert, 1932.
- Taylor G. R. Stirling: A modern history of England, 1485—1932, A study in politics, economics and ethics. London, Cape, 1932, str. 352.
- Venkateswara S. V.: Indian culture through the ages. Vol. 2. Public ages a. political institutions. London, Longmans, 1932.
- Wilson Arnold T. Sir: Persia. Introd. by H. A. Fisher. London, Henn, 1932, str. 416.

VII.

Varia.

- Brunner John: Studium der Märkte eines geläufigen Erzeugnisses, welches durch Werbung einzuführen ist. Memorandum betr. die Schweiz für den 5. Inst. Kongress für wissenschaftl. Arbeitsorganisation, Amsterdam 18—23. Juli 1932. Amsterdam, 1932, str. 13 + IV.
- Coatman John: The Indian riddle. A solution suggested. London, Toulmin, 1932, str. 72.
- Cost of living studies. Budget of dependent families or children. For use by social welfare agencies. Berkeley, Univ. of California, Heller Committee for Research in Soc. Econ., 1932, str. 36.
- Deutschland. Deutschlands doppeltes Gesicht. Die Hilfsstellung d. Republikaner. Berlin, Das Andere Deutschland, 1932, str. 38. (0,20 mk).
- Haipersohn Leo: Lohn und Lebenshaltung in Deutschland. England und Frankreich seit 1924. Berlin-Charlottenburg, Gebr. Hoffmann, 1932, str. 71.
- Hüberrmann Bronisław: Vaterland Europa. Berlin, Verlag für Kulturpolitik, 1932, str. 89. (1,50 mk).
- Jahn Josef: Das grosse Schlagwort oder Der unsterbliche Kapitalismus. Hamburg, Hanseat. Verl. Anst., 1932, str. 201. (2,90 mk).
- Kautsch Werner: Menschen in Not! Kritische Betrachtungen zur Zeitgeschichte 1911—1932. Leipzig, Hartung, 17932, str. 352. (3,50 mk).
- Kiehel Constance A.: Unemployment insurance in Belgium. A national development of the Ghent a. Liege systems. New York., Ind. Relations Counselors, 1932, str. XIV + 509. (3,50 \$).

- Kopp Hans Friedrich: Sozialismus? Deutsch! Weimar, Fink, 1932, str. 74. (1 mk).
- Lende Helga a. an.: Proceedings of the world conference on work for the blind. New York, American Foundation for the Blind, 1932, str. 558. (5 \$).
- Mänchen-Helfen Otto: Drittel der Menschheit. Ein Ostasienbuch. Berlin, Der Bücherkreis, 1932, str. 193. (4,30 mk).
- Otto Viktor: Die braune Gefahr. Wien, Ostmarkenverlag, 1932, str. 47. (1 mk).
- Reinhard Wilhelm: 1918—19. Die Wehen der Republik. Berlin, Brunnen-Verl. Bischoff, 1932, str. 133. (2,50 mk).
- Rippy James Fred.: Historical evolution of Hispanic America. New York, Crofts, 1932, str. 597.
- Siemsen Anna: Auf dem Wege zum Sozialismus. Kritik d. Sozialdemokrat. Programme von Heidelberg bis Erfurt. Berlin, Freie Verlagsges., 1932, str. 184. (4,75 mk).
- Spanacchi Lelio Graf: Das Ende des kaiserlich russischen Heeres. Aus offiziellen russ. u. a. Quellenwerken zsgest. u. bearbeitet. Wien, Elbemihl. 1932, str. 229. (5 mk).
- Steinbeck Johannes: Die innere Mission der deutschen evangelischen Kirche. Leipzig, Quelle & Meyer, 1932 (Wissenschaft u. Bildung. 282), str. 125. (1,80 mk).
- Technik und Menschheit. Bilder des Gesellschafts- u. Wirtschaftsmuseums in Wien. H. 1—3. Die Maschine. Die Elektrizität. Der Verkehr. Wien, Dt. Verl. f. Jugend u. Volk, 1932.
- Weber Anton: George Gissing u. die soziale Frage. Leipzig Tauchnitz, 1932, str. 298. (15 mk).
- Wentzke Paul: Ruhrkampf. Einbruch u. Abwehr im rheinisch-westfal. Industriegebiet. Bd. 2. Berlin, Hobbing, 1932, str. XIV + 517 in 4° + 2 kt + 1 tb. (16 mk).
- Wintergerst Martin: Reisen auf dem Mittelländischen Meere, der Nordsee, nach Ceylon u. nach Java 1688—1710. Neu hrsg. nach d. zu Memmingen im Verl. von Johann Wilhelm Müller im J. 1712 ersch. Orig. Ausg. t. 1. 2. Haag, Nijhoff, 1932, str. 142 + XII; 152 + XI.
- Witte Irene Margarete: Was jeder vom Organisieren wissen muss. Der Schlüssel zu erfolgreicher Arbeit. München, Oldenburg, 1932, str. IX + 94. (4 mk).